

Univerzitet u Beogradu

Master akademske studije: „ Terorizam, organizovani kriminal i bezbednost “

Master rad

**Tema: Istorijat terorizma od Francuske revolucije do Prvog
svetskog rata**

Ime i prezime studenta: Jovana Krstić 45/2013

Mentor: prof. dr Dragan Simeunović

Beograd, maj, 2015. godine

SAŽETAK RADA

U ovom radu će biti prikazan istorijski pregled nastanka terorizma kao pojave. Obuhvaćen je period od Francuske revolucije do Prvog svetskog rata. Na samom početku rada je iznet problem definicije terorizma i definicije velikog broja stručnjaka iz ove oblasti. Posle toga je označen jedan period koga smo nazvali istorijski koreni i preteče terorizma.

Najveći deo rada je posvećen ruskom revolucionarnom pokretu, Nečajevu, Narodnoj volji i ostalima, kao i Ruskoj revoluciji iz 1917. Objašnjen je anarhistički terorizam. Naveden je sam odnos terorizma i anarhizma, koji je ključan za razumevanje pojma terorizma iz tog perioda. Anarhizam je kažu ideološko nasleđe terorizma.

Današnji terorizam, tj. terorizam nakon 11. septembra 2001. godine se znatno razlikuje od terorizma 19. i 20. veka. Nakon 11. septembra na terorizam je počelo da se obraća puno pažnje, upravo smo kroz ovaj rad videli kakav je terorizam bio u 19 i 20. veku. Mnogobrojne revolucije su ga oblikovale, a kao pojava je dosta evoluirao.

Ključne reči: terorizam, Francuska revolucija, Revolucija 1848.godine, anarhizam i terorizam, Narodna volja, terorizam i tehnologija.

BIOGRAFIJA STUDENTA

Rođena sam 23.06.1989. godine u Beogradu. Završila sam srednju muzičku školu „Davorin Jenko“ u Beogradu (muzički saradnik) i Petu ekonomsku školu „Rakovica“ - Beograd. Nakon završenih srednjih škola, 2008. upisala sam Fakultet političkih nauka na odseku za međunarodnu politiku. Diplomirala sam 2012. godine.

Tokom studija volontirala sam u nekoliko međunarodnih studenskih organizacija. Jedna od njih je Aiesec, organizacija koja postoji u preko 111 zemalja širom sveta. Bila sam član tima za korporativnu saradnju, a kasnije i tim lider tima koji se bavio korporativnom saradnjom. Takođe sam bila član Izvršnog odbora organizacije Aegge, koja postoji u preko 40 zemalja sveta. Zalaže se za Evropu bez granica.

Pored međunarodnih studentskih organizacija, bila sam i član studentske organizacije Debatni klub na Fakultetu političkih nauka, koja se bavi kulturom govora i debatom. Takođe i član Izvršnog odbora organizacije Ideosfera, koja se bavila informisanjem studenata o raznim događajima.

Pohađala sam seminare u organizaciji fondacije Konard Adenauer, Fridrih Hebert, Oebs-a, Boš-a i drugih. Bila sam project menadžer na projektu „Informisanje za bolje generacije“.

Nakon završenog fakulteta, počela sam da radim za organizaciju „Muzika Anđela“ sa decom virtuoza tj. mladim muzičkim talentima širom Srbije. Vodila sam koncerte, poslovni sekretar, prikupljala sredstva za održavanje koncerata.

Član sam pevačkog društva „Mokranjac“ pri Hramu sv. Save na Vračaru i član Uprave.

SADRŽAJ

UVOD

Prvo poglavlje

- 1.1. Pojam terorizma
- 1.2. Istorijski koreni i preteče terorizma
- 1.3. Teror i terorizam- razlike i sličnosti

Drugo poglavlje

- 2.1. Istorijski događaji koji su uticali na razvoj terorizma
- 2.2. Istorijat terorizma i Francuska revolucija
 - 2.2.1. Edmund Berk i Francuska revolucija
 - 2.2.2. Dokumenta koja su uticala na ideje Francuske revolucije-Povelja o ljudskim i građanskim pravima Nacionalne skupštine Francuske i Deklaracija prava čoveka i građanina iz Ustava iz 1793. godine
 - 2.2.3. Francuska revolucija i terorizam
 - 2.2.4. Uticaj revolucije iz 1848. godine na istorijat terorizam

Treće poglavlje

Ruski revolucionarni pokret

- 3.1. Pojam anarhizma
 - 3.1.1. Odnos terorizma i anarhizma
- 3.2. Ruski revolucionarni pokret
 - 3.2.1. Marks i Engels o revoluciji u Rusiji
 - 3.2.2. Odnos anarizma i marksizma-ruski revolucionarni pokret
 - 3.2.3 1861. godina i Mlada Rusija
- 3.3. Prva prava teroristička organizacija-Narodna volja i Nečajev, Bakunjin i Tkačov
 - 3.3.1 .Program revolucionarnih akcija i Zemlja i volja
- 3.4. Situacija u Rusiji
- 3.5. Uloga žena u ruskom revolucionarnom pokretu
- 3.6. Terorizam i ruski revolucionarni pokret

Četvrto poglavlje

4.1. Ruska revolucija 1917. godine

4.2. Lenjin i revolucija

4.2.1. Lenjin i „ Deklaracija prava radnog i eksploatisanog naroda “

4.2.2. Dalji tok revolucije

4.3. Uticaj Ruske revolucije na istorijat terorizma

Peto poglavlje

5.1. Terorizam pred sam početak Prvog svetkog rata

5.1.1. Terorizam i tehnologija

ZAKLJUČAK

UVOD

Predmet ovog rada je istorijat terorizma od Francuske revolucije do Prvog svetskog rata. U ovom radu na početku ćemo govoriti o samoj problematici prilikom definisanja terorizma i navodićemo definicije terorizma eminentnih stručnjaka iz ove oblasti. Zatim ćemo navesti istorijske korene i preteče terorizma, koje su ključne za razumevanje samog istorijata (misli se na Asasine, Zilote i hinduističku sektu Tagi). Navešćemo par događaja od 18.-20. veka koji su oblikovali istorijat terorizma. Objasnićemo francuski revolucionarni pokret, revoluciju iz 1848., ruski revolucionarni pokret- kao ključne događaje za razumevanje istorijata terorizma iz navedenog perioda.

Anarhizam je takođe u vezi sa terorizmom, pa će biti objašnjeno i njegov odnos prema terorizmu i kako je taj pojam uticao na istorijski razvoj terorizma. Pomenućemo Deklaracije koje su važne kada se radi o istorijatu terorizma: „ *Povelja o ljudskim i građanskim pravima Nacionalne skupštine Francuske* “, „ *Deklaracija prava čoveka i građanina iz Ustava iz 1793. godine*“, „ *Deklaracija prava radnog i espolatisanog naroda iz 1918. godine*. Akcenat ćemo najviše staviti na ruski revolucionarni pokret. Jedan od glavnih razloga za to jeste, jer u ruskom revolucionarnom pokretu imamo pojavljivanje prve prave terorističke organizacije- Narodna volja. Tu ćemo pomenuti mnogobrojna imena, čije ideje i danas mnogobrojnim teroristima služe kao inspiracija. Ukratko ćemo pomenuti i Sarajevski atentat i malo o organizaciji Crna ruka. Sve ćemo objasniti citiranjem literature stručnjaka, koji su na najbolji mogući način uspeali da pokriju istorijat razvoja terorizma od Francuske revolucije do Prvog svetskog rata.

*

Jedna od najvećih grešaka koja se pravi prilikom upotrebe termina terorizam i teror, jeste njihovo međusobno poistovećivanje. Objasnićemo njihove razlike, ali i sličnosti. Često dolazi do zabuna u medijima, raznoj literaturi i u samom govoru, kada je reč o ova dva pojma.

Inače sam pojam terorizma, koji je tema ovog rada, je dosta teško definisati. „¹ Nema definicije terorizma koja može da pokrije sve raznolikosti terorizma, koje su se pojavljivale kroz istoriju: seljačke pobune i radni sporovi i razbojništva, a isto se odnosi generalno na ratove, revolucionarne ratove, ratove za nacionalno oslobođenje i ratove protiv stranih okupatora. Teorizam „ odozgo “ se javio u različitim formama i različitim motivima kao što su: religijski pokreti, politički neredi i društvene pobune. “

¹ Laquer Walter, *A History of Terrorism* , Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey , 2001, str 7

Francuska revolucija će biti opisana u ovom radu i objasnićemo njen uticaj na istorijat terorizma. Ukratko u uvodu: „² Francuska revolucija je označila prekretnicu u istoriji terorizma. Rodila je sam termin „teror“. Termin terorizam proizilazi iz iskustva terora koji je sproveden u Francuskoj revoluciji u periodu od 1793 do 1794. godine. “ Zatim dolazi 19. vek, gde je istorijski kontekst terorizma opisan na sledeći način: „³ Teroristi devetnaestog veka bili su pod uticajem romantične tradicije, kao što je Robespjer bio pod uticajem prosvetiteljstva. Ovaj novi terorizam je razvio veoma specifičan geopolitički i geostrateški kontekst. Pored svega, devetnaesti vek je bio vek revolucija u talasima. To je bio vek nasilja, gde je rat postao masovna pojava, uključujući ne samo šefove država i vojski, već i cello društvo. Tehnologija i industrijalizacija su otpočele destruktivne forme nasilja. Postignut napredak u eksplozivnoj tehnologiji za vreme druge polovine devetnaestog veka, dao je značajan podsticaj terorističkim pokretima. Mnogi nezavisni pokreti u kasnim 1870-tim godinama, u periodu kada je Otomansko carstvo izgubilo veći deo teritorije u Evropi, su se održali do perioda dekolonizacije. Terorizam se u Francuskoj i Jugoistočnoj Evropi manifestovao u obliku anarhističkog pokreta kao „propaganda junačkog dela“ i u Rusiji gde su se anarhisti susreli sa izazovima društva koje je bilo u ogromnoj krizi. Lenjin je koristio državni terorizam, kako bi konsolidovao u učvrstio svoju moć, dok je Ruska revolucija bila u toku. “

Početak dvadesetog veka je obeležen atentatima. Jedan od najvećih koji će biti varnica za izbijanje Prvog svetkog rata je atentat na prestolonaslednika Franca Ferdinanda. Kao što smo više puta napomenuli da je pojam terorizma teško definisati, u prvom poglavlju ćemo navesti nekoliko definicija terorizma.

Na samom početku rada smo rekli da ćemo nakon toga navesti i preteče terorizma, jer su one ključne za dalji tok i razvoj naše teme koju obrađujemo. Svakom istorijskom događaju koji je doprineo istorijskom razvoju terorizma, posvetićemo posebnu pažnju i obraditi kroz navođenje istorijskih činjenica. Zatim ćemo povezivati sve događaje sa kontekstom terorizma i kako se sam terorizam menjao kroz istoriju. Posvetićemo pažnju i revolucionarima koji su doprineli istorijatu terorizma, kroz njihove ideje i stavove.

² Chaliand Gerard., Blin Arnaud., *The history of Terrorism From Antiquity to al Qaeda*, University of California, 2007, str 95

³ Chaliand Gerard., Blin Arnaud., *The history of Terrorism From Antiquity to al Qaeda*, University of California, 2007, str 96-97

Prvo poglavlje

Pojam terorizma i istorijski koreni i preteče terorizma

1.1. Pojam terorizma

Kod društvenih nauka nije lako definisati pojmove, pa se sa ovim suočava i sam terorizam. U Organizaciji Ujedinjenih nacija ne postoji ujednačen stav o samoj definiciji terorizma. Međutim, većina definicija terorizma ima slične elemente i ono što je činjenica, jeste da je sam terorizam složeni oblik političkog nasilja u kome postoji veliki broj žrtava. Žrtve terorizma su najčešće ljudi koji su nedužni, a samim terorizmom se služe oni koji su slabiji. Profesor dr Dragan Simeunović kaže da se „⁴ terorizam može teorijski najopštije odrediti kao složeni oblik organizovanog, individualnog i redje institucionalizovanog političkog nasilja, obeležen zastrašujućim brahijalno-fizičkim i psihološkim metodama političke borbe kojima se obično u vreme političkih i ekonomskih kriza, a retko i u uslovima ostvarene ekonomske i političke stabilnosti jednog društva, sistemski pokušavaju ostvariti „veliki ciljevi“, na način potpuno neprimeren datim uslovima, pre svega društvenoj situaciji i istorijskim mogućnostima onih koji ga kao političku strategiju upražnjavaju. Kao vid individualnog, nelegitimnog, nelegalnog i neinstitucionalnog nasilja, terorizam je uvek okrenut protiv određenih instiucija nekog društva, odnosno in concretum protiv neke države.“

Džonatan R. Vajt u svojoj knjizi „Terorizam“ navodi nekoliko autora koji su pokušali da daju definiciju terorizma. Jedan od njih su Dženkins i Laker. Dženkins kaže da je terorizam upotreba ili pretnja upotrebom sile, koja je usmerena na ostvarenje političkih promena. Dženkins isto u svojoj definiciji ima elemanat kao i većina teoretičara koji se bave ovom temom, a to je da terorizam podrazumeva upotrebu sile. Pored Dženkinsa, Laker je teoretičar koji smatra da je terorizam jedno nezakonito korišćenje sile protiv nevinih ljudi. Po njegovom mišljenju sila se koristi kako bi se ostvario određeni politički cilj. ⁵ I Dženkins i Laker otvoreno priznaju da njihov jednostavan pristup ovoj materiji ima mnogo problema. Nijedna definicija ne ograničava problem, niti postoji razuman način da se jednostavna definicija primeni na specifične akte terorizma. Takođe, jednostavne definicije ne mogu da zadovolje akademske krugove, kreatore politike, niti naučnike iz društvene sfere. Kratko rečeno, jednostavnost ne rešava problem. Ipak, Laker kaže da treba prihvatiti jednostavnu definiciju sa svim njenim problemima i slabostima, zbog toga što će terorizam uvek imati različito značenje za različite ljude. Imajući to na umu, proučićemo stavove Lakera i Dženkinsa. Iz

⁴ Simeunović Dragan, *Teorija politike*, Udruženje Nauka i društvo, Božidar Adžije 11 a, Beograd, 2002, str 159

⁵ Vajt Džon, *Terorizam*, Alexandria press, Beograd, 2004, str 9

perspektive bezbednosti, Lakerovi zaključci imaju smisla: terorizam jeste oblik političkog ili kriminalnog nasilja, koji koristi vojnu taktiku delovanja strahom da bi došlo do promene ponašanja. Ovaj jednostavni prilaz ne rešava politički problem definicije, ali daje priliku članovima službe bezbednosti da krenu dalje od beskrajnih rasprava. Svi koji su u službi za borbu protiv terorizma pokušavaju da spreče kriminalne napade vojnog tipa, na nevine ljude u civilnim sredinama. “ Vajt pominje i Martu Krenšo koja kaže da je sam terorizam jedno neprihvatljivo političko nasilje koje je upereno protiv ljudi. Cilj terorizma po njenom mišljenju je da se postigne psihološki efekat. Marta Krenšo upotrebljava element psihološkog efekta koji deluje na ljude u cilju uterivanja straha. „⁶Zato Volter Laker sa pravom upozorava da je „ terorizam opasno tle za simplifikatore i generalizatore “. I veliki filozof Ralf Darendorf je jedan od onih koji upozorava da „ ono što mi zovemo terorizmom ima mnogo uzorka, i čovek mora biti oprezan sa jednostavnim objašnjenjima.“ Problem je u tome što postoje brojne, uvrežene a nejasne, i pri tom još međusobno sporne kolokvijalne predstave o tome šta je terorizam. To što prosečan čovek misli da zna šta je terorizam i da mu ne treba nikakva definicija, još je i razumljivo, ali kada takav stav imaju vrhunski političari kao ljudi koji odlučuju o sudbinama mnogih drugih, i pri tom još nemaju želju da saznaju mnogo više, samo može da zabrine.“ Profesor dr Dragan Simeunović kaže: „⁷ Definisanje terorizma otežava i niz drugih faktora. Terorizam je pretežno tajna aktivnost, što i pored mnogih saznanja o njemu ipak sprečava potpuni uvid u ovaj fenomen, čak o onda kada on pripada prošlosti. Termin terorizam je od svog nastanka pre dva veka do danas više puta menjao svoje značenje. Pod termin terorizam se danas podvode ne samo brojni oblici političkog naravno nasilja koji su stvarno *genus proximus* terorizma, nego se zbog svoje atraktivnosti ovaj termin obilato koristi da bi se njime nazivale i stvari koje nemaju nikakve veze sa terorizmom, recimo akt običnog kriminala. Malo je danas političkih fenomena pri čijem definisanju kao u slučaju definisanja terorizma učestvuju u velikoj meri interesi i emocije. Bel je to formulisao na sledeći način: „ Reci mi šta misliš o terorizmu i ja ću ti reći ko si “. Definisanje terorizma kao celokupne pojave se često zamenjuje definisanjem samo metoda ili samo ciljeva terorista.“ Na osnovu svega do sada izloženog vidimo da je terorizam zaista jedan složen vid političkog nasilja koji ima ogroman psihološki efekat na sve ljude koje ga u datom momentu prežive i koji ostavlja velike psihološke posledice na sve žrtve nasilja ovog tipa. Terorizam je

⁶ Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str 17

⁷ Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str 18-21

upotreba sile, ali je isto tako oružje ljudi koji žele da naude drugima, tako što će da im uteraju strah u svaku poru organizma. Ovaj vid nasilja može bilo koga da pogodi. Kada je u pitanju terorizam ne postoje nikakve granice, samo ogromna smelost napadača koji ne poznaju i ne poštuju nikakve pravne norme i za koje je moral misaona imenica. Često se kaže da je terorizam upravo iz tog razloga i nelegalno nasilje. Nadovezaćemo se sada na definiciju koju je dala Džesika Stern i koja kaže: „⁸ Ja definišem terorizam kao akt nasilja, ili pretnju nasiljem protiv osoba koji nisu borci, a sa ciljem da se izvrši osveta, postigne zastrašivanje, ili na drugi način utiče na neku publiku.“ I u ovoj definiciji kao i u većini definicija o terorizmu pominje se element zastrašivanja. Postoji veliki broj definicija o terorizmu i njihov broj se stalno povećava.,⁹ Terorizam se, u najširem smislu, odnosi na upotrebu terora u ostvarivanju političkih ciljeva; on nastoji da stvori klimu straha i strepnje. Ipak, termin je veoma sporan. Prvo, razlika između terorizma i drugih oblika nasilja ili ratnog stanja zamagljena je činjenicom da cilj ratnog stanja može takođe biti da unese strah u širu populaciju. Drugo, pošto je ovaj termin veoma pogrdan, postoji tendencija da se koristi veoma selektivno i često subjektivno (ono što je za jednu osobu „terorista“, za drugu je „borac za slobodu“). Treće, mada se terorizam obično shvata kao delatnost uperena protiv vlasti, one takođe mogu koristiti teror protiv sopstvenog ili drugog naroda kao u slučaju „državnog terorizma“.

Tabela 1. Google Hits¹⁰

	4. oktobar 2014	27. januar 2005	22. decembar 2005	27.mart 2009
definition of terrorism	6.070	2.310.000	9.260.000	5.340.000
definitions of terrorism	230.000	856.000	2.000.000	2.410.000
definitions of terrorism	232.000	867.000	1.999.000	2.410.000
definitions of	2.040.000	82.4002	827	3.730

⁸ Stern Džesika, *Ekstremni teroristi*, Alexandria Press, Beograd, 2004, str 15

⁹ Hejvud Endru, *Političke ideologije*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Beograd, 2005, str 318

¹⁰ Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str 15

terrorism				
definitions of terrorism	2.050.000	2250	9.180.000	5.340.000
terrorism	9.580.000	21.200.000	128.000.000	43.900.000

¹¹ „ Porast pominjanja definicije terorizam se oko četiri i po miliona na oko šezdeset miliona stranica Interneta u vremenskom periodu od nešto više od godinu i po dana, odnosno pominjanje reči terorizam na tristopedeset miliona stranica, dovoljno ubedljivo govori o narastanju svesti o potrebi stvaranja jedne opšteprihvaćene definicije, kao i o interesovanju sveta za ovu temu. “ Na osnovu ove tabele vidimo kako je terorizam jedna od najviše pominjanih tema i kako broj definicija terorizma je stalno u porastu. Ne postoji jedna svetski prihvaćena definicija terorizma, iako se iznova ovaj pojam stalno definiše.

¹² „ Poznati ekspert za terorizam sa Univerziteta Teksas u Dalasu, H.H.A. Kuper, izlaže ovaj problem na jednostavan način. On kaže: „ Problem je u definiciji problema “. Mi se možemo složiti da je terorizam problem, ali se ne možemo složiti oko toga šta je terorizam.”

1.2.Istorijski koreni i preteče terorizma

„ ¹³ Terorizam je savremeni fenomen. Naporno traganje i preturanje po istorijskim primerima političkog nasilja kako bi se iznašao terorizam u predmodernim vremenima nije do sada dalo velike naučne rezultate, pogotovu ne u smislu potvrde da je terorizam fenomen koji postoji „ od kad postoji i politika “. Ono što danas nazivamo terorizmom zapravo postoji tek od 19. veka. Čak je i sam termin terorizam skovan pre definitivnog uobličenja terorizma kao posebne političke pojave, a njime su prvo označavani i pravi i imitativni revolucionarni teror i neki drugi, srodni oblici političkog nasilja, pa tek onda ono što danas nazivamo terorizmom. “ Kada govorimo o samom istorijskom kontekstu terorizma, najpre ćemo pomenuti Zilote. Profesor dr Dragan Simeunović objašnjava da grčka reč *zelotes* označava nekoga ko je preterano revnosta u nečemu. U stvari može da znači i suparnik, pobornik, sledbenik, fanatik

¹¹ Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str 15

¹² Vajt Džon , *Terorizam* , Alexandria press, Beograd, 2004, str 4

¹³ Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str 97

(u pitajima vere). „¹⁴ Sve do prvog veka nove ere termin Zilot nije imao nikakvu svetovnu konotaciju. Njime su isključivo bili označavani prerevnosni vernici. U prvom veku nove ere tim terminom su bili označavani borci za slobodu jevrejskog naroda na prostoru današnjeg Izraela koji se tada nalazio pod rimskom vlašću. “ Simeunović kaže da su fariseji započeli sam ustanak. Iz tog razoga se vezuje za Jevreje. Fariseji su se strogo pridržavali svih obreda, a sam taj izraz znači „ odvojeni. “ Zbog svoje preterane pobožnosti, izazvali su kod drugih ljudi averziju, a uopšte je poznato u istoriji i u Svetom pismu kako su prošli fariseji. Ovaj izraz je kasnije se smatrao pogrdnim. Govorimo o vremenu oslobođenja od rimske vlasti. Ustanak je bio žestok, rabuktao se na sve strane. Džesika Stern piše: „¹⁵ Počeli su tako što su bodežom ili mačem ubijali pojedince, ali kasnije su se upustili u otvoreno ratovanje. Njihov cilj bio je da isprovociraju protiv Grka u Judeji, ali i protiv Rimljana, koji su imali vlast i nad Grcima i nad Jevrejima tamo. Ova pobuna imala je nepredviđene katastrofalne posledice, završila se uništenjem Jevrejskog hrama i masovnim ubistvom Jevreja u tvrđavi Masadi. “ Profesor Simeunović kaže: „¹⁶ To što su jevrejski Ziloti bili borci za slobodu nije ono što skida sa njih etiketu terorista, jednako kao što im je i ne nameće. Borba za slobodu je samo cilj, koji sebi može postaviti mnogo ko, pa i jedna teroristička organizacija. Isto tako ni metod iznenadnih napada Zilota iste ne može kvalifikovati kao teroriste. “ „¹⁷ Sve u svemu, u slučaju stirktnog označavanja jevrejskih ustanika- zilota kao prvih terorista, pa i sikara kao terorista, radi se o proizvoljnoj, mada porpilično rasprostranjenoj, upotrebi termina terorizam. Reč je o širokom narodnom ustanku u okviru koga su pojedine manje grupe ustanika ponekad vršile izuzetno brutalne prepade izazivajući užas kod rimskih osvajača, a ne o terorizmu. Nije svaki užas izazvan nasiljem dokaz postojanja terorizma. Iznenadnost napada i brutalnost koji užasavaju napadnute su svojstva i mnogih drugih oblika upotrebe sile. “

Pored Zilota, pažnju zaslužuju i Tagi. Oni su bili hinduistička sekta iz sedmog veka. Njihovo glavno zanimanje je vekovima bilo drumsko razbojništvo, kako piše profesor dr Simeunović. Džesika Stern ih je ovako opisala: „¹⁸ Tagi su bili aktivni u Indiji najmanje šest stotina godina, sve do poznog devetnaestog veka. Niko ne zna tačno koliko su ljudi ubili, ali procene se kreću iznad pola miliona. Žrtve su bili putnici, koje su Tagi davili, komadali i

¹⁴ Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str 98

¹⁵ Stern Džesika, *Ekstremni teroristi*, Alexandria Press, Beograd, 2004, str 20

¹⁶ Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str 99

¹⁷ Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str 100

¹⁸ Stern Džesika, *Ekstremni teroristi*, Alexandria Press, Beograd, 2004, str 21

sahranjivali, ali i pljačkali. Osnovni cilj Taga bio je da uhvate nekog koga će prineti na žrtvu boginji Kali. Nastojali su da agonija žrtve bude što dugotrajnija i da žrtva bude u što većim mukama, jer su verovali da Kali uživa u užasu žrtava. “ Takođe ćemo ukratko objasniti odakle naziv Tagi, tačnije poreklo reči. „¹⁹ Reč tag (thug) na hindu jeziku znači opasan varalica, spreman i da ubije. Izraz se koristi pretežno na sveru Indije dok se na jugu Indije, tagi nazivaju fansigari, zato što fansi na hindu jeziku znači omča, koja je glavno oružje Taga. “ Ono što treba da naglasimo jeste da su Tagi mučili žrtve, ubijali ih, pljačkali, davili, komadali, kako kaže Džesika Stern, ali njihovo nasilje nije terorizma. U pitanju je, kako kaže profesor Simeunović, versko i kriminalno nasilje, a ne političko.

Pomenućemo i Asasine, koju je osnovao tj. popularisao Hasan Ibn el Sabah. „²⁰ Reč je zapravo o ogranku muslimanske šiitske sekte ismailita koja u arapskom kalifatu egzistira od polovine osmog veka. Džesika Stern kaže za njih: „²¹ Njihov cilj bio je sličan nameri nekih današnjih nasilnih muslimanskih ekstremista: širiti jednu pročišćenu verziju islama. Njihova tehnika bila je da žrtvu izbodu noževima usled bela dana, na javnom mestu, tako da je napadaču bilo praktično nemoguće da pobjegne. Smatrali su da na taj način prinose svoje živote Bogu na žrtvu. Njihove mete su bili istaknuti političari, ili verski lideri koji su odbili da prihvate to njihovo novo učenje. Asasini su ozbiljno ugrozili vladu u nekoliko država, na primer u imperiji Turaka Seldžuka u Persiji i Siriji. “ „²² Mnogobrojni broj političkih ubistava i atentata podseća na ritam terora, kao državnog nasilja. Terorizam to ne može. Nema sumnje da je Sabah shvatao ono što će kasnije biti misao vodilja svih režima terora. Strah je efikasan jedino ako je veliki i ako je stalan. Asasini se mogu smatrati, kako kaže profesor dr Simeunović, kao začetnici potpuno sistemski osmišljenog, oformljenog i indukovano sprovedenog samoubilačkog metoda političke borbe.

„²³ Analizirani primeri su samo deo predistorije terorizma i kao takvi oni se mogu svrstati u njegove pojavne korene, ali se ne mogu sami označavati kao istinski terorizam. U prvom slučaju, kad je reč o nasilju Zilota radi se o insurekciji, u drugom, kada je reč o Tagama o delovanju verske sekte koja se obilato služi nasiljem u svojim ritualima. Ni jedno ni

¹⁹ Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str 103

²⁰ Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str 103

²¹ Stern Džesika, *Ekstremni teroristi*, Alexandria Press, Beograd, 2004, str 21

²² Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str 107

²³ Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str 109

drugo zapravo nije terorizam. No, u istorijatu političkog nasilja kao sastavnom delu istorije ljudskog roda ima mnogo elemenata koji takođe čine terorizam, i samim tim prethode njemu kao savremenoj pojavi. Ponešto toga i u dva analizirana primera (Zilota i Taga), poput taktike zastrašivanja ubijanjem na javnim mestima, čini čak i važan sastavni deo sadržaja pojma terorizma kao savremenog fenomena, te zato te pojave ne treba ni odbaciti ukoliko se prezentiraju na pravi način i ukoliko im se daje pravi smisao u funkciji uvoda u objašnjenje nastanka terorizma kao savremenog političkog fenomena. “

1.2.1 Teror i terorizam-razlike i sličnosti

Teror i terorizam su složeni oblici političkog nasilja. To su dva srodna pojma, pa se često dešava da se mešaju, ali u suštini postoje znatne i razlike i sličnosti između ova dva pojma. Profesor dr Dragan Simeunović kaže da su to dva srodna oblika političkog nasilja koji prete velikom broja potencijalnih žrtava. Mogu da pogode bilo koga, u bilo kom trenutku. Oružja su manjine i ne priznaju nikakva pravna i moralna ograničenja, što se mnogo puta videlo i kroz praksu. Što se tiče razlika koje su evidentne jeste da je teror koji sprovode vlasti uvek legalno nasilje, a sam terorizam sprovode naravno teroristi i terorizam je nelegalno nasilje. Najprostije rečeno teror je nasilje neke i nečije vlasti, a terorizam je nasilje protiv neke i nečije vlasti. Teror se sprovodi u cilju održanja vlasti i ima mnogo veći potencijal u pogledu sprovođenja nasilja u odnosu na terorizam. Zapravo terorizam imitira sam teror, pa se na osnovu toga i toliko i razlikuje od samog terora. U daljem nastavku rada ćemo na navedenim primerima objasniti detaljnije kako je to u samoj praksi bilo kroz istorijat terorizma.

Drugo poglavlje

2.1. Istorijski događaji koji su uticali na razvoj terorizma

Nabrajaćemo nekoliko istorijskih događaja koji su prethodili samom terorizmu i njegovom razvoju. Ovi događaji će kreirati ljudsku istoriju i ostvariti veliki uticaj na istorijski razvoj terorizma kao pojave. To su sledeći događaji koji obuhvataju period od Francuske revolucije do Prvog svetskog rata: Velika Francuska revolucija (1789-1799), najveći događaji u revoluciji- ²⁴ maj 1793. godine odlukom francuskog revolucionarnog Komiteta izvršena čistka realnih i osumljivljenih neprijatelja revolucije, što je izazvalo preko ²⁵ 300.000 hapšenja i

²⁴ Anderson K Sean., Sloan Stephen, *Historical Dictionary of terrorism*, The Scarecrow Press, Inc. Lanham, Maryland Toronto Plymouth UK, 2009, str 29

²⁵ Izvor: Anderson K Sean., Sloan Stephen, *Historical Dictionary of terrorism* str. 29, pasus br. 3

17.000 pogubljenja. Sledeći događaj u okviru Francuske revolucije jul 1794. godine, vreme Robespjerovog terora. “ Treba takođe dodati i revoluciju iz 1848. godine koja se proširila širom Evrope. „²⁶ 24. decembar 1865. godine, osnovan Kju Kjux klan od strane veterana vojske Konfederacije, zatim 1869. godine Katehizis jednog revolucionara koji se vezuje za Nečajeva. Od januara 1878. godine do marta 1881. godine Narodna volja (o kojoj će biti reči u daljem toku rada). Treba pomenuti 4. mart 1886. godine protest radnika u Čikagu, koji su tražili radno vreme od 8 sati, eksplozirala je bomba, ubila je osmoro ljudi i mnoge povredila. Od septembra 1901. godine do marta 1902. godine –kidnapovanje američke misionarke Ellen M. Stone od strane Unutrašnje makedonske revolucionarne organizacije koja je tražila 66.000 američkih dolara za otkup, ali je američka vlada odbila da da tu sumu novca, pa je njena organizacija dala otkup. 1. oktobar 1910. godine tokom radničkog štrajka zgrada sindikata Los Angeles Times je minirana i došlo je do eksplozije gasovoda gde je preko dvadesetoro ljudi nastradalo. 28. jun 1914. godine srpski terorista Gavrilo Princip izvršio atentat na prestolonaslednika Franca Ferdinanda. Početak Prvog svetskog rata.” Većina ovih događaja biće obrađena u daljem toku ovog rada. Najveći akcenat ćemo sada staviti na Francusku revoluciju, koja je odigrala ogromnu ulogu, kao što smo već više puta napomenuli u samom razvoju terorizma.

2.2. Istorijat terorizma i Francuska revolucija

Tokom svoje istorije razvoja terorizam je menjao svoje značenje. Razlozi su bili mnogobrojni događaji koji su se dešavali u istoriji ljudskog društva. „²⁷ Termin terorizam ima u osnovi latinski izraz terror (terror, terroris = užas, veliki strah) koji po etimološkim tumačenjima vodi svoje poreklo od indoevropske reči ter, uključiv i njenu metataksičku varijantu tre. Reč teror je postupno zaživela u mnogim jezicima, a reč terorizam je danas verovatno sastavni deo vokabulara svakog službenog savremenog jezika. Smatra se da isti koren imaju i izrazi: terrible (užasan), deterrent (zastrašivanje, zastrašujući), turmoil (nemir, metež), tremble (drhtanje), tremor (potres, drhtanje) u našem jeziku, tresti se, trema, kao i mnogi drugi. Još u delima rimskih mislilaca i hroničara se beleži mnogostruka upotreba reči teror, najčešće u izvornom značenju za označavanje velikog straha i masovnog užasa (Ciceron, Livije, Tacit, Ovidije), ali još tada, mada ređe, nalazimo i upotrebu reči teror u smislu označavanja instrumenta vlasti ili neke sile kao kod Kurtija (patria tot regum, unicus

²⁶Anderson K Sean., Sloan Stephen, *Historical Dictionary of terrorism* , The Scarecrow Press, Inc. Lanham, Maryland Toronto Plymouth UK, 2009, str. 29-30

²⁷ Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str. 86- 87

quondam Graeciae teror). Otuda je netačno smatrati da se tek kasnije prvi put u francuskom jeziku, odnosno tek u vreme Francuske revolucije, reč teror koristi za označavanje nasilnog ponašanja vlasti. Smatra se da je reč teror iz latinskog ušla u francuski jezik u 14. veku, a prva upotreba reči teror u engleskom jeziku se beleži 1528. godine. Obično se u literature o terorizmu navodi (očigledno usled prepisivanja i zbog nepoveravanja izvora) da su oni koji su zagovarali francusku revoluciju iz 1789. godine, a naročito oni koji su po njenoj realizaciji i osvajanju vlasti težili uspostavljanju poretka terora (koji je najčešće ostvarivan u periodu od juna 1793. do jula 1794. godine), označeni prvi put kao teroristi od strane engleskog mislioca Edmunda Berka. Skoro isto tako često se tvrdi da je Edmund Berk i tvorac termina terorizam. “ Period koji je već pomenut od 1793.-1794. godine zvao se period jakobinske diktature. Najznačajnija ličnost tog vremena bio je Maksimilijan Robespjer, koga su Parižani zvali „ nepodmitiljivi “. Jakobinska diktatura je bila vrhunac Francuske revolucije. Robespjer je hteo da izvrši mnogobrojne reforme, počev od crkve, do uvođenja republikanskog kalendara, uvođenja nauke u službi revolucije i mnoge druge. Međutim, članovi komiteta su skovali zaveru protiv Robespjera i njegovih pristalica, zatvorili ih i poslali na giljotinu.

2.2.1. Edmund Berk i Francuska revolucija

Kada se govori o samoj Francuskoj revoluciji, neophodno je pomenuti čuveno delo Edmunda Berka „ *Refleksije o Francuskoj revoluciji* “ . „²⁸ U literaturi o terorizmu obično se navodi kao delo u kome je prvi put upotrebljen izraz terorizam, kao uostalom ni u jednom drugom Berkovom delu, uopšte ne postoji reč terorizam, već samo izraz režim terora (Regin of Terror). „²⁹ Kada sve prevare, obmane, nasilja, pljačke, paljevine, ubistva, plenidbe, obavezni vrednosni papiri i svaka druga vrsta tiranije i surovosti upotrebljena da bi se izvela i održala ova Revolucija, ostvare svoje prirodne efekte, odnosno uzdrmaju moralna osećanja svih vrljih i trezvenih ljudi, pristalice ovog filozofskog sistema odmah će početi da napinju grla deklamacijama protiv stare kraljevske vlade u Francuskoj. A kada dovoljno ocrne tu zabačenu vladu, nastaviće s raspravom kao da su svi oni koji osuđuju njihove zloupotrebe naravno pristalice starog, i da oni koji ne odobravaju njihove surove i nasilne šeme slobode moraju biti tretirani kao zastupnici ropstva. Prihvatam da ih je preka potreba prisilila na ovu nedostojnu i prezira vrednu prevaru. “ Berk govori o samoj situaciji u Francuskoj za vreme revolucije. Govori takođe o samom teroru koje sprovode Robespjerove pristalice i on sam.

²⁸ Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str. 87

²⁹ Berk Edmund, *Razmišljanja o revoluciji u Francuskoj*, Filip Višnjić, Beograd, 2001, str. 146-147

Dakle, dolazimo do zaključka da se govori o samom nasilju vlasti. Profesor Dragan Simeunović kaže da Edmund Berk nije skovao reč teroristi, već da je samo zabeležio njegovu upotrebu u tom vremenu. Berk opisuje i režim giljotine koji je bio poznat za vreme Francuske revolucije, gde su se putem sprave izvršavale smrtne kazne. Najviše su ubijali neprijatelje same revolucije. Berk piše: „³⁰ U julu 1789. godine (period koga ćemo se uvek sećati) finansije grada Pariza bile su još u dobrom stanju, primanja su pokrivala rashode, i grad je, u to vreme, imao million (četrdeset hiljada funti sterling) u banci. Troškovi koje je grad napravio posle Revolucije iznose do ³¹ 2.500.000 livri. Zbog tih troškova i velikog smanjenja dobrovoljnih doprinosa, došlo je ne do privremene, već do potpune nestašice novca.” Kada je u pitanju Francuska revolucija kao što je već napomenuto radi se o čistom teroru koji sprovodi nova vlast (misli se na Robespjera i njegove pristalice). „³² Ne znam u koji bih kategoriju svrstao sadašnju vlast u Francuskoj. Ona nastupa kao čista demokratija, iako ja mislim da je na pravom putu da uskoro postane pogubna i sramna oligarhija. Ali za sada priznajem da je izum prirode i ostvarenje onoga na šta pretenduje. Ja ne odbacujem ni jedan oblik vladavine samo na osnovu apstratnih principa. Ako se dobro sećam, Aristotel smatra da demokratija ima brojne velike sličnosti s tiranijom. U tom smislu sam siguran da u demokratiji većina građana može da vrši najsuroviju represiju nad manjinom, kada god se u takvoj vrsti političkog uređenja pojave snažne podele, kao što to često mora biti slučaj, a ta će se represija nad manjinom proširiti na daleko veći broj i sprovoditi sa žestinom mnogo većom od one koju bi ikada trebalo očekivati od vlasti jednog kralja. “ Berk je opisivao situaciju u Francuskoj za vreme revolucije. Nije se slagao sa terorom koji je sproveden za vreme revolucije, a to je i dokazao i u njegovom već pomenutom delu „ Refleksije o Francuskoj revoluciji “.

2.2.2. Dokumenta koja su uticala na ideje Francuske revolucije- „ *Povelja o ljudskim i građanskim pravima Nacionalne skupštine Francuske* “ i „ *Deklaracija prava čoveka i građanina iz Ustava iz 1793. godine.* “

Kada govorimo o revoluciju u Francuskoj, takođe treba napomenuti dokument koji je zaista veoma važan u njenom oblikovanju. To je „ *Povelja o ljudskim i građanskim pravima Nacionalne skupštine Francuske* “ . „³³ Pošto su poslanici francuskog naroda, okupljeni u

³⁰ Berk Edmund, *Razmišljanja o revoluciji u Francuskoj*, Filip Višnjić, Beograd , 2001, str.280

³¹ Izvor: Berk Edmund, *Razmišljanja o revoluciji u Francuskoj* str. 280, pasus br. 2

³² Berk Edmund, *Razmišljanja o revoluciji u Francuskoj*, Filip Višnjić, Beograd , 2001, str. 147-148

³³ *Povelja o ljudskim i građanskim pravima Nacionalne skupštine Francuske* str 1

Nacionalnoj skupštini, spoznali da su neznanje, zaboravljanje i nepoštovanje ljudskih prava jedini uzroci javne nesreće i propusti vlada, odlučili su se da prirodna, neotuđiva i sveta prava čoveka definišu u jednoj svečanoj Povelji, da bi ona (Povelja) svim članovima društva stalno bila pred očima i neprekidno ih podsećala na njihova prava i obaveze; da bi se delovanje zakonodavne i izvršne vlasti u svakom momentu moglo uporediti sa konačnom svrhom svakog političkog uređenja i da bi se samim tim više poštovalo; da bi se prava građana zasnovana na jednostavnim i neospornim načelima uvek mogla upravljati prema održanju Ustava i opštem dobru.” U „ *Povelji o ljudskim i građanskim pravima Nacionalne skupštine Francuske*” piše da su svi ljudi od svog rođenja slobodni i jednakopravni. U drugom članu se navode neotuđiva ljudska prava: sloboda, privatna svojina, sigurnost i otpor ugnjetavanju. U samoj Povelji mogu da se prepoznaju ideje Džona Loka i Žana Žaka Ruso-a. Džon Lok je poznat po svom delu „ *Dve rasprave o vladi* “ i upravo u tom delu piše o gore navedenim pravima. U trećem članu Povelje, piše da poreklo svakog suvereniteta počiva u naciji. Tu možemo da prepoznamo ideje Žana Žaka Rusoa iz čuvenog „ *Društvenog ugovora* “, kada piše o samoj opštoj volji. „³⁴ Iz prethodnog proizilazi da je opšta volja uvek u pravu i uvek usmerena javnoj korisnosti; ali ne proizilazi i to da su odluke naroda uvek u istoj meri ispravne. Uvek se želi svoje dobro, ali se ono uvek ne vidi: nikad se narod ne potkupljuje, ali ga često obamnjuju, i samo tada izgleda da on hoće ono što je zlo. Često ima znatne razlike između volje svih i opšte volje; ova ima u vidu samo opšti interes; ona samo prihvata, i predstavlja samo pojedinačnih volja; no oduzmite od tih istih volja one „ plus “- ove i „ minus “-e, koji se međusobno potiru, i ostaće kao zbir razlika opšta volja. Važno je, dakle, da bi se dobio izražaj opšte volje, da nema drugih društvenih grupacija u državi i da svaki građanin izražava samo svoje mišljenje: takva je bila jedinstvena i uzvišena ustanova velikog Likurga. A ako ima takvih grupacija, treba im umnožiti broj i osujetiti njihovu nejednakost, kao što su učinili Solon, Numa, Servije. Ta predostrožnost jedina može učiniti da opšta volja radi uvek s poznavanjem stvari i da se narod nikako ne vara. “ U „ *Povelji o ljudskim i građanskim pravima Nacionalne skupštine Francuske* “, piše da se sloboda sastoji u tome da svako može činiti sve što ne šteti nekom drugom. Zatim je u šestom članu preuzeta ideja Rusoa, a to je da je zakon izraz opšte volje. Piše da svi građani imaju pravo da učestvuju lično, ili preko svojih predstavnika, u njegovom donošenju. ³⁵ Svaki čovek može biti optužen, uhapšen i zatvoren, ali samo u slučajevima određenim zakonom i u formama koje on propisuje. Oni koji samovoljno izdaju, izvršavaju ili daju na izvršavanje neke naredbe, treba da budu kažnjeni.

³⁴ Ruso Žan Žak, *Društveni ugovor*, Filip Višnjić, Beograd, 1993, str 45-46

³⁵ *Povelja o ljudskim i građanskim pravima Nacionalne skupštine Francuske član 7 i 8*

Ipak, svaki građanin koji po slovu zakona bude pozvan na sud ili uhapšen, smesta se mora tome povinovati. Ukoliko to odbije, on može biti kažnjen. Zakon treba da odredi samo one kazne koje su očigledno neophodne. Niko ne može biti kažnjen po osnovu zakona koji nije usvojen, objavljen i zakonski primenljiv pre počinjenog dela. “ U Povelji se pominje i slobodno izražavanje mišljenja, kao jedno od najvrednijih ljudskih prava. Pored ovog prava, govori se i o privatnoj svojini, kao o nepovredivom i svetom pravu. To pravo nikom ne može biti oduzeto. Kod „ *Povelje o ljudskim i građanskim pravima Nacionalne skupštine Francuske* “ , vrlo je interesantno jer dobijamo jedan dvojak tekst. Sa jedne strane imamo ideje liberalizma, koje su preuzete od Džona Loka, a sa druge strane demokratiju, odnosno jednakost, koju zastupa Žan Žak Ruso. Osnovna vrednost koja je zastupljena u Povelji je sloboda, a sa druge strane jednakost. Revolucionari su imali podeljeno mišljenje, a dela Loka i Žana Žaka Ruso-a su uticala na njih. 1793. godina je važna po jednom dokumentu, čiji je naziv „ *Deklaracija prava čoveka i građanina* “ iz *Ustava iz 1793. godine.* „³⁶ Konvent je doneo novu deklaraciju o pravima koja pripadaju republikanskom ustavu iz 1793. godine. Ustav je ratifikovan na referendum, ali nikada nije stupio na snagu. Suspendovan je tokom rata i zamenjen novim Ustavom iz 1795. Razlika između prvobitne: Deklaracije prava čoveka i građanina, jeste u tome što ova više naglašava socijalnu i državnu pomoć. Francuski narod, uveren da su jedini uzroci bede u svetu zaboravljanje i nepoštovanje prirodnih prava čoveka, rešio je da u svečanoj deklaraciji postavi ova sveta i neotuđiva prava, u cilju da svi građani, budući sposobni da neprestano upoređuju akte vlasti sa ciljem svake društvene institucije, nikada ne dozvole sebi da budu ugnjetavani i ponižavani tiranijom; da bi narod uvek imao pred očima temelje svoje slobode i svog blagostanja, sudija svojde dužnosti, zakonodavac svrhu svog imenovanja. “ I u ovoj Deklaraciji prava čoveka i građanina iz Ustava iz 1793. godine imaju ideje Loka i Ruso-a. Uglavnom imaju obe deklaracije dosta sličnosti. Naglasimo 34. član koji kaže da kada je jedan njegov član ugnjetavan, cello društveno biće će biti ugnjetavano. Odnosno, kada je društveno biće ugnjetavano, onda je svaki njegov član ugnjetavan. Deo Deklaracije koji podstiče na revoluciju, jeste 35. član koji glasi: ³⁷ „ Kada vlada narušava prava naroda, pobuna je za narod i za svaki deo naroda najsvetije pravo i najneophodnija dužnost.”

2.2.3. Francuska revolucija i terorizam

Džonatan Vajt kaže da moderni terorizam potiče od Francuske revolucije. On ističe da su se do kraja devetnaestog i početka dvadesetog veka terorizmom opisivale sve nasilne

³⁶ *Deklaracija prava čoveka i građanina iz Ustava iz 1793.* str 1

³⁷ *Deklaracija prava čoveka i građanina iz Ustava iz 1793.* str 3

aktivnosti nekih grupa. Međutim vrtićemo se na našu tezu, a to je sledeće : „³⁸ Ako je iko uneo u savremeni politički rečnik reč teror na velika vrata onda su to učinili sami francuski revolucionari, a ne neko ko ih je kritikovao. Oni su javno zagovarali teror u svojim napisima kao nužno potrebno i jedino moguće efikasno sredstvo za očuvanje tekovina revolucije i pre nego što su ga usvojili kao meru borbe protiv „ izdajnika “. Dana 30. avgusta 1793. u njihovom listu „ *Glasnik jednakosti* “ je objavljeno da je „ neophodno da se teror koji vrši giljotina proširi na celu Francusku i privede pravdi sve izdajnike. Nema drugog sredstva koje može da inspiriše neophodni teror koji će konsolidovati revoluciju. “ U Francuskoj revoluciji veliki broj ljudi je izgubilo živote. Francuska sirotinja je odigrala veliku ulogu u samoj francuskoj revoluciji. Ova buržoaska revolucija kako je još zovu, je zapravo omogućila građanstvu da se iskaže. „³⁹ Francuska revolucija (5. maj 1789.-9. novembar 1799) bila je završena, ali njen uticaj na dalji tok zbivanja u Francuskoj, i u svetu, time nije prestao-osećao se još dugo. Njene osnovne tekovine su: 1. ukidanje feudalizma i omogućavanje razvoja kapitalizma, 2. uvođenje republikanskog oblika vladavine, 3. stvaranje francuske nacije uspostavljanjem građanske jednakosti, 4. Preobražaj francuskog društva, koji je potom preobrazio svet. “ Zaista ova revolucija je uticala na celokupno čovečanstvo. Pored Robespjera koji je bio jedan od najvećih sprovedilaca terora, treba takođe pomenuti i Žana Pola Maru. Za njega se kaže da je duhovni otac terora. „⁴⁰ Od septembra 1793. godine njegov list „ *Prijatelj naroda* “ postaće zastava strahovlade. Izraz teroristi su u to vreme već uveliko koristili jakobinci u pozitivnom smislu jer su tako označavali jedni druge. Tek od 9. Termidora kada je preovladala struja koja se obračunavala sa jakobincima, izraz teroristi postaje pogdan i u tom smislu ga beleži i Edmund Berk u svom kritičkom ogledu o Francuskoj revoluciji.” Sada ćemo posvetiti jedan deo teroru, teroristima i terorizmu i videćemo u kakvoj su vezi bili sa Francuskom revolucijom. Profesor dr Dragan Simeunović kaže da je teror nastao kao ekonomisanje silom, koju revolucionarne vlasti nisu imale u dovoljnim količinama. Ono što je važno još jednom da naglasimo jeste da je sam izraz teroristi skovan u vreme Francuske revolucije. „⁴¹ I dok su reči teror i teroristi imale bar neko vreme i pozitivnu konotaciju, reč terorizam je po svemu sudeći već od svog nastanka

³⁸ Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str. 87

³⁹ Ljušić Radoš., *Istorija* , Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Beograd, Beograd, 2007, str. 141

⁴⁰ Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str 88

⁴¹ Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009 str. 90

označavala praksu nasilja koja je bila pervertirani teror. Francusko revolucionarno krilo jakobinista je sebe do tada sa ponosom nazivalo teroristima smatrajući da pomoću terora nad „ neprijateljima naroda “ ostvaruje uzvišene ciljeve revolucije što je najbolje predstavio Robespjer rekavši da je „ vrlina bez terora bespomoćna “ pri čemu je teror shvaćen kao ostvarenje pravde: „ Teror nije ništa drugo nego pravda, brza, stroga i kruta, stoga je on emanacija vrline; on nije toliko specijalni princip koliko je konsekvencija opšteg principa demokratije primenjenog radi najurgentnijih potreba naše zemlje “. Ljudi su tokom svoje istorije dosta ratovali, a samo nasilje vlasti nije nova pojava. Nasilje je oduvek postojalo od strane onih u čijim je rukama vlast. Francuska revolucija je uticala na čitavo čovečanstvo. Probudila je nove ideje, čak se kaže da i od same Francuske revolucije stvorene i ideologije. Mnogi pisci koji su se bavili temom politike su puno puta kritikovali nasilje. Teror je oduvek postojao, jer se stalno sprovodio. Sada da se vratimo na našu temu, a to je terorizam i da zaključimo sledeće: „ ⁴² Reč terorizam je ta koja je skovana u toku Francuske revolucije, a može se sa priličnom izvesnošću reći da je prvi put zabeležena od strane Graha Babefa (Francois Noel Babeuf „ Gracchus “) 1794. godine u njegovom listu *La Tribune du peuple*. Kome baš od revolucionara kao individui pripada autorstvo teško je reći i za sada naponi istraživača, uračunav i napore autora ove knjige, nisu urodili plodom. Do objavljivanja ove knjige je, recimo, važila kao prva pisana upotreba reči terorizam ona koju navodi Volter Laker u svojoj „ *Istoriji terorizma* “ u dodatku rečnika „ Francuske akademije “ (Academie Francaise), u kome je objašnjena kao sistem i režim terora. Nema sumnje da je ta reč proizvod duha vremena i revolucionarne atmosfere, onog zanosa koji obuzima ljude kada misle da čine nešto veliko u ime i korist drugih i kada im to dozvoljava da se dive svemu što čine, pa i svom nasilju. U to vreme reč terorizam je u početku označavala zalaganje za sprovođenje ideje o nasilju revolucionarnih vlasti koje su htele da brutalnim represalijama zastraše brojne „ neprijatelje naroda “, pre svega monarhiste koji nisu mogli da se pomire sa rušenjem monarhije i uspostavljanjem republikanske vlasti. U tome se revolucionarna vlast nije mnogo razlikovala od drugih vlasti, do tada poznatih u istoriji. Međutim, posle ogorčenosti i naroda i nemalog broja revolucionara zbog nasilja koje je sprovodio Robespjer sa istomišljenicima, reč terorizam počinje ubrzo da dobija sasvim drugu konotaciju značeći sve više nešto što nije ciljna delatnost kao teror, već nešto što je preterano, iako je izvedeno iz njega ili se vrši pozivom na njega, nešto što zapravo postoji radi sebe samog. Već tada reč terorizam označava fenomen koji ima snažnu komunikativnu funkciju budući da je nasilje

⁴² Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009 91-92

vršeno nad nekima zapravo bilo poruka svima.”⁴³ Jedan francuski anarhista je svojevremeno rekao da sigurno ne bi ubio nevinog čoveka ako bi sad izašao na ulicu i ubio prvog buržuja na koga naiđe.” Ono što je logična stvar, nakon pojave terora se zapravo i pojavljuje sam terorizam. Profesor Dragan Simeunović kaže da, ako su prvi teroristi imitatori onih revolucionara koji su osvojivši vlast sprovodili teror, onda je i sam terorizam kao pojava nastao oponašanjem tog terora, koliko i činjenjem nasilja. Kod samog terorizma treba reći da je nepredvidiv. Isto tako, da je terorizam jedna vrsta „ pozorišta “ iz razloga što je cilj terorizma da mnogo ljudi gleda, a ne da mnogo ljudi pogine. Na taj način se postiže upravo efekat o kome smo na početku ovog rada pominjali. Terorizam je po svojoj prirodi loš i njegova istorija je duga, zato se vraćamo na fenomen terora koji stalno prati terorizam. „⁴⁴ Ne samo po slomu revolucije, već šta više i u izvesnom delu njenog trajanja, nastupiće vreme belog terora koji su sprovodili monarhisti nad revolucionarima i njihovim pristalicama. Moderna se time definitivno predstavila kao vreme terora koji će se samo smenjivati u različitim ideološkim postavkama. „ Veliki strah “ o kome piše Lefevr bio je sam po sebi više od anksiozne slutnje da dolazi vreme političkog nasilja kao opšte pretnje. Najavu vremena konzervativističkog straha od revolucija i inovacija uopšte, imaće tada i literature. To je period u kome nastaju brojna književna dela koja opisuju buduća vremena kao vremena terora, vremena u kojima vladaju ili svakog mogu da uzgroze čudovišna stvorenja „ kojima je jedna funkcija teror “. Senzibilni pesnici i književnici su očito tada tek slutili ono što će se potom definisati Artur Rembo: „ Sada nastupa vreme ubica!” I to vreme je odista ubrzo došlo, ali kao vreme organizovanih i sistematičnih političkih ubica. Jedni, na vlasti, su činili teror. Neki od onih koji su bili protiv vlasti, proizvodili su terorizam. Ceo 19. i 20. vek će proteći u znaku kreiranja doktrina i povremene prakse terorizma. Ruski i drugi anarhisti, nacionalistički atentatori i njihove pseudooslobolilačke orgnaizacije, borci za klase, vere i rase, ubice u ime ideologija ostaviće pečat terorističkog nasilja na tim vremenima. Po prirodi stvari i termin terorizam i terorizam kao pojava su logično došli tek posle pojave terora, tačnije posle pomodnosti upotrebe termina teror povodom Francuske revolucije, budući da nastavak izam u terminu terorizam jasno upućuje na činjenicu da se radi o pokušaju da se sledi i čini teror na idejnom i praktičnom planu na osnovu već istorijski proživljene prakse te pojave i doktrina koje je objašnjavaju. “ Na osnovu izloženog dolazimo do zaključka koji je veoma važan, a to

⁴³ Dimitrijević Vojin . , *Terorizam i ljudska prava posle 11. septembra 2001. godine*, Časopis za književnost, kulturu i društvena pitanja, .Vol. 69/15, mart 2003, .str. LXXXVII

⁴⁴ Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str.92-93

je da je sama reč terorizam ušla u upotrebu tek posle perioda Francuske revolucije, ako hoćemo da budemo precizni tačnije u 19. veku. Terorizam je nepredvidiv, svako može da bude meta terorizma, ali je sam terorizam oružje slabijih. Revolucionari su sprovodili teror, koji će biti uvod u sam terorizam. Sama Francuska revolucija je, kako smo na samom početku rekli, rodila pojam „ terora “. Jako je važno reći da je izvršila ogromnu prekretnicu u istoriji terorizma. „⁴⁵ *Dictionnaire de stratégie* uzima iskustvo iz 1789. godine kao početnu tačku za definisanje terorizma: „ Teror je emotivno stanje povišenog straha, dok je terorizam akcija. Oba ova koncepta se preklapaju, jer se još od Francuske revolucije teror izjednačava sa političkim režimom, dok terorizam često prevazilazi inicijative da postane „ strategija “ postavljanjem sistematske upotrebe nasilja. “ U daljem toku rada ćemo pomenuti revoluciju iz 1848. godine, ali ćemo najveći akcenat staviti na ruski revolucionarni pokret.

2.2.4. Uticaj revolucije iz 1848. godine na istorijat terorizma

Revolucija iz 1848. godine takođe je počela u Parizu. Proširila se čitavom Evropom brzinom svetlosti. Razlozi sa ovu reovluciju su bili nacionalne i socijalne prirode. Mnogi narodi su bili bez svoje države, a sa druge strane postojalo je nezadovoljstvo radničke klase. Revolucija je obuhvatila pored Francuske, Italiju, Nemačku i Austriju. „⁴⁶ Terorizam je rođen kao dete ekstremne levice. Iako je kao pojava nastao posle Francuske revolucije nesporna je njegova idejna veza sa levim krilom te revolucije. Sledeća velika revolucija koja je 1848. potresla ne samo francusku i mnoge druge evropske prestonice nosila je jasan predznak levičarskih ideja. Po njenom neuspehu su zapravo i započeli prvi bombaški napadi i atentati frustriranih revolucionara. Međutim, iako je ukupna količina toga nasilja nije bila zanemarljiva, još uvek je ne možemo nazvati terorizmom. Nedostajalo je još mnogo toga da bi se moglo govoriti o terorizmu kao oformljenom realitetu. Nije bilo u tom talasu nasilja ni dovoljne sistematičnosti, ni jasnih ciljeva, pogotovo ne strateških, a naročito nije bilo dovoljno organizovanosti. Osim toga, nedostajala je razrađena ideja. Pripisaivanje Karlu Marksu pozicije duhovnog oca terorizma je potpuno pogrešno. “⁴⁷ Razlog za promenu značenja reči terorizam u umovima zapadnog sveta bila je zapravo priroda nasilja u Evropi 1800-tih. Francuska revolucija nije donela demokratiju, već Napoleona, ali su ipak demokratske ideje nastavile da se razvijaju ispod površine. Te ideje dovele su do daljih političkih borbi i težnji za slobodom. “ U to vreme dolazi do velikog industrijskog razvoja

⁴⁵ Chaliand Gerard., Blin Arnaud., *The history of Terrorism From Antiquity to al Qaeda* , University of California , 2007, str 100

⁴⁶ Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str 109

⁴⁷ Vajt Džon , *Terorizam* , Alexandria press, Beograd , 2004, str 81-82

čitave Evrope. Sve će to dovesti do ideje da sama demokratija ne treba samo da se zasniva na slobodi, već i na jednakosti. „⁴⁸ Radikalne demokrate koje su tražile raspodelu bogatstva postale su poznate kao socijalisti. Glavni propagator i intelektualni mislilac socijalista bio je Karl Marks. Taj Nemačkin koji je 1840-tih živio i stvarao u Londonu, uspeo je da zadobije pristalice u međunarodnom svetu. Marks i njegove kolege tvrdili su da kapitalistički privredni sistem eksploatiše niže klase da bi izvlačio korist za druge. On je tražio promenu tog sistema. “ Čuveno delo Karla Marksa i Fridriha Engelsa „Komunistički manifest“ najbolje objašnjava njihove ideje. „⁴⁹ Istorija svakog dosadašnjeg društva jeste istorija klasnih borbi. Slobodan čovek i rob i plebejac, baron i kmet, esnafski majstor i kalfa, ukratko-ugnjetač i ugnjetani stajali su jedan prema drugome u stalnoj suprotnosti, vodili neprekidnu, čas skrivenu čas otvorenu borbu, borbu koja se uvek završavala revolucionarnim preuređenjem celog društva ili zajedničkom propašću klasa koje su se borile. Naša epoha, epoha buržoazije, odlikuje se time što je uprostila klasne suprotnosti. Celo se društvo sve više i više cepa na dva velika neprijateljska tabora, na dve velike klase koje stoje neposredno jedna naspram druge-buržoaziju i proletarijat. “ Komunistički manifest se pojavio u štampi uoči velike revolucije 1848. godine. Klasne borbe nisu bile nikakvi noviteti, one su oduvek postojale u revolucijama. Džonatan Vajt kaže, kao što je i potvrđeno da Karl Marks nije bio teorista. „⁵⁰ Marks se jeste pozivao na „revolucionarnu“ promenu, ali nikad nije objasnio šta misli pod terminom revolucije. Osim toga, on se nije zalagao za bacanje bombi i ubijanje iz političkih razloga. U stvari, mnogo puta on je javno osuđivao taj način borbe. On je smatrao da je socijalizam odraz demokratije, a ne nasilja. Sveopšte preuzimanje vlasti od strane običnog stanovništva moglo bi se opravdati, ali ne i pojedinačna dela ubistva. Strah više klase od socijalizma narastao je 1848. godine. Demokrate nisu efikasno konsolidovale svoje revolucije. U Francuskoj se pojavio još jedan Bonaparta, Napoleon III, a u Centralnoj Evropi vojska je ponovo dovela kraljevske porodice na vlast. Samo je Ujedinjeno Kraljevstvo, koje se polako razvijalo ka demokratiji, odolelo ovim potresima. Kada su revolucionari iz 1848. godine konačno izgubili, kontrolu nad revolucionarnim pokretom preuzimaju radikalne demokrate. Oni su revoluciju sprovodili tajnim delovanjem-nasiljem i ubistvima. Nisu mogli uspešno da se suprotstave vojnim i policijskim snagama u Parizu, Beču ili Berlinu, ali mogli su da postavljaju bombe i pale fabrike. Usledila je kampanja subverzivnog revolucionarnog nasilja.

⁴⁸ Vajt Džon, *Terorizam*, Alexandria press, Beograd, 2004, str 82

⁴⁹ Marks Karl., Engels Fridrih, *Komunistički manifest*, Centar za libeterske studije, Beograd, 2009, str 30-31

⁵⁰ Vajt Džon, *Terorizam*, Alexandria press, Beograd, 2004, str 83

Termin terorizam počeo je sve više da se upotrebljava pri opisivanju tog nasilja. “ Još jednom ćemo naglasiti da Marks nije bio pristalica terorizma. U svom delu Marks više piše o klasnoj borbi, o samim društvenim razlikama i o nasilju. Treba pomenuti i ruskog revolucionara Mihaila Bakunjinu koji je „⁵¹ zapravo idejni otac terorizma iako mu on kao teorijska kategorija nikada nije bio u centru učenja. Njegovi zapaljivi govori i tekstovi su često pozivali ne samo na anarhistički bunt već i na terorističko nasilje. Uopšte, nasilje je za njega nužan instrument za ostvarivanje svake radikalne promene, pogotovu revolucije. “ Nacionalizam i demokratija će u toku revolucije 1848. godine doživeti svoju ekspanziju, a sa druge strane anarhizam će dosta uticati na sam tok istorijskog razvoja terorizma.

Treće poglavlje

Ruski revolucionarni pokret

3.1.. Pojam anarhizma

Hejvud kaže: „⁵² Među političkim ideologijama, anarhizam je neobičan po tome što nikad nije uspeo u osvajanju vlasti, bar na nacionalnom nivou. Nijedno društvo ili nacija nisu modelovani po anarhističkim principima. Otuda iskušenje da se anarhizam posmatra kao ideologija koja ima manji značaj od, recimo, liberalizma, socijalizma, konzervativizma ili fašizma, od kojih se svaka pokazala sposobnom da dođe na vlast i preoblikuje društva. Najbliže osvajanju vlasti anarhisti su bili tokom Španskog građanskog rata, kada su nakratko kontrolisali delove istočne Španije i širom Katalonije osnivali radničke i seljačke kolektive. Anarhisti, dakle, računaju na istorijska društva koja izražavaju njihove principe, kao što su gradovi antičke Grčke ili srednjovekovne Evrope ili na tradicionalne seljačke zajednice kao što je ruski mir. Anarhisti su takođe isticali nehijerarhijsku i egalitarnu prirodu mnogih tradicionalnih društava- na primer Nuer u Africi- podržavali eksperimente komunalnog življenja malih razmera u zapadnim društvima. Široko je prihvaćeno da je cilj anarhizma rušenje države, razaranje svih formi političkog autoriteta, nerealno, ako ne i nemoguće. Nesumnjivo, moderna istorija većeg dela sveta sugerise da ekonomski i društveni razvoj obično ide za većom ulogom vlade, pre nego sa njenim smanjivanjem ili iščezavanjem. Pored toga, većina pojam društva bez države shvata kao, u najboljem slučaju istorijski san. “

⁵¹ Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str 110

⁵² Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str 198

„ Mada je država glavna meta anarhističkog neprijateljstva, ista kritika je primenjiva na bilo koju drugu formu prisilnog autoriteta. Zaista, anarhisti su, posebno u 19. veku , izražavali isto toliko ogorčenosti prema crkvi, koliko i prema državi. Ovo je možda objašnjenje uspeha koji je anarhizam imao u zemljama sa religijskim tradicijama kao što su katolička Španija, Francuska, Italija i zemlje Latinske Amerike, gde je pomogao u artikulisanju antiklerikalnih osećanja. Religija se, na primer, često posmarta kao izvor autoriteta po sebi. Ideja Boga predstavlja pojam „ vrhovnog bića “ koje raspolaže krajnjim i bespogovornim autoritetom. Za anarhiste kao što su Prudon i Bakunjin, anarhistička politička filozofija je morala biti zasnovana na odbacivanju hrišćanstva, jer se ljudska bića samo tada mogu smatrati slobodnim i nezavisnim. Pored toga, anarhisti veruju da religijski i politički autoritet obično idu ruku pod ruku. Bakunjin je proklamovao da „ ukidanje crkve i države moraju biti i nužan uslov istinskog oslobođenja društva. “ Religiju anarhisti vide kao jedan od stubova države, ona propagira ideologiju poslušnosti i pokornosti, kako duhovnim poglavarima, tako i zemaljskim vladarima. Kako kaže Biblija, „ dajte Cezaru Cezarevo. “ Kada govorimo o terorizmu i njegovom odnosu prema religiji, nesumljivo prvenstveno treba pomenuti sam islam. Često se islamu pripisuje da je to religija koja javno podržava i podstiče političko nasilje. „ ⁵³ Anarhistička doktrina se oblikovala za vreme druge polovine devetnaestog veka- periodu koji je pogodio nastanku revolucionarne doktrine. U to vreme su Evropa i Amerika doživljavale tehnološki progres i ekonomsku transformaciju. “ U daljem delu rada ćemo objasniti vezu između anarhizma i ruskog revolucionarnog pokreta. Naveli smo imena anarhista koji su se istakli u Rusiji. U sledećem delu ćemo još detaljnije objasniti, kako su ti anarhisti, doprineli razvoju samog ruskog revolucionarnog pokreta. Takođe ćemo objasniti i izložiti ukratko njihove ideje i biografije.

3.1.1. Odnos terorizma i anarhizma

U prethodnom delu rada smo pogledali kako je sama Francuska revolucija uticala na razvoj terorizma. Takođe smo pomenuli i revoluciju iz 1848. godine. „ ⁵⁴ Kao što je Francuska bila prva zemlja u Evropi koja je napravila promenu iz monarhije u republiku, Rusija je bila poslednja. Ipak, bio je sličan razvoj Rusije u modernu nacionalnu državu. Na primer, koreni političkog apsolutizma, trajali su duže u Rusiji, nego u ostalim slučajevima u Zapadnoj Evropi. “

⁵³ Chaliand Gerard., Blin Arnaud., *The history of Terrorism From Antiquity to al Qaeda* , University of California , 2007, str 114

⁵⁴ Miller A. Martin., *The foundations of modern terrorism* , Cambridge University Press, 2013, str 58

Hejvud kaže da je jedna od najvećih karakteristika anarhizma suprostavljanje državi i institucijama zakona i vlasti. Piše da država deluje u savezu s bogatima i privilegovanima i stoga služi ugnjetavanju siromašnih i slabih. Tu možemo da vidimo i vezu koju anarhizam ima sa terorizmom. Terorizam je kako smo napomenuli nasilje protiv neke i nečije vlasti. Anarhisti su protiv autoriteta. Oni su protiv države, protiv vlasti.

Kao što smo već pomenuli u ovom radu, anarhizam je odigrao veliku ulogu u samom istorijskom razvoju terorizma. Anarhizam je važno ideološko nasleđe terorizma, jer nosi antiparlamentarizam u sebi. U daljem delu rada ćemo još detaljnije objasniti sam pojam anarhizma i vezu koju ima sa samim pojmom terorizma.

U knjizi „ Međunarodni terorizam “, Nenad Đorđević kaže da za anarhiste teror i nasilje predstavljaju osnovno revolucionarno oružje. Takođe govori o samoj inteligenciji, koja misli da problemi (misli se na Rusiju) mogu da se reše terorom, terorizmom i individualnom akcijom. U stvari, jedino rešenje je borba radničke klase kao celine. Takođe treba napomenuti da je terorizam kao oblik političke borbe anarhista posebno ispoljava u Italiji. Pominjaćemo više puta represiju, koju terorizam opravdava. U narednom delu rada će biti detaljno objašnjen ruski revolucionarni pokret.

„ ⁵⁵ Do kraja 1850-tih radikalne domokrate podelile su se na dve struje. Militantni socijalisti odvojili su se od mirnijih socijalista i većina onih kojima je bilo stalo do mira nazivali su taj pokret anarhističkim. Termin anarhija nije bio nov. Vodi poreklo iz grčkog, nekoliko vekova starog doba, u kome su grčki filozofi tako nazivali one koji skidaju vlade. U devetnaestom veku ova reč dobija novi karakter: ovi anarhisti bili su socijalisti i u početku su se slagali sa idejama Karla Marksa. “ U knjizi koja je već nekoliko puta pomenuta u ovom radu „ Terorizam “, Džonatana Vajta, objašnjeno je da je samo otac novog anarhizma Pjer Žozef Prudon. Prudon je poznat po svojoj čuvenoj rečenici: „ Ja sam anarhista! “ Vajt piše o tome da je sam Prudon zbog svojih političkih aktivnosti dospao u francuski zatvor, a nije bio čovek koji je sprovodio nasilje. Ono što je bilo Prudonovo učenje jeste da je trebalo ukinuti svojinu, koja je po njegovom konceptu trebala da bude zajednička. Takođe Prudon, za razliku od Marksa i drugih socijalista, smatra da su sve vlade zlo i da ne treba da postoje. „ ⁵⁶ Prudon je imao revolucionarne ideale, ali po tome što je verovao u mirnu promenu, njegova poruka bila je slična Marksovoj ideji o revoluciji. Prudon je, uprkos mnogim kontradikcijama u svojim delima, uglavnom verovao da će razum i logika dovesti do mirnog raspadanja zapadnog društva. Benigna anarhija razvila bi se kroz prirodnu evoluciju ljudskog poimanja.

⁵⁵ Vajt Džon , *Terorizam* , Alexandria press, Beograd, 2004, str 83

⁵⁶ Vajt Džon , *Terorizam* , Alexandria press, Beograd, 2004, str 84

Prudnovu ideju o logičnoj evoluciji nisu sledili svi njegovi učenici; izvestan broj među njima verovao je da se društvo mora nasilno uništiti. Njih su nazivali anarhističkim teoristima i oni su promenili značenje reči anarhizam u zapadnoj civilizaciji. Među tim anarhistima bilo je nekoliko značajnih anarhista, kao što su Mihail Bakunjin, Sergej Nečajev, Peter Kropotkin, Johan Most, Ema Goldman, Nikolaj Morozov i Karl Haincen. “ „⁵⁷ Tragom anarhističkih ideja ponekad se može stići do ideja taoizma ili budizma, do stoika i kinika antičke Grčke, ili do Kopača iz Engleskog građanskog rata. Ipak, prvi i u izvesnom smislu klasičan izraz anarhističkih principa, dao je Vilijam Godvin u svom delu „ *Istraživanje političke pravde* “ , mada Godvin sebe nikad nije opisivao kao anarhistu.

Tokom 19. veka, anarhizam je postao značajna komponenta širokog, ali rastućeg socijalističkog pokreta. Godine 1864. Prudonovi sledbenici su se udružili s Marksovim, kako bi osnovali Međunarodno radničko udruženje ili Prvu internacionalu. Godine 1871. Internacionala je doživela krah zbog rastućeg antagonizma između marksista i anarhista, predvođenih Mihailom Bakunjinom. “

U narednom delu rada ćemo govoriti o ruskom revolucionarnom pokretu i njihovim vezama sa terorizmom i istorijatom terorizma. Ono što ćemo isto naglasiti je uticaj koji je anarhizam imao na Lenjina i boljševike 1917. godine. Takođe je došlo do rastućeg prestiža komunizma među revolucionarnim i socijalističkim pokretima.

3.2. Ruski revolucionarni pokret

Već su navedena imena anarhista koji su se najviše istakli u Rusiji. Vajt opisuje Mihaila Bakunjina kao ruskog revolucionara, koji se borio protiv cara. „⁵⁸ Mihail Bakunjin, ruski anarhista i revolucionar. Bakunjin je rođen u bogatoj aristokratskoj porodici. Odrekao se vojne karijere, i nakon studija filozofije, političkoj aktivnosti su ga privukle političke revolucije od 1848. do 1849. godine. Do 60-tih godina 19. veka on je zbog anarhizma napustio slovenski nacionalizam i ostatak života proveo kao agitator i propagandista, slavan po svom interesovanju za tajna društva i svojoj beskrajnoj gladi za političkim intrigama. Bakunjinov anarhizam je bio zasnovan na verovanju u ljudsku društvenost koja se izražava kroz želju za slobodom u okviru zajednice jednakih i kroz „ sveti instinkt pobune “. On je prihvatio shvatanje kolektivizma kao zajednice slobodnih pojedinaca koje upravljaju same

⁵⁷ Hejvud Endru, *Političke ideologije*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Beograd, Beograd, 2005, str 197

⁵⁸ Hejvud Endru, *Političke ideologije*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Beograd, Beograd, 2005, str 207

sobom, što ga je dovelo u sukob s Marksom i njegovim sledbenicima. Ipak, Bakunjinov stvarni značaj je više u tome što je bio osnivač istorijskog anarhističkog pokreta, nego originalni mislilac ili anarhistički teoretičar. “

Hejvud piše da su se anarhisti 19. veka identifikovali sa siromašnima i ugnjetanima. Nastojali su da izvedu društvenu revoluciju u ime „ eksploatisanih masa “ u kojoj bi bili zbrisani i kapitalizam i sama država. Bakunjin je odigrao veliku ulogu u ruskom revolucionarnom pokretu.

Čovek koji mu se pridružio u toj borbi jeste Sergej Nečajev. „ ⁵⁹ U matičnoj historiografiji, ruski jakobinizam i balkanizam imao je promenjivu sudbinu. U tom pogledu, razlikuju se, vrlo jasno, četiri perioda: vreme carske Rusije, vreme od oktobarske revolucije do ranih tridesetih godina; zatim od tridesetih godina do XX kongresa KPSS (1956), najzad, od druge polovine predesetih godina do danas. Ove periode ne odlikuje samo veća ili manja prisutnost, odnosno odsutnost, jakobinizma i balkanizma kao teme u historiografiji, već i razlike u tumačenju ideja njegovih predstavnika i u vrednovanju njihove uloge i značenja u istoriji revolucionarne misli i pokreta. Carska Rusija je autokratsko, ali ne i totalitarno društvo. “

Latinka Perović kaže da je Mihail Bakunjin imao razloga za pobunu protiv samog društva, zajedno sa njegovim pristalicama koje su već pominjane. Revolucionarni pokret je predstavljao veliku opasnost za carski režim. „ ⁶⁰ Glavno izvoriste te opasnosti jedni su nalazili u spoljnom činiocu, u Zapadnoj Evropi, u kojoj je stvorena „ čitava laboratorija “ „ ruske revolucionarne stvari “, odnosno u emigraciji. U emigraciji su se nalazili koreni zavere, koji su objektivno napajali revolucionarni život, rađajući neprestano nove izdanke. Emigraciju ne bi trebalo smatrati ni arijergardom ni avangardom socijalno-revolucionarne partije, ali tamo su bili koncentrisani organski sokovi, cela anarhistička škola, ceo njen program, sve rukovodeće i organsko te partije. Tamo je sazrevao „ narodnjački “ program, tamo se on razrađivao, iako postepeno, uz stalne nesporazume i sprege, na predavanjima u savezima, komunama, na kongresima i na skupovima, u malim štamparijama. U toj školi forimirali su se oni energični agitator (naročito žene), kojima nije bilo sličnih ni u jednom socijalno-revolucionarnom pokretu drugih zemalja. Otuda je potekla ona narodnjačka propaganda koja se počev od 1874. godine, izuzetno brzo razlila gotovo po čitavoj Rusiji. Teško je bilo pretpostaviti da bi delatnost naših „ otpadnika “, kako zrelih, tako i potpuno neiskusnih, mogla biti tako uticajna i intenzivna. Ženski elemenat pokazao se u tom slučaju

⁵⁹ Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 26

⁶⁰ Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 27

kao onaj aktivni stimulans, onaj realni činilac koji je pokretu davao snagu i strastvenost. “ Latinka Perović kaže da su neki uzroke tražili u samoj Rusiji. Same istorijske činjenice su pokazale da je pravi krivac za revolucionarni pokret bila sama ruska vlada iz tog vremena (misli se na vreme carevanja Aleksandra II).

„⁶¹ U historiografiji iz vremena carske Rusije govori se o Zaičnjevskom, Nečajevu, Tkačovu, a napisana je i prva monografija o Narodnoj volji. Najpoznatiji je bio Nečajev. Takvim su ga učinile dve okolnosti. Prvo, politički process održan u Petrogradu od 13. jula do 23. septembra 1871. godine, koji je bio prvi javni politički proces u Rusiji. Objavljujući tada dva značajna dokumenta, „ *Katehizis jednog revolucionara* “ i „ *Program revolucionarnih akcija* “, i vezujući ih za Nečajeva koji je odgovarao i za ubistvo člana svoje organizacije, studenata Ivanova, vlasti su imale cilj da kompromituju čitav revolucionarni pokret u zemlji i u emigraciji, ali i zapadnoevropski, posebno Internacionalu. A zatim, roman Dostojevskog „ *Zli dusi* “ (1871-1872), kome je kao osnov služio stenografski zapisnik sa procesa, objavljivan u novinama tokom samog procesa. Ali, već tada je bilo jasno da centralno mesto među revolucionarima sedamdesetih godina u Rusiji pripada Tkačovu. Tkačov će zadržati, s razlogom, i u sovjetskoj historiografiji do tridesetih godina i u inostranoj literaturi o ruskom revolucionarnom pokretu sedamdesetih i osamdesetih godina XIX veka.“

Kada govorimo o samom ruskom revolucionarnom nasleđu Latinka Perović kaže da treba obavezno pomenuti postoktobarski period. Taj period će znatno uticati na izučavanje ruskog revolucionarnog nasleđa. U tom periodu objavljen je veliki broj knjiga, najviše od Tkačova (kako pominje Latinka Perović u svojoj knjizi „ *Planirana revolucija*“). Ona ističe podatak da je 1935.godine prekinut rad na izdavanju izabranih dela Tkačova.

Sada ćemo govoriti u samom pitanju odnosa prema revolucionarnom nasleđu i kako je to uticalo na prve ruske marksiste.⁶² Poricati svaku vezu sa njim, značilo bi izolovati se od odgromne revolucionarne tradicije u Rusiji; identifikovati se sa njim-značilo bi potkopati tvrdnju da mladi marksistički pokret označava početak novog razdoblja u istoriji revolucionarne misli u Rusiji. Otac ruskog marksizma, Plehanov, koji je i sam iznikao iz narodnjaštva, prvi je postavio granicu prihvatljivog, na šezdesetim godinama, na Černiševskom. U svojim radovima *Socijalizam* i *Politička borba* (1883), i *Naša razmimoilaženja* (1884), kojima se označava početak istorije marksizma u Rusiji, Plehanov je vodio borbu sa ideologijom revolucionarnog pokreta koja se razvila tokom sedamdesetih godina.

⁶² Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, 31-32 str

U jakobinsko- balkanističkoj struji, u tkačovizmu, koji je doživeo obnovu u program Narodne volje, on je video glavnog protivnika marksizma. Malobrojni prvi ruski marksisti odbacivali su upravo ovaj deo ruskog revolucionarnog nasleđa. Bili su suviše ortodoksni u suprostavljanju marksizma idejama pokreta koji su se organski razvili u samoj Rusiji. To je razumljivo i politički i psihološki. Kao svaka nova struja, u toj početnoj fazi oni nisu mogli da utvrde svoj identitet, ako se potpuno ne odreknu prethodnika. Istovremeno, u socijalizmu Plehanova izgubile su se neke važne tekovine prethodnog razvoja ruske revolucionarne misli, a, u prvom redu, ideja Černiševskoga o mogućnosti specifičnog puta Rusije u socijalizam na osnovi dve vrste oštih protivrečnosti (kreopsnih i buržoaskih). Ali, kao što je osamdesetih godina bilo nemoguće kretati se u teoriji napred ne stavivši po strani ideje o specifičnosti (koje su se razvile skoro do ideja samobitnosti), tako su se u narednim decenijama ideje, koje su imale oslonac u stvarnosti, morale manifestovati u sintezi koju je izvršio Lenjin.

Lenjinova periodizacija ruskog revolucionarnog pokreta bila je generalnija: Hercen, Černiševski, a to znači i čitav pokret posle 1861. godine, revolucionarni radnički pokret polovinom devedesetih godina. Na njegovu periodizaciju mogla se osloniti ona struja sovjetskih istoričara koja je, u otvorenoj i slobodnoj diskusiji tokom devedesetih godina „tragala za maksimalističkim slojem u ruskom narodnjaštvu“, nalazila srodnost između boljševizma i ruskog jakobinizma i balkanizma, ukazivala na balkanizam i kod samog Marksa. “

Novembra 1917. godine, Gorki piše: „⁶³ Vladimir Lenjin uvodi u Rusiju socijalistički sistem po metodu Nečajeva- „punom parom kroz blato“. Gorki je široko proučavao rusko revolucionarno nasleđe i došao do zaključka da je jakobinsko-balkanistička sturja u ruskom revolucionarnom pokretu tretirana kao jedan od korena boljševizma. Posle toga dolazi do Staljinove vlasti dvadesetih i početkom tridesetih godina.

Hronološke događaje koje navodi Latinka Perović su sledeći: proterivanje Trockog, hapšenje Zinovjeva i Kamenjeva). Takođe pominje Sluckog koji pominje čuveno Staljinovo pismo. U tom pismu kaže Slucki da je Staljin pisao o tome kako je sam Lenjin potcenjivao centrizam, što predstavlja odricanje od široke borbe sa oportunizmom. Po Staljinovim rečima, ispada da Lenjin u periodu pred rat uopšte nije bio boljševik, već da je to postao u toku imperijalističkog rata. Staljin takođe kaže da je sama ruska revollucija nije posebna stvar Rusa, već je to čvorna tačka svetske revolucije.

„⁶⁴ Sovjetska istoriografija vraćala se temi narodnjaštva oslanjajući se na Lenjina i njegovu podjelu istorije ruskog oslobodilačkog pokreta na tri perioda: plemićki-1825-1861; raznočinski ili buržoasko-demokratski-1861-1895; socijaldemokratski od 1895. i nadalje. Ovakva periodizacija davala je osnovu za isticanje kontinuiteta u razdoblju 1861-1895. godine, a naročito za napuštanje generalno negativnog odnosa prema pokretu sedamdesetih i osamdesetih godina. Ukazivalo se da narodnjaštvo ima više struja, ali da su narodnjaci- po pravilu, bili ljudi iskreno i do kraja odani stvari revolucije. “

Latinka Perović kaže da ruska revolucija, nikako nije mogla biti ponavljanje francuske revolucije. Ona kaže da je u periodu od 1861.-1917. godine, nenaučno odvajati narodnjaštvo od lenjinske koncepcije. „⁶⁵ Prvo je unutar durgog, ali ni drugo ne postoji bez prvog; izvan analize pretpostavki, bez prihvatanja i kritičke prerade tradicije, lenjinska koncepcija, ako se ne može reći da se nikad ne bi rodila, javila bi se, u svakom slučaju, sa zakašnjenjem koje ne bi bilo bez štete za rukovodeće mesto partije proletarijata u opštedemokratskoj borbi. “

Džesika Stern kaže da je u Rusiji krajem 19. i početkom 20. veka intelektualna elita smatrala da je jedini način da se dođe do promene, kroz samo terorističko nasilje. U narednom delu rada govorićemo o odnosu između ruskog jakobinizma i balkanizma, zatim o Marksu i Engelsu i kako su oni videli revoluciju u Rusiji.

3.2.1. Marks i Engels o revoluciji u Rusiji

Latinka Perović napominje da je Tačov bio prvi u Rusiji koji je pomenuo Marksov „*Prilog kritici političke ekonomije*.” Pored njega Nečajev je, kaže Latinka Perović, u svojim glavnim osnovama budućeg društvenog uređenja, savetovao svakom čitaocu da „ teorijski detaljno obrađen razvoj njegovih ideja poztraži u „ *Manifestu Komunističke partije* “, delu koje smo već pominjali u ovom radu. Treba napomenuti što Perovićeva naglašava da je Izvršni komitet Narodne volje, pisao Marks u da je „ *Kapital* “ postao priručnik za rusku inteligenciju. Ono što treba naglasiti jeste da su sami Marks i Engels imali, kako kaže Latinka Perović, aktivan odnos prema ruskim jakobincima i balkanistima. Nisu ih dovodili međusobno u vezu, ali su znali za proklamaciju *Mlada Rusija* i smatrali su da je ona proizašla iz revolucionarne stranke, koja je bila grupisana oko Černiševskog.

„⁶⁶ Pozivitan je bio i Marksov odnos prema Narodnoj volji, čiji je teroristički Centralni komitet smatrao jednom od strana koje su učinile da je „ *Kapital* ” u Rusiji više čitan i cenjen nego bilo gde. On je, takođe, izražavao divljenje prema izvršiocima atentata na Aleksandra II

⁶⁴Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 36

⁶⁵ Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 42

⁶⁶ Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 52-53

i revolucionarnu akciju Narodne volje smatrao neizbežnom etapom ruske istorije. To su skroz naskroz valjani ljudi, *sans pose melodramatique*, obični, stvarni, herojski. Galama i akcija dve su nepomirljive suprotnosti. Petrogradski izvršni komitet, koji tako energično deluje, donosi manifeste rafinirane umetnosti...oni teže...da uvere Evropu da je njihov modus operandi specifično ruski, istorijski neminovan način akcije, o čemu treba isto tako moralisati-za ili protiv-kao i o zemljotresu na Hiosu. U isto vreme, Marks i Engels su osuđivali program Nečajeva, nazvavši ga „uzrokom kasarnskog komunizma“ i jezuitizma.

Engels je polemisao sa Takčovom povodom njegove brošure Zadaci revolucionarne propaganda u Rusiji (Pismo redakciji časopisa „Vpered!“), koja je, 1874. godine izašla u Londonu. Engelsovi polemički članci poslužili su prvim ruskim marksistima, naročito Plehanovu, za određivanje odnosa prema Tkačovu. Ispravljala se samo Engelsova ocena, koju je on i sam kasnije ispravio, da je Tkačov bakunjinist, tj. anarhist.

Neki savremeni autori, međutim, smatraju da je u proceni stanja u Rusiji i mogućim putevima njenog razvoja, Engels bio suviše determinist i evrocentrist i da je istorija dala za pravo Tkačovu. Engels je, naime, odbacivao Tkačovljevu tezu o mogućnosti socijalne revolucije u Rusiji i preskakanju kapitalističke faze. Prevrat koji moderni socijalizam želi da postigne-dokazivao je Engels-sastoji se, ukratko rečeno, u pobjedi proletarijata nad buržoazijom i u novom organizovanju društva putem uništenja svih klasnih razlika. Za ovo je potreban ne samo proletarijat koji će izvršiti taj prevrat, nego i buržoazija u čijim su se rukama društvene proizvodne snage toliko razvile da omogućavaju konačno uništenje klasnih razlika...Buržoazija je, prema tome, i s te strane isto tako nužan preduslov socijalističke revolucije kao i sam proletarijat. Prema tome, čovek koji je kadar da kaže da se ta revolucija može u nekoj zemlji lakše izvršiti zato što ona doduše nema proletarijata, ali nema ni buržoazije, dokazuje da on još mora učiti azbuku socijalizma. “

Latinka Perović pominje razgovor koji je Engels imao sa ruskim revolucionarom Lopatinom. Ono što je interesantno jeste samo Engelsovo poređenje Rusije sa Francuskom. Sam Engels je rekao da je, „Rusija-Francuska ovog veka.“ Ona takođe pominje pismo koje je Engels napisao Veri Zasulič (1885), gde Engels kaže da je ruska revolucija neizbežna, posle samog atentata na Aleksandra II. Engels je pisao da ruska revolucija može da izbije svakog dana, u svakom trenutku.

„⁶⁷ U ovim okolnostima zemlja je kao napunjena mina koju treba samo još potpaliti. Naročito posle 13. marta. To je jedan od izuzetnih slučajeva u kojima je šaci ljudi moguće da

⁶⁷ Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 54-55

izazovu revoluciju, to jest da jednim malim udarcem obore ceo sistem čija je ravnoteža više nego labilna...i da jednim, po sebi beznačajnim aktom, oslobode eksplozivne snage koje se zatim ne mogu ukrotiti. Ako je balkanizam-maštanje da se jedno celo društvo preobrazi akcijom jedne male grupe zaverenika- ikad imao opravdanost postojanja, onda je to svakako u Petrogradu. Kad se barut zapali, kada se oslobode snage i nacionalna energija preobrazi akcijom jedne male grupe zaverenika- ikad imao opravdanost postojanja, onda je to svakako u Petrogradu. Kad se barut zapali, kada se oslobode snage i nacionalna energija pretvori od potencijalne u kinetičku...potpaljivači mine biće odneti eksplozijom, koja će biti hiljadu puta jača od njih i koja će sama sebi tražiti izlaz- onako kako to odluče ekonomske snage i otpori. Najvažnije, po mome mišljenju- nastavlja Engels- jeste da se da impuls da revolucija izbije u Rusiji. Tamo gde je stanje tako napeto, gde su se revolucionarni elementi do te mere nagomilali, gde ekonomska situacija ogromne mase naroda postaje svakim danom sve nemogućnija, gde su svi stupnjevi društvenog razvoja zastupljeni- od prvobitne zajednice do savremene krupne industrije i krupnih finansija- i gde su sve te protivrečnosti nasilno savladane despotizmom bez premca, despotizmom koji postaje sve nepodnošljiviji za omladinu koja sjedinjuje u sebi nacionalnu inteligenciju i dostojanstvo- kada tamo jednom započne 1789. godina, neće se dugo čekati na 1793.”

Latinka Perović naglašava da Engels mogućnost socijalizma u Rusiji nije vezivao za visoku razvijenost kapitalizma u njoj, već za socijalnu revoluciju u Zapadnoj Evropi. Engels je govorio 1894. godine da će sama revolucija radničkom pokretu na Zapadu dati novi podstrek, bolje uslove za borbu i ubrzati pobedu modernog proletarijata.

Dolazimo do sledećeg zaključka kada je u pitanju sam odnos između ruskog jakobinizma i balkanista i marksizma: „⁶⁸ Na osnovu svega ovoga izgleda da su u pravu oni autori koji smatraju da se ruski jakobinci i balkanisti, pre svega ključni Tkačov, ne mogu smatrati marksistima. Diobora Hardi, koja je posebno proučavala odnos Tkačova i Marksa, kategorična je: „ Mada je Tkačov možda bio prethodnik Lenjina, marksist ili čak promarksist nije bio... Prema Marksovom, mišljenje mladog Rusa u najboljem slučaju je površno, svedeno na analizu kapitalizma i na nedovoljno određena slična gledanja na značaj ekonomije. U osnovnoj tački neslaganja- mogućnosti neposredne revolucije u Rusiji- Tkačov je stao na stranu narodnjaka i ušao u žestoku javnu polemiku s Engelsom. Štaviše, mladi Rus nije imao nikakvo uvažavanje za Marksove omiljene forme političke akcije, Internacionalu i nemačku socijaldemokratsku partiju. Ukratko, mada je poštovao Marksova lična istraživanja,

⁶⁸ Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 56

Tkačov je žestoko antimarsističan kroz čitav svoj život. S druge strane, znatan broj sovjetskih autora, dvadesetih godina, smatrao je Tkačova marksistom ili vrlo bliskim Marksu. Savremeni sovjetski autori ne poriču da je Tkačov pretrpeo uticaj Marksa. Istog je mišljenja i jedan broj savremenih autora izvan Sovjetskog Saveza, ali oni ističu da Marksovo učenje za Tkačova ima više instrumentalnu vrednost. “ Postavlja se pitanje: „ Kako se ruski jakobinizam i balkanizam, odnosno, razdoblje sedamdesetih godina, situira u prethodnoj istoriji ruske revolucionarne misli i revolucionarnog pokreta?

Postoje različita mišljenja o tome. „⁶⁹ Jedni autori, naročito u sovjetskoj istoriografiji, smatrali su da pokret sedamdesetih godina, posebno jakobinsko-balkanistički pravac, znači nazadovanje u odnosu na pokret šezdesetih godina, to jest u odnosu na prosvetiteljstvo, ideju revolucije čiji je subjekt narod i priznavanje progresivne uloge kapitalizma. Išlo se od Černiševskog direktno ka prvim ruskim marksistima. Smatralo se da je Černiševski postavio prava pitanja, ali je dao pogrešne odgovore, koje su sledbenici još više uprostiti. Drugi su pravili razliku između pokreta četrdesetih godina, nalazeći u njemu samo liberalne tendencije, i pokreta šezdesetih godina, čije su radikalne ideje-po njima-bile osnova od koje je pošao ruski jakobinizam i balkanizam. Insistiralo se na tome da je jakobinsko-balkanistički pravac naišao na otpor Hercena, Černiševskog, Bakunjina i Lavrova. Treći su nalazili da izvesne ideje imaju kontinuitet i da postoji „ središna os “, oko koje su generacije ruskih revolucionarnih mislilaca izgradile koncepciju ruskog socijalizma- narodnjaštvo, kojom su, kako ističe Venturi, dale original odgovor na goruća pitanja epohe. Postoje, razume se, razlike između Hercena, Černiševskog i Tkačova. Ali, oni su i proizilazili jedan iz drugog; njihove ključne ideje-samobitnost razvoja socijalizma u Rusiji, preskakanje faza u društvenom razvitku, revolucija i izgrađivanje političke organizacije kao njenog glavnog motora, povezuju ih u jednu celovitu koncepciju. Ideja o mogućnosti direktnog prelaženja Rusije od apsolutizma u socijalizam- zajednička je ruskim revolucionarnim misliocima od Hercena do Tkačova i čini srž narodnjaštva. Osnove ruskog socijalizma postavio je Hercen. Stoga su u pravu oni autori, koji, kao Venturi ili Kozmin, istoriju narodnjaštva počinju sa njim. U članku *Rusija*, koji je objavljen u Prudonovom listu „ *La Voix du Peuple* “, on je prvi, već 1849. Godine, formulisao ideju samobitnog razvoja socijalizma u Rusiji. U diskusijama (1841-1847), između slovenofila i zapadnjaka, Hercen je zastupao potrebu evropeizacije Rusije. Njegov pogled bio je uprt u Evropu, koju odlazi 1847. godine, da bi u njoj ostao sve do smrti (1870). Revolucija 1848. godine izazvala je dubok preokret u njemu. On zaključuje da je „

⁶⁹ Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 59-60

strašno živeti u Rusiji, još strašnije živeti u Evropi, čije mu države, viđene izbliza, liče „ na polairani mramor; one blistaju samo po površni, a u svojoj dubini i celini su grube. “

3.2.2. Odnos anarhizma i marksizma- ruski revolucionarni pokret

Kada govorimo o odnosu između anarhizma i marksizma, treba naglasiti da postoji i filozofsko i ideloško preklapanje. Ono što je interesantno, kako piše Hejvud, da su Prvu internacionalu u periodu od 1864-1872. godine, osnovale Prudnove i Marksove pristalice. Najpribližnija vrsta anarhizma koja se poklapa sa marksizmom je kolektivni anarhizam. Kolektivizam, kako ga definiše Hejvud, je verovanje da su ljudska bića društvene životinje kojima više odgovara zajednički rad. To je rad za opšte dobro i ne treba da postoji po njihovom mišljenju individualni lični interes.

„⁷⁰ Između kolektivističkog anarhizma i marksizma može se povući izvestan broj jasnih teorijskih paralela. Oba u osnovi odbacuju kapitalizam, smatrajući da je on sistem klasne eksploatacije i strukturne nepravde. Oba usvajaju revoluciju kao poželjno sredstvo za izvođenje političke promene. Oba pokazuju naklonost prema kolektivnom vlasništvu nad bogatstvom i prema komunalnoj organizaciji društvenog života. Oba veruju da bi potpuno komunističko društvo bilo anarhijsko, što je izraženo u Marksovoj teoriji „ o odumiranju države “. Otuda se oba slažu da ljudska bića imaju iskonsku sposobnost da svoje poslove uređuju bez potrebe za političkim autoritetom. Ipak, u izvesnim pitanjima, anarhizam i socijalizam se razilaze. To je najjasnije u slučaju parlamentarnog socijalizma. Parlamentarni socijalisti su odavno izgubili veru u revolucionarni potencijal radničkih masa, verujući umesto toga, da numerička snaga radničke klase čini mogućim, ako ne i neizbežnim „ socijalizam kroz glasačku kutiju “. Uz to, oni državu vide u pozitivnom svetlu, kao glavno sredstvo pomoću kojeg se kapitalizam reformiše ili „ humanizuje “.

Anarhizam, s druge strane, odbacuje parlamentarni socijalizam kao *contradiction in adiecto*. Mehanizmi vlasti koji su iskvareni i koji kvare ne samo što ne mogu da zastupaju stvar socijalizma, već i svako širenje uloge i odgovornosti države može poslužiti, mada u ime jednakosti i društvene pravde, samo učvršćivanju ugnjetavanja. Najgorčenije neslaganje između kolektivističkih anarhista i marksista tiče se njihovih razlika shvatanja o prelazu iz kapitalizma u komunizam. Marksisti se zalažu za „ diktaturu proletarijata “, prelazni period između proletrske revolucije i dostizanja punog komunizma, tokom kojeg će proletarijat, pred pretnjom kontrarevolucije, morati da se naoružava i organizuje. Ipak, sa uklanjanjem

⁷⁰ Hejvud Endru, *Političke ideologije*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Beograd, Beograd, 2005, str 208-209

kapitalističkih klasnih antagonizama, ova proleterska država bi „ odumrla “. Po ovom gledištu, državna moć nije ništa drugo do izraz klasnog sistema, pošto je država u suštini oruđe klasnog ugnjetavanja. S druge strane, anarhisti smatraju da je država po sebi zla i ugnjetačka: ona je po samoj svojoj prirodi korumpirano i korumpirajuće telo. Zato anarhisti ne prave nikakvu razliku između buržoaskih i proleterskih država. Istinska revolucija, po anarhistima, zahteva ne samo rušenje kapitalizma, već takođe i neposredno i konačno rušenje državne moći. Državi se ne može dopustiti da „ odumre “, ona mora biti ukinuta. “

3.2.3. 1861. godina i Mlada Rusija

Latinka Perović kaže da je 1861. godina bila prelomna. U jesen te godine došlo je do velikih nemira studenata Petrogradskog univerziteta, koji su ubrzo zahvatili sve ostale univerzitete u Rusiji. U to vreme, kako piše Perovićeva, vlast je mislila da studentsku omladinu može da drži pod kontrolom. Juna 1861. godine ministar prosvete u Rusiji postaje general grof E.V. Putjatin. Njegov dolazak za ministra izazvaće mnogobrojne promene. Latinka Perović piše o takozvanim „ putjatinskim pravilima “. Ta pravila su se odnosila na same studente, koja su govorila o tome da studenti treba obavezno da idu na predavanja, zatim se uspostavljala kontrola učenja, zabranjeni su stastanci. Pored toga deca koja su bila iz nepriviligovanih staleža onemogućio se dolazak na univerzitet.

„ ⁷¹ Putjatinska pravila bila su neposredni povod studentskih nemira, koji su, u početku imali akademski karakter-studenti su samo tražili da im se vrata prava koja su imali do 31. maja 1861. godine. Međutim u društvu je postojala revolucionarna situacija, vlast je već bila uplašena. Studentski nemiri bili su dodatni razlog za njen strah. Čak i Aleksandar II, koji se u to vreme odmarao na Krimu, saznajući za događaje na Petrogradskom univerzitetu, smatrao je da treba da se vrati u prestonicu. Odmah su počela hapšenja. To je izvelo studente na ulice; došlo je do sukoba sa vojskom. Univerzitet je zatvoren. Velikom broju studenata bio je sprečen ponovni upis; mnogi su bili osuđeni na zatvor, robiju i progonstvo. “ ⁷² Maja 1862. godine, pojavila se proklamacija *Mlada Rusija*. Kada je izdata, u ime Centralnog revolucionarnog komiteta, njen autor, što vlast nije uspela da sazna, već je sedeo u zatvoru. U jednom pismu, 1889. godine, Zaičnjevski kaže: „ Ml. R. pisali smo ja i moji drugovi posle hapšenja...napisao sam za mnogogrešni, pročitamo, ispravili samo zajedničkim snagama, doterali i preko stražara poslali da se odštampa...Proklamacija koja se začela u kružoku Zaičnjevskog i koja je potekla neposredno iz njegovog pera ostavila je snažan utisak i izazvala veliko uznemirenje u Rusiji. U ruskoj revolucionarnoj emigraciji, reakcija je bila

⁷¹ Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str. 91

⁷² Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str. 92

negativna. Najpre je Hercen u članku sa karakterističnim naslovom *Mlada i stara Rusija*, objavljenom u Kolokolu, 15. jula 1862. godine, proklamaciju „*Mlada Rusija*” ocenio kao plod stabla koje nema koren u ruskom tlu, odnosno kao rezultat pročitanih knjiga i nesvarenih stranih ideja. Uveren da treba da poduči nezrele mladiće, pisao je relativno pomirljivo: „Vi nas smatrate zaostalom, mi se ne ljutimo zbog toga, i ako smo zaostali za vama mišljenjem, nismo zaostali srcem- a srce daje takt. Ne ljutite se takođe ni vi, kada vam mi prijateljski zameramo i kažemo, da je vaš kostim Karla Mora i Graha Babefa na ruskom trgu ne samo star, nego se preobraća u maskaradnu odeću. Zatim je, 15. septembra 1862. godine, usledio članak „*Žurnalisti i teroristi*”, u kome je Hercen Mladu Rusiju ocenio kao puku imitaciju ideja francuske revolucije 1789. godine. On je ukazivao na razliku između Francuske osamdesetih godina XVIII i Rusije šezdesetih godina XIX veka. Francuski teror manje je od svega moguć kod nas...prilike su potpuno drugačije...Mi nemamo ni nove dogme, ni nove katehizise za obznanu. Naš prevrat mora početi svesnim vraćanjem narodnom životu, načelima koja oličavaju smisao naroda i vekovni običaj. “

U svojoj knjizi „*Temelji modernog terorizma*“, profesor Miler citira Zaičnjevskog, gde se pominje da je manifest „*Mlada Rusija*“, pokazao kako reči mogu da izazovu ogromnu štetu. To je bio jedan od najjezivijih dokumenta, od kada je Pavel Pestel, planirao pogubljenje cele porodice Romanov 1825. godine. Miler takođe pominje divljenje Zaičnjevskog „velikim teroristima“ iz 1792. godine u Francuskoj i ne plaši se čak i da kod njih bude dva puta više krvi.

Latinka Perović sa puno detalja objašnjava tadašnju situaciju u Rusiji. Kaže da su u to vreme počeli veliki požari po Rusiji da se šire. Vlasti su kaže Perovićeva namerno povezivale studentske proteste, Mladu Rusiju i požare. Dostojevski je pisao: „Poslednji petrogradski požari, nose obeležja ranijih uobičajenih epidemija požara i nemaju organske veze sa pamfletom koji se pre njih pojavio...Ostaje samo jedna sličnost između pamfleta i požara: i jedno i drugo je zločin, ali u tom slučaju trebalo bi povezati sa požarima sve zločine izvršene u poslednje vreme. “

Perovićeva kaže da su jula 1862. godine izvršena mnogobrojna hapšenja (Černiševski, Serno-Solovjević, Pisarov). Takođe piše da su zabranjeni časopisi *Sovremenik* i *Ruskoe slovo*.

3.3. Prva prava teroristička organizacija- Narodna volja i Nečajev, Bakunjin i Tkačov

„⁷³ Nakon reakcije koja je nastupila posle neuspelog pokušaja ustanka 14. decembra 1825. godine, u Rusiji je, polovinom tridesetih godina XIX veka, prvi put počela da oživljava

⁷³ Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 85-86

misao o borbi protiv samodržavlja i kreposnog prava. Univerzitet je, kako je govorio Hercen, „prvi počeo da se probija iz opšte magle“. Preko njega je ruska omladina došla u dodir sa rezultatima prirodnih i društvenih nauka u Zapadnoj Evropi, posebno sa nemačkom filozofijom. Početkom četrdesetih godina, u njegovim krugovima začela se čuvena diskusija o putevima razvoja Rusije, u kojoj su se izrazile dve struje-zapadnjaci i slovenofili. Uticaj ovih dveju struja u istoriji ruskog naroda trajao je mnogo duže od njihovog formalnog postojanja, a njihove ideje, iako razičite i čak suprotne, često su se preplitale. U središtu diskusije bio je odnos prema Zapadnoj Evropi, to jest prema društvenim i političkim vrednostima koje je ona stvorila. Pobornici evropeizacije Rusije, zapadnjaci su se pitali kako smanjiti jaz između Rusije i Evrope, kako dostići zapadnoevropske narode? Za slovenofile, verne iskonskim svojstvima ruskog naroda- pomirenju, monarhizmu i religioznosti, pitanje je bilo: treba li uopšte ponavljati put koji su u svom razvoju prošli zapadnoevropski narodi ili ići vlastitim putem i, oslanjajući se na načela ruskog života, izbeći kapitalizam i sačuvati osnove narodnog seljačkog života. Pomenuta diskusija prekinuta je, ako se izuzme Bjelinski, koji je umro 1848. godine, odlaskom najistaknutijih predstavnika zapadnjaka u Zapadnu Evropu. Prvi je otišao Bakunjin (1840), a zatim Hercen (1847), i Ogarjov (1856). Sva trojica lišena su plemićkih titula, privilegija i imovine i bio im je zabranjen povratak u Rusiju. Do kraja života ostali su izvan Rusije i delovali isključivo iz emigracije. Uticaj listova Polarna zvezda i Kolokol, koje je Hercen izdavao u Slobodnoj ruskoj štampariji u Londonu, bio je odlučujući za revolucionisanje omladine u Rusiji sve do kraja pedesetih godina.

Tada na scenu stupa nova generacija ruske inteligencije, takozvana raznočinska inteligencija, koja je već poticala iz nižih društvenih slojeva. Njeno glasilo postal je časopis „*Savremenik*“, a njen vođa Černiševski.” Latinka Perović naglašava da je 19. februara 1961. godine, izvršena reforma. Po njenim rečima sama vlast u Rusiji bila je prinuđena na popuštanje. To je izazvalo jedan revolucionarni naboj. Ohrabivalo je kako ona kaže potpuno oslobođenje seljaka, a to je izazvalo i revolucionarno ponašanje same ruske inteligencije. Perovićeva pominje čuveni kružok, koji je nastao u Moskvi 1861. godine. „⁷⁴ U njegovim radovima objedinili su se najrevolucionarniji elementi moskovskih studenata. Kružok je uspeo da, za relativno kratko vreme, razvije svoju delatnost dosta široko. Ne ograničavajući se na samoobrazovanje, članovi kružoka bavili su se litografisanjem i rasturanjem dela zabranjenih u Rusiji, predavanjima u nedeljnim školama. Najzad, iz ovog kružokoa izišla je čuvena proklamacija „*Mlada Rusija*“. Vajt kaže da se krajem devetnaestog veka Rusija

⁷⁴ Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 86

razlikovala od velikih sila Evrope. „⁷⁵ Klasne razlike između plemstva i seljaka bile su uglavnom kao u doba pre Francuske revolucije, a ruski seljaci bili su u teškom siromaštvu. Industrija je dospela u neke ruske gradove, ali ruski privredni sistem i sistem upravljanja državom nisu bili dovoljno razvijeni da izađu na kraj sa promenama. Car Aleksandar II (koji je vladao od 1855. do 1881.) obavezao se da će promeniti sistem. Kada je pokušao da to učini, našao se u sred revolucionarnog terorizma. “

„⁷⁶ Organizovana primena terora i terorizma u Rusiji započinje osnivanjem organizacija, kao što je „ Mlada Rusija “, a kasnije formiranjem narodnjačkih organizacija „ Zemlja i volja “ i „ Narodna volja “, teror i zavereništvo postaju jedno od osnovnih sredstava borbe protiv carskog režima. “ I Vajt I Đorđević pominju organizaciju „ Mlada Rusija “ , koja je predstavljena kao jedini izlaz u tom periodu (misli se na 1862. godinu) iz postojeće društveno-političke i ekonomske situacije u zemlji.

U daljem toku rada ćemo videti kako je nastala „ Mlada Rusija “, a kroz nastavak i nastanak prve prave terorističke organizacije „ *Narodne volje* “, koja je ključna za razumevanje samog istorijata terorizama, a i funkcionisanja današnjih terorističkih organizacija. Ovaj period je vrlo karakterističan, jer će dovesti do stvaranja prve terorističke organizacije na svetu. „⁷⁷ Mnogima izgleda paradoksalno da je prva prava teroristička organizacija na svetu, zvana Narodna volja, nastala u Rusiji 1878. godine upravo u vreme vladavine najprogresivnijeg ruskog cara Aleksandra II Romanova. Međutim, sloboda govora i okupljanja koje je on omogućio stanovništvu Rusije su logično donela sa sobom i slobodu ekstremnog delovanja u politici. Na desetine radikalnih grupa uglavnom anarhističke provincijencije je umesto tajno, sada javno propovedalo svoje ideje, javno okupljalo istomišljenike, pa čak i javno težilo vršenju nasilja zarad ostvarenja svojih političkih ciljeva. Čovek koji je oslobodio ropstva kmetove 1851. „, dve godine pre nego što je to učinio Linkoln u SAD, jedini car na svetu koji je težio da svoju vlast podeli sa parlamentom, ubijen je 1. marta 1861. godine od pripadnika „, Narodne volje “, posle čak sedam neuspelih pokušaja te organizacije da ga ubije.”

Vajt kaže da je organizacija Narodna volja predstavljala nasilnu socijalističku revoluciju. „⁷⁸ Tamo su postojale tri grupacije koje su verovala da mogu da reformišu i modernizuju rusku državu, ali se nisu slagale oko načina na koji to treba učiniti. Jedna

⁷⁵ Vajt Džon, *Terorizam* , Alexandria press, Beograd , 2004 , str 87

⁷⁶ Đorđević Nenad, *Međunarodni terorizam* , Jugoštampa Beograd , Beograd, 1980, str 11

⁷⁷ Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str 116

⁷⁸ Vajt Džon, *Terorizam* , Alexandria press Beograd , Beograd, 2004 , str 87-88

grupacija, koja se slagala sa carem Aleksandrom, želela je da modernizuje Rusiju od dna do vrha. Druga grupacija, koju su sačinjavali intelektualci, želela je da Rusija postane liberalna zapadna demokratija. Anarhisti skloni nasilju hteli su da idu drugim putem. Oni su verovali da se problemi Rusije mogu rešiti revolucijom. Narodna volja spadala je u tu grupu. Kada je ova organizacija krenula u terorističku kampanju 70-tih godina devetnaestog veka, suprostavili su joj se konzervativni elementi, kao što su crkva, policija i vojska. Borci Narodne volje došli su tada do zaključka da ove subverzivne organizacije treba terorizovati sve dok se ne pokore.

Organizacija Narodna volja potekla je iz ruske revolucionarne misli. „⁷⁹ Program organizacije „Narodna volja“ precizira ulogu terorizma: „Teorističke akcije se sastoje u likvidiranju najopasnijih ličnosti iz vlade, odbrani partije od špijunaže i kažnjavanju najočitijih akata nasilja i samovolje koje učini vlada i administracija. Ona ima za cilj da umanji ugled vladajuće snage, da daje stalni dokaz o mogućnosti borbe protiv vlade, da ojača revolucionarni duh naroda i njihovu veru u uspeh i, na kraju, da stvori sposobne kadrove obučene u borbi...Nanoseći udarce u sam centar vladajuće organizacije, isticao je već jedan raniji tekst, ono (političko ubistvo), uzdrmaće ceo sistem.

„⁸⁰ Postojanjem organizacije „Narodna volja“, a posebno njenim akcijama, dat je pečat razvoju terorizma u Rusiji zadnjih decenija prošlog veka. Kada je Vera Zasulič 1878. godine ubila generala Trepova, došlo je do talasa odobravanja kako u samoj Rusiji, tako i van nje. To je imalo za posledicu čitav niz političkih ubistava. Kulminacija je dostignuta ubistvom cara Aleksandra II, 1881. godine. “ Vera Zasulič, kako kaže, Michael Burleigh u knjizi „*Blood and Rage, A cultural history of Terrorism*“ je izvršila ubistvo generala Trepova, 24. januara tačno. Ona je bila povezana sa Nečajevim. Posle ovog ubistva, nije se vratila u Rusiju sve do 1905. godine. Većina ruskih terorista, kako kaže Michael Burleigh htela je da ograniči terorizam na ubijanje visokih činovnika, kao što je bio general Trepov. Međutim, na severu je bila usvojena strategija Makjavelija- ubijanje liberalnih članova režima.

Latinka Perović piše za narodovoljce: „⁸¹ To su bili veliki ljudi. Da su živeli u drugim političkim uslovima, oni bi ostavili dubok trag u teorijskoj i praktičnoj misli naše (ruske) otadžbine- u nauci, književnosti, umetnosti, politici. “⁸² Narodna volja je bila bez sumnje levičarski orijentisana organizacija. Njen najvažniji politički zahtev je bio usmeren ka postizanju socijalne pravde i jednakosti. Težili su podeli zemlje seljacima, potpunoj slobodi

⁷⁹ Đorđević Nenad, *Međunarodni terorizam*, Jugoštampa Beograd, Beograd, 1980, str 11

⁸⁰ Đorđević Nenad, *Međunarodni terorizam*, Jugoštampa Beograd, Beograd, 1980, str 12

⁸¹ Đorđević Nenad, *Međunarodni terorizam*, Jugoštampa Beograd, Beograd, 1980, str 136

⁸² Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Beograd, Beograd, 2009, str 117

štampe, radikalnom ograničenju vrhovne vlasti. U njihovom učenju bilo je dosta kontradiktornih stavova. Sa jedne strane imamo stav da „ nijedna kap nevine ljudske krvi ne sme da se prolije u ostvarenju ciljeva, ma koliko plemeniti oni bili “, a sa druge ima mnogo toga što ukazuje na njihovu rešenost da vrše ubistva pripadnika carske vlasti, pa i samog cara, što su uostalom i učinili. “

Narodna volja je odigrala veliku ulogu u samom istorijatu ne samo ruskog revolucionarnog pokreta, već i u istorijatu terorizma. Više puta smo napomenuli da je to bila prva prava teroristička organizacija. Izvršila je mnogobrojne promene u Rusiji. Pokret Narodne volje će dovesti do još većeg procvata anarhizma, a kako kaže profesor doktor Dragan Simeunović: „⁸³ Od držanja anarhističkih konferencija u Londonu koje su se završavale burnim aplauzima Narodnoj volji zbog „ ubistva tiranina “, pa sve do ubistva važnih ličnosti, uračunav i predsednika SAD Viljema Mek Kinlija 1901. godine, anarhisti su iskazali svoju spremnost na sled nasilja koga je svojim delom prva propagirala Narodna volja. To što mnogi od njih poput ubice američkog predsednika, mađarskog emigranata Leona Čolgoša, nisu bili i formalno članovi neke anarhističke organizacije nije umanjivalo njihovu vezu sa anarhizmom. Početak bitisanja terorizma u drugoj polovini 19. veka je doveo do toga da revolucionarni naboj krajem tog i početkom 20. veka dobije anarhističku boju. “

Pored toga, treba reći da je ruski revolucionarni pokret odigrao veliku ulogu u samom istorijatu terorizma. Sama organizacija Narodna volja, koja je prva prava teroristička organizacija, koju smo puno puta ovde već pominjali, zatim sve te ličnosti Tkačov, Nečajev i ostali, koji su svojim idejama doprineli razvoju terorizma. Posle atentata na Nikolaja II, Narodna volja je eliminisana. Postavila je temelje, ali zvanično je prva revolucija počela 1905. godine. „⁸⁴ 1905. godine Nikolaj se suočio sa prvom revolucijom koja je došla ubrzo posle poraza u ratu sa Japancima. Osim poraza u ratu Rusiju su razarali ekonomski problemi i birokratska neefikasnost. Grupa nezaposlenih radnika započela je demonstracije u Sankt Petesburgu, a pobunili su se i mornari iz Ruske mornarice. Pobuna je bila brutalno ugušena, ali je duh revolucije goreo ispod površine. Ruskim revolucionarima bila je potrebna samo još jedna nacionalna katastrofa da bi stvorili atmosferu pobede. To se desilo 1914. godine kada je Rusija ušla u Prvi svetski rat. “ Treba pomenuti novembar 1880 godine, kada je donet Program radnika, članova partije „ Narodna volja “. Stvaranje Narodne volje predstavljalo je jedan od najvećih istorijskih događaja u istoriji ruskog revolucionarnog pokreta.

⁸³ Simeunović Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Beograd , Beograd, 2009, str 117

⁸⁴ Vajt Džon, *Terorizam*, Alexandria press Beograd, Beograd, 2004, str 88-89

„⁸⁵ Doista, Narodna volja predstavljala je prekretnicu, ali ne i novinu za ruski revolucionarni pokret. Njome je, u stvari, dovršen jedan process koji se začeo još u prvoj revolucionarnoj situaciji, posle 1861. godine. Konačan rezultat toga procesa nije zavisio samo od volje i namera revolucionara. Njega je odredila i priroda društva: posledica je nedeljiva od uzroka. “ U samoj Narodnoj volji, kako piše Perovićeva, postojale su nijanse i različite struje. Međutim, ako se sagleda celina, ona je napustila ideju narodne revolucije i orijentisala se na političku borbu. Izdogađalo se u tom periodu zaista dosta toga u Rusiji. Veliki broj smrtnih kazni koji je izvršen nad revolucionarima, niz atentata na predstavnike vlasti. Teror se, kako kaže Perovićeva, pretvorio u društvenu zarazu. Kao što smo više puta pomenuli u ovom radu, to je da je 1. marta 1881. godine, izvršen atentat na Aleksandra II. To je dosta iscrpelo samo organizaciju Narodna volja u ljudskom i organizacionom smislu. Same ideje su i dalje postojale. Posle atentata Narodna volja se svela samo na jednog člana Izvršnog odbora. U periodu od 1789.-1882. godine Izvršni komitet Narodne volje je uništen. Narod nije odgovorio ustankom na ubistvo cara. Upućeno je pismo, koje pominje Perovićeva, u kome je prelazak sa revolucionarnog na miran rad, postavio dva uslova: amenstiju svih političkih zatvorenika i slobodne izbore za narodno predstavništvo. „⁸⁶ Izvršni komitet Narodne volje upozoravao je Aleksandra III da pred njim stoje dva puta: reforma i revolucija. Savetovao mu je da, u interesu zemlje i ličnog dostojanstva, izabere prvi put. Jer, tako se jedino mogu izbeći „strašne nesreće, koje uvek prate revoluciju. Izbor koji novi car učini na početku svoje vladavine odlučioće o budućnosti Rusije. Osvrćući se nepristrasno na deceniju koju smo preživeli-pisao je Izvršni komitet-moguće je nepogrešivo predvideti dalji razvoj pokreta, ako se samo politika vlasti ne izmeni. Pokret će morati da raste i da jača, akti terorističkog karaktera obostrano će se ponavljati sve više i više; na mesto uništenih grupa, revolucionarna organizacija stvaraće sve savršenije i čvršće forme. U zemlji će se povećavati broj nezadovoljnih; narod će sve više gubiti poverenje u vlast; na mesto uništenih grupa, revolucionarna organizacija stvaraće sve savršenije i čvršće forme. U zemlji će se povećavati broj nezadovoljnih; narod će sve više gubiti poverenje u vlast; misao o revoluciji, o njenoj mogućnosti i neizbežnosti, razvijaće se u Rusiji sve snažnije. Strašna bura, krvavo raspremanje, snažan potres čitave Rusije završioće process rušenja starog poretka.

„ *Pismo Izvršnog komiteta Aleksandra III* ” , predstavlja jedan od najznačajnijih dokumenata Narodne volje. U njemu je ukazano na uzroke terora i popularnosti careubistva, ali i na posledice održavanja postojećeg poretka. Umerenošću i razumnošću zahteva, ono je

⁸⁵ Vajt Džon, *Terorizam*, Alexandria press Beograd, Beograd, 2004, str 129

⁸⁶ Vajt Džon, *Terorizam*, Alexandria press Beograd, Beograd, 2004, str 132

učinilo jasnijim program narodovoljaca, skrenulo na sebe pažnju i izazvalo simpatije progresivne javnosti i u Rusiji i u Zapadnoj Evropi. Postojala je nada da će Aleksandar III krenuti linijom ustupaka i da će, pre svega zemlji dati ustav i političke slobode. “ Perovićeva piše da je posle atentata na Aleksandra II došlo do reakcije i novi represalija. S obzirom na to da je pojam represalije definisan u ovom radu, sada ćemo dati definiciju i atentata: „⁸⁷ Atentat podrazumeva ugrožavanje života neke relativno važne političke ličnosti, što kod vršenja i određenja političkog ubistva nije nužno i uopšte ne mora biti slučaj, te stoga atentat i možemo odrediti kao jedan specifičan nasilan način izvršenja ili pokušaja političkog ubistva. Atentat podrazumeva ugrožavanje života jedne osobe ili relativno malog broja ličnosti. Pojam atentata podrazumeva i postojanje zavere. Atentat se najčešće izvodi vatrenim oružjem i eksplozivnim materijalima, i ređe hladnim oružjem. “ Na osnovu date definicije atentata, možemo da prepoznamo sve elemente u atentatu koji je izvršen nad Aleksandrom II. Ruski revolucionarni pokret je u sebi imao i elemente represalije, atentata, ali i terora. Posle atentata koji je izvršen nad Aleksandrom II, koji je bio zaista važna politička ličnost u Rusiji, narodovoljci su optužili režim da je prisilio inteligenciju na teror. Na presto, kako piše Latinka Perović, dolazi Aleksandar III, koji nije bio reformator. Svoju vlast je započeo gomilom pogubljenja nad narodovoljcima.

Postojanje organizacije *Narodna volja* dat je pečat razvoju terorizma u Rusiji. Naredni deo rada ćemo posvetiti ruskim revolucionarima, a naravno još jednu važnu ličnost, a to je Lenjin. Evo šta on kaže za samu organizaciju *Narodna volja*: „⁸⁸ Tradicija blankizma, zavereništva, neverovatno su jake kod narodovoljaca, toliko jake da one ne mogu zamisliti političku borbu drukčije nego u formi političke zavere. On je takođe smatrao da svoditi političku borbu na zavere i terorizam, znači sužavati je preko svake mere, s jedne, i birati najneefikasniji metod borbe, s druge strane. Isto tako, Lenjin je pravilno uvideo da narodovoljci u svojim proglasima nisu težili ka povezivanju sa radničkom klasom, osnovnom pokretačkom snagom društvenog razvitka, već da su se oslanjali na subjektivne snage koje su se konfrontirale sa vladom i političkim institucijama. Umesto da teže promeni postojećih društvenih odnosa kroz promenu postojećeg načina proizvodnje, oni su težili ka uklanjanju ličnosti iz političkog života. “

⁸⁷ Simeunović Dragan, *Teorija politike*, Udruženje Nauka i društvo, Božidar Adžije 11 a, Beograd, 2002, str 157

⁸⁸ Đorđević Nenad, *Međunarodni terorizam*, Jugoštampa Beograd, Beograd, 1980, str 12-13

⁸⁹ „ Prema Lakerovom pisanju, stvaraoci filosofije anarhističkog terorizma u Rusiji bili su Mihail Bakunjin i Sergej Nečajev. Oni su svaki za sebe razvijali revolucionarnu misao, a 60-tih godina su se sastali i oformili intelektualni savez. Obojica su govorili o pobuni protiv cara i obojica su odobravali nasilje kao način da se to ostvari. Ipak, iako su delovali unutar nacije koja će uskoro proći kroz anarhističku kampanju punu nasilja i potom komunističku revoluciju, Bakunjin i Nečajev su se zadržali uglavnom samo na rečima. Laker smatra da su oni značajni zbog svog uticaja na kasnije revolucionare. Njih dvojica su zapalili iskru nasilja i ubistava. Iako su ideološki bili vezani za anarhizam u zapadnoj Evropi, ipak su se razlikovali od svojih istomišljenika sa Zapada. Ruski anarhisti obraćali su se celom stanovništvu u nadi da će izazvati demokratsku revoluciju. Oni, po Lakeru, nisu bili radikalni revolucionari. Ričard Rubenstajn se ne slaže sa Lakerom. Da bi dokazao da nije bilo osnovne razlike između anarhizma devetnaestog i dvadesetog veka, Rubenstajn iznosi primere ruskih revolucionara.

Teroristi iz oba veka pisali su slične pamflete i verovali u iste ideale. Ako se posmatraju revolucionarni teroristi dvadesetog i dvadesetprvog veka, jedina razlika između 1800-tih i danas, je drugo vreme, kaže Rubenstajn. Bez obzira na ove razlike u mišljenju, istina je da su dela ruskih ideologa terorizma bila veoma snažna. Nečajev je ustanovio principe revolucije u svom delu „ *Katehizam revolucionara* “. Njegove ideje sa delom Karlosa Marigele „ *Mini-udžbenik gradske gerile* “, i ne nalazi nikakvu razliku. I Laker i Rubenstajn veruju da uticaj Nečajeva i dalje postoji. “ Vajt naglašava da su Bakunjin i Nečajev doprineli samom razvoju pokreta Narodne volje. Njihova filozofija je zapravo bila zvezda vodilja i ono što je Bakunjin dokazao da je ustanak jedini metod rušenja vlasti. “

Sada ćemo navesti par rečenica iz čuvenog „ *Katehizma revolucionara* “, koji se pripisuje Nečajevu. „ ⁹⁰ 1. Revolucionar je proklet čovek. On nema lični interes, nema poslovnih prilika, nema emocija, nema priloga, nema imovinu i nema ime. Sve je u njemu absorbovano, u jednu misao, u jednu strast za revoluciju. 2. Revolucionar zna da u dubini njegovog bića, ne samo u rečima, nego i u delima, on je prekinuo sve obveznice koje ga povezuju sa društvenim normama i civilizovanim svetom sa svim njegovim zakonima, principima koji su generalno prihvaćeni u konvencijama. On je njihov neumoljivi neprijatelj, i ako nastavi da živi sa njima samo je još u većoj prednosti da ih uništi. “

U kratkim crtama u takozvanom „ *Katehizmu revolucionara* “, Nečajeva, možemo da vidimo šta je za njega bio revolucionar i kakav profil osobe je on smatrao pravim revolucionarom.

⁸⁹ Vajt Džon, *Terorizam*, Alexandria press Beograd, Beograd, 2004, str 88

⁹⁰ Chaliand Gerard., Blin Arnaud., *The history of Terrorism From Antiquity to al Qaeda*, University of California, 2007, str 95

Period od 1868-1869. je označio revolucionarni rad Nečajeva, koji je više puta pominjan u ovom radu. Perovićeva piše da se ne zna tačno podatak kada i gde su se upoznali Tkačov i Nečajev. Postoje dokazi samo da su zajedno delovali u toku studentskih protesta i tu su uzimali najradikalniju poziciju. Nečajev je sve do tada bio nepoznat. Odrastao je u Ivanovu, gradu u kome se najviše videlo kolika je moć vlasti. Bio je okružen eksploatacijom i siromaštvom. Jednom prilikom je rekao da želi da se što pre napravi narodna revolucija i da će je svi zajedno koji žele i napraviti. Inače je, kako kaže Perovićeva, bio samouk. Njegovi savremenici ističu da je imao izuzetnu energiju. Kako piše Perovićeva, Nečajev je 1869. godine došao iz Petrograda u Moskvu. Posle nekoliko meseci je otišao u Ženevu. Čak i u inostranstvu je delovao i govorio da će raditi strogo sa zadacima koji su postavljeni u „*Programu revolucionarnih akcija.*”

Nečajev je u Evropi stupio u vezu sa drugim revolucionarnim organizacijama, radio je na prikupljanju finansija. Radio je na formulisanju budućeg društvenog poretka. Nečajev je imao jedan veliki zadatak, a to je kako Perovićeva piše, da pridobije veliku trojicu u ruskoj revolucionarnoj emigraciji. To su bili: Hercen, Ogarjov i Bakunjin. Nečajev je izazvao različite impresije kod ove trojice ruskih revolucionara.

Što se tiče samog Hercena, kako kaže Latinka Perović, Nečajev je već nakon prvog susreta ostavio na Hercena loš utisak. Za njega je Hercen rekao da je antipatičan i da se retko viđa takva osoba. Takođe je Hercen rekao kako ima nešto u Nečajevu što je divlje i surovo.

Međutim, Perovićeva piše da za razliku od Hercena, Ogarjov je imao vrlo pozitivan pristup prema Nečajevu. Bio je oduševljen energijom koju je posedovao taj mladić, a pogotovo odanosti prema revoluciji. Ogarjov je preimenovao jednu pesmu i posvetio je Mladom prijatelju Nečajevu. U Nečajevu, Ogarjov je video nosilaca novog revolucionarnog pokreta. Video je u njemu rukovodeću snagu. Zahvaljujući svom prijatelju Ogarjovu, Nečajev stupa u kontakt i sa Bakunjinom.

Istog je mišljenja bio i Bakunjin, da je sam Nečajev bio predstavnik nove generacije revolucionarnog pokreta. Nazvao ga je mladim fanatikom. To je bio susret, kako piše Latinka Perović, dva revolucionara različitih generacija i različitih programa. Naravno bili su različiti i po godinama, obrazovanju, stavovima, socijalnom poreklu, a kako piše Perovićeva, sreli su se čovek revolucionarne teorije i čovek revolucionarne prakse.

Već smo pominjali i navodili delove iz dokumenta koji se zove „*Katehizis revolucionara* “. Ovaj dokument je objavljen 1871. godine u Rusiji u toku procesa nečajevcima, a Marks i Engels su 1873. godine uključili ovaj dokument u Zaveru protiv Međunarodnog udruženja radnika, kao optužujući dokaz o radu Bakunjina. Ovaj dokument izazvao je mnogobrojne

polemike. Postavljalo se pitanje ko je autor ovog dela. Spor je trajao više od jednog veka. Jedni su pripisivali autorstvo Bakunjinu, drugi Nečajevu. Međutim, jedan broj istoričara (Steklov, Kozmin, Mering, Kar), kako piše Latinka Perović, ubedljivo dokazuje da je Katehizis revolucionara, delo Nečajeva.

Najjači argument da je Nečajev autor „*Katehizisa revolucionara*“, jeste Bakunjinovo pismo 2. juna 1870. godine, koje označava početak raskida njihove saradnje. Sada ćemo da navedemo delove iz tog pisma i da dokažemo da je Nečajev zapravo autor pomenutog dela:

⁹¹ „Sećate li se kako ste se ljutili na mene kada sam Vas nazvao razbojnikom, a Vaš katehizis, katehizisom razbojnika. Vi ste tvrdili da potpuno samoodricanje, negiranje svih ličnih potreba, zadovoljstava, osećanja, pripadnosti i odnosa, mora biti normalno, prirodno, svakodnevno stanje svih ljudi bez izuzetka. Vašu ličnu nesebičnu odanost, Vaš lični istinski veliki fanatizam, Vi bi ste hteli da učinite opštim pravilom. Vi hoćete besmisleno, nemoguće, potpuno negiranje prirode čoveka i društva. Takvo htenje je pogubno, zato što Vas primorava da uzaludno trošite snage i da uvek promašujete. Nijedan čovek, ma koliko bio lično jak, i nijedno društvo, ma koliko bila savršena njegova disciplina, i ma koliko bila jaka njegova organizacija, nikada neće biti u stanju da pobede prirodu. Komentarišući ovo pismo, Konfino razumno zaključuje: „U svemu tome nema, sigurno, konačnog dokaza: takav još nije nađen, ali dok ga neki novi dokument ne pruži-svar koja ostaje još uvek moguća-izgleda da se Bakunjin ne može smatrati autorom „*Katehizisa*“, dok mnogi elementi navode da ga je Nečajev zamislio i sastavio.“

Nečajev u inostranstvu nije boravio dugo, što upućuje na zaključak da je u Evropu došao sa sasvim određenim ciljem, po čijem je ostvarenju žurio natrag u Rusiju. U Moskvu se vratio 15. septembra 1869. godine. Povratak mu je omogućio bugarski revolucionar Hristo Botev, koji mu je izdejstvovao pasoš srpskog poslanstva u Bukureštu, na ime Srbina Stanka Grozdanova.” Latinka Perović kaže da je Nečajev osnovao Narodnu raspravu (Narodni sud). Kaže da je organizacija imala preko 400 članova, pečat sa sekirom u centru i natpisom ukруг-Komitet narodnog oslobođenja 19. februara 1870. godine. Narodna rasprava je bila organizacija akcije. Nečajev je govorio da svaka tuđa teorija i debata predstavlja opasnost. Takođe da nema mesta za diskusiju. To je bila jedna, kako kaže Perovićeva, uska autoritarna organizacija. Sve je bilo u skladu sa Katehizisom. Nečajev je bio suočen sa opozicijom još u u vreme priprema studentskih nemira. Opozicija je govorila da je u Rusiji takva atmosfera, koja nije dobra za revoluciju. Sam narod nije bio spreman tj. zreo za revoluciju. Takođe je kako

⁹¹ Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 106-107

piše Latinka Perović, opozicija smatrala da će revolucija usporiti društveni razvitak za više godina. Treba takođe pomenuti jedan događaj. Već na pomenutu opoziciju, sam Nečajev se susreo i unutar Narodne rasprave. Ivanov, jedan od članova organizacije, nije želeo da se povinuje diktatorskim pravilima Nečajeva. Da bi sačuvao organizaciju i poslušnost koji su trebali da gaje prema njemu, Nečajev je ubio Ivanova. Nečajev je bio mišljenja da svaki revolucionar na ubistvo, reaguje ubistvom, surov prema sebi, mora biti surov i prema drugima. On govori o tome da treba odvojiti prijateljstvo od ljubavi, da treba biti spreman poginuti. Posle ubistva Ivanova, njegov leš je pronašla policija. Ušla je u trag ovoj organizaciji (misli se na Narodnu raspravu). Počela su masovna hapšenja. Saučesnici Nečajeva priznali su ubistvo.

Latinka Perović piše da je organizacija bila otkirvena. U toku hapšenja 1869. godine, Nečajev je pbegao u Švajcarsku. Odatle je radio razne kampanje i pisao ruskim studentima. Kasnije Nečajev boravi u Parizu. Tamo je upoznao poljskog revolucionara Turskog. Zbližili su se i osnovali jakobinsko-balkanistički kružok Cercle slave. Zbog samog ubistva, kako piše Latinka Perović, koji je počinio nad Ivanovim, Nečajev je uhapšen 14. avgusta 1872. godine.

„⁹² Sudski proces Nečajevu počeo je 8. januara 1873. u Moskvi. Nečajev se držao onako kako je Bakunjin predviđao. Odbijao je da prizna da je ruski sud nadležan da sudi njemu, koji je prestao da bude carski podanik. Osim toga, govorio je na sudu: „ Čitava Rusija zna da sam ja politički krivac...vlast mi može oduzeti život, ali čast ću zadržati.

Osuđen je na dvadeset godina prinudnog rada u rudnicima i na večno progonstvo u Sibir. Car je, međutim, odlučio da kao politički krivac ostane doživotni zatočenik Petropavlovске tvrđave. Godinama je ostao živ zakopan u Aleksejevskom ravelinu, u kome je od 1851. godine do 1854. godine bio zatvoren Bakunjin. Nečajev je podvrgnut torturi, o kojoj je, lišen pisaćeg pribora, Aleksandru II pisao- krvlju, noktom. “

Latinka Perović kaže da se Nečajev nikako nije predavao. Svim silama je pokušao da bude oslobođen. Decembra 1880. godine obratio se Izvršnom komitetu Narodne volje uz molbu za njegovo oslobođenje. Postojao je tačan plan kako to da se izvede, ali je taj plan bio odložen, zbog same pripreme atentata na Aleksandra II.

Nečajev je umro 21. novembra 1882. godine. Latinka Perović piše da je imao samo trideset i pet godina. Nečajev će ostati zapamćen po svojoj neverovatnoj energiji, fantastičnoj odanosti revoluciji. Trošio je sebe i ljude oko sebe, mrzeo je sve što je ometalo ostvarivanje revolucije. Ostaće zapamćen i po tome da nije voleo teoriju, već samo praktične stvari. Latinka Perović

⁹²Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 113

pominje čuvenog i uticajnog sovjetskog historičara Rjazanova, koji je pisao o samom Nečajevu. Rjazanov kaže da je Nečajev bio revolucionar koji je bio vredan svakog poštovanja. Borio se za svoj narod, imao je izuzetnu energiju, odan narodu i gajio je mržnju prema svima koji su ugnjetavali u ponižavali narod. Bio je uvek spreman na sve, nije birao sredstava, a što je po njegovom mišljenju najbitnije-nije se poklonio neprijateljima. Pored Rjazanova, o Nečajevu je pisao i Gambarov, koji ga je doveo u vezu sa savremenim boljševačkim pokretom. Latinka Perović piše da je i Maksim Gorki dovodio boljševike u vezi sa Nečajevom. On je dokazao da Rusija nema uslova za socijalističku revoluciju. Sama ideja o revoluciji dobila je u Nečajevu svoju drugu egzistenciju. Kako kaže Latinka Perović, uprošćena je i svedena na akciju.

*

Bakunjin je kako piše Perovićeva, 1869. godine, poručivao studentima tj. kako ih je on nazivao „ mladoj braći u Rusiji ” , da napuste univerzitete i krenu u narod. Studenti su bila glavna udarna snaga. Treba pomenuti i nemire u toku zime u periodu od 1868-1869. godine. 1870. Napravljen je *Program revolucionarnih akcija*, u kome je kako piše Perovićeva, revolucija planirana za proleće 1870. godine. Na početku kod studenata su postojale dve struje. Jedna struja je tražila više akademske slobode, dok je druga struja tražila veći stepen politizacije studentskog pokreta..

Jedna od ličnosti koja je obeležila revolucionarni pokret, a koga smo već više puta pomenuli u ovom radu je nesumljivo i Tkačov.

O Tkačovom ličnom životu se jako malo zna. Bio je oženjen Francuskinjom sa kojom je imao dete. Njegovo ime je bilo Pjer. „⁹³ Pred istražnom komisijom zbog veza sa Oljšovskim, Tkačov je, novembra 1862. godine, rekao: „ Zovem se Petar Nikitič Tkačov, imam 18 godina, pravoslavne veroispovesti, svake godine sam se pričešćivao i ispovedao; imam majku, brata i dve sestre, dva ujaka Fedora Nikolajeviča i Nikolaja Nikolajeviča Anenske; obojica su u penziji, žive u Spb; lično nemam nepokretne imovine, majka ima imanje u Velikoluckom srezu Pskovske gub(ernije). Učio sam u 2-oj spb. gimnaziji. Upisao sam se na univerzitet avgusta prošle godine, udaljen sam zato što nisam uzeo indeks, određeno zanimanje nemam, živim kod majke. Bio sam prošle godine pod istragom zbog nereda na spb. univerzitetu, zatvoren u Kronštatskoj tvrđavi. Po završenoj istrazi, pušten sam uz jamstvo majke... S moskovskim studentom Oljšovskim upoznao sam se u Kronštatu. Tada je, zapravo, i počeo jedini život koji je Tkačov imao. “

⁹³ Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 120

Latinka Perović piše da je Tkačov preminuo u svojoj četrdeset i drugoj godini. I on i Nečajev su ranije preminuli. Što se tiče Tkačova, još dok je bio mlađi kod njega su se primećivali znaci duševnog oboljenja. Njegova duševna bolest je trajala oko tri godine. Preminuo je 4. januara 1886. godine, kako piše Perovićeva.

Tkačov je ličnost koja je zaista obeležila razvoj ruskog revolucionarnog pokreta. Tkačov je isto pripadao siromašnom plemstvu. Bio je obrazovan i govorio nekoliko jezika. Bavio se publicističkim radom, a paralelno sa tim se bavio i revolucionarnim radom. Perovićeva navodi njegove veze koje imao sa tajnim kružocima:⁹⁴ „1862. godine sa kružokom Oljšovskog, 1865-1866. sa organizacijom Išutina i Hudjakova, 1867-1869. sa Rubljevim obščestvom i Smorgonskom akademijom. Novembra 1862. godine, uhapšen je zbog veza sa kružokom bivšeg studenta Leonida Oljšovskog, koga je upoznao u Kronštatu. “

3.3.1. Program revolucionarnih akcija i Zemlja i volja

Perovićeva piše o periodu-zima 1868-1869. godine, kada je stvoren revolucionarni komitet. U samom komitetu su naravno bili Nečajev i Tkačov. Obojica su zajedno sa svojim pristalicama poštovali taj dokument i delovali po njemu. U „*Programu revolucionarnih akcija*“ polazilo se od toga da je socijalna revolucija krajnji cilj, a politička revolucija samo sredstvo da se taj cilj i ostvari. Zadatak svih revolucionara je da ubrzavaju revoluciju, rade na omasovljavanju. U „*Programu revolucionarnih akcija*“ upravo je to i propagirala, da se stvori što veći broj ljudi koji podržavaju revoluciju, a sa druge strane da se stvori i jedna revolucionarna organizacija. Ta organizacija bi imala zadatak da se bavi širenjem revolucionarnih proklamacija. Perovićeva piše i pored toga, da bi ta organizacija u samom „*Programu revolucionarnih akcija*“, imala zadatak takođe da širi revolucionarne proklamacije, zatim da stvori fond za revolucionarni rad, uspostavi veze sa evropskim revolucionarnim organizacijama, organizuje zborove studenata i pojedinačnih protesta. „*Program revolucionarnih akcija*“ je zaista odigrao veliku ulogu. Latinka Perović kaže da je sam program priprema revolucije u kojoj je, čak preciziran i datum ustanka.

„⁹⁵ Prema tom planu, do maja 1869. godine, delatnost revolucionara koncentrisala bi se u prestonicama i univerzitetskim centrima. U tom periodu, održao bi se niz studentskih zborova i protesta. Istovremeno, revolucionari bi započeli sa propagandom među gradskom sirotinjom. Od maja, delatnost revolucionara prenela bi se u provincije, što bi zahtevalo njihov odlazak u narod. Septembra, specijalisti za društvene i prirodne nauke, koji su ostali u glavnim centrima, detaljno bi razradili strukturu revolucionarne organizacije, napravili njen statut-jedan

⁹⁴ Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 103

⁹⁵ Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 104

katehizis obavezan za sve članove; odredili bi „ formu budućeg uređenja društva; najzad, utvrdili bi datum ustanka. Oktobra, odluke koje su doneli ovi specijalisti, iznele bi se na potvrdu članovima organizacije, koji bi se, u to vreme, svi sastali u Petrogradu. Posle usvajanja odluka većinskim putem, započeo bi sistematski revolucionarni rad, koji bi se protegao na čitavu Rusiju. “ Latinka Perović kaže da se u Programu revolucionarnih akcija navodi 1870. godina.

*

Revolucionarni pokret je oživeo u Rusiji, tako da je već od avgusta 1862. godine , kako kaže Latinka Perović, stvorena tajna organizacija „ *Zemlja i volja* “. Dolazi se do zaključka da je u Rusiji u to vreme vladala neka vrsta revolucionarnog terora. Perovićeva pominje Serna Solovjeviča, koji je bio jedan od organizatora „ *Zemlje i volje* “. Serno Solovjevič je isto bio uhapšen, ali je pisao o tome kako je cela ruska revolucionarna misao bila prožeta duhom prosvećenosti i liberalizma. Došlo se do zaključka kako Rusija zaostaje sa Zapadnom Evropom.⁹⁶ „, Posle opadanja revolucionarne situacije 1861-1862 i ugušenja poljskog ustanka 1863. godine, sa Černiševskim u zatvoru i emigracijom koja je delovala izdaleka sve manje poznajući novu, mladu revolucionarnu Rusiju, u ruskom revolucionarnom pokretu preovladava orijentacija ka uskoj tajnoj revolucionarnoj organizaciji i jača tendencija ka primeni energičnijih sredstava u borbi protiv samodržavlja- ka praktikovanju teora. “ Perovićeva piše da je u Moskvi 1863. godine, stvoren Išutinski kružok, nazvan tako po N. A. Išutinu. Išutinski kružok su sačinjavali studenti. Njihov glavni cilj je bio da oslobode Černiševskog iz zatvora.

Početakom 1865. godine , kaže Latinka Perović, išutanci su stvorili Organizaciju, čiji je cilj priprema socijalne revolucije. Unutar same Organizacije, stvoren je i još uži zaverenički kružok *Ad*. Njihovo oružje je bio teror, kako bi promenili poredak u Rusiji. Treba pomenuti kako kaže Latinka Perović i jednog od člana Organizacije, Karakozova.

Sada ćemo navesti delove njegove proklamacije koja glasi: „⁹⁷ Uspe li moja zamisao, ja ću umreti sa uverenjem da sam svojom smrću koristio svome prijatelju, ruskom mužiku. A ako ne uspe, ja isto tako verujem da će se naći ljudi, koji će poći mojim putem... Neka ruski narod otkrije svoga glavnog moćnog neprijatelja, bio on Aleksandar Drugi ili Aleksandar Treći i tako dalje-svejedno. Ako narod izađe na kraj sa svojim glavnim neprijateljem, njegovi ostali, sitni neprijatelji-plemići, velmože, činovnici i drugi bogataši- uplašiće se, jer njihov broj je sasvim neznatan. Tada će i nastupiti istinska sloboda. Zemlja neće pripadati gotovanima, koji

⁹⁶Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 96

⁹⁷ Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 97

ništa ne rade, već arteljima, udruženjima samih radnika. I kapital...pripadaće tim radničkim arteljima. Artelji će omogućiti povoljan obrt kapitala i deliće dobit među radnicima artelja na jednake delove. “ Latinka Perović piše o Karakozovu da je otputovao 4. aprila 1866. godine. Pucao je u Aleksandra II i posle neuspelog atentata uhapšen je jako brzo, a zatim i obešen. Čitava Organizacija je nakon toga uništena. Vešanje Karakozova i mnogobrojna hapšenja nisu uspela da uplaše narod. Došlo je do manjih nemira.

3.4. Situacija u Rusiji

Sada ćemo malo opisivati samo situaciju u Rusiji sedamdesetih godina devetnaestog veka, tačnije period od 1878.-1882. godine. Ovaj period u Rusiji obeležila je agrarna kriza. Seljaci su zaista bili u lošem položaju. Nisu imali novca za otkup zemlje, jer je deceniju posle ukidanja kreposnog prava, kako piše Latinka Perović, tri miliona seljaka raspolagalo sa sto dvadeset miliona desetina zemlje, a petnaest hiljada plemića sa sedamdeset miliona destina. Pored toga što nisu imali novca za otkup zemlje, seljaci nisu imali novca ni za kupovinu industrijskih proizvoda. Perovićeva kaže da se u to vreme na selima stvarao masovni proletarijat. Industrija je bila nerazvijena u gradovima. Često se sam položaj seljaka u to vreme često upoređivao sa položajem seljaka u periodu iz 1789. godine, uoči same Francuske revolucije. Događaj koji je još više doprineo samoj krizi u državi jeste rusko-turski rat (1877-1878) godine. Na sve to došlo je 1878. godine do velikog štrajka, pa zatim do studentskih nemira u Moskvi, Petrogradu, Harkovu. Situacija u zemlji se baš zaoštravala i sve više je rastao broj protivnika vlasti. Latinka Perović pominje velike političke procese koji su održani 1877. i 1878. godine. Prvi process nazvan je process 50-orice marta 1877. godine, drugi process nazvan je process 193-ojici (oktobra 1877. do februara 1878.) Oba ova procesa su imala veliki odjek u ruskoj javnosti, ali i u inostranstvu. Optuženima su izrečene kazne, a svi su bili jako mladi. Ruska revolucionarna omladina se okretala teroru.

I dolazimo do zaključka da je teror uvod u teorizam. Vrlo slična situacija kao na početku svake revolucije, tačnije kao na početku Francuske revolucije. Latinka Perović kaže sledeće:
⁹⁸ Posle političkih procesa 1877. i 1878. godine, ruska revolucionarna omladina je, poput Tkačova, dolazila do zaključka da je odgovarati na vešala novinskim člancima suviše naivno, drugim rečima, da su u borbi za samodržavljem nužna radikalnija sredstva. Kao kap koja je prelila čašu delovala je vest da je, po naređenju petrogradskog gradonačelnika F.F.Trepova, telesnom mučenju podvrgnut uhapšeni revolucionar A.S.Jemeljanov, koji je inače bio

⁹⁸Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 122

sveštencički sin. Za odmazdu, Vera Zasulič, koja je pripadala plemićkoj porodici, pucala je u Trepova i ranila ga 24. januara 1878. godine. Smrtna kazna nad M.I.Kovaljskim, jula 1878. godine, osnažila je među ruskim revolucionarima uverenje da na beli teror treba odgovoriti crvenim terorom. S.M. Kravčinski je 4. avgusta 1878. godine ubio šefa žandarma N.V.Mezancova.

Teror je dobio zamah i pre nego što je stvorena Narodna volja. Broj oružanih suprostavljanja prilikom pretresa i hapšenja, broj ubijenih žandarma i špijuna, bio je čak veći u toku dve-tri godine koje su prethodile stvaranju Narodne volje, nego u toku tri-četiri godine postojanja i delovanja njenog Izvršnog komiteta. “ Napomenućemo jednu vrlo važnu stvar što se tiče same Narodne volje. U prethodnom delu rada napomenuli smo da je Narodna volja, jedna tj. prva prava teroristička organizacija. Odigrala je veliku ulogu u samom razvoju terorizma. Kako piše Vajt u svojoj knjizi „ Terorizam “ , pripadnici te organizacije su ubili šefa moskovske policije. Nakon toga su nastavili seriju bombaških napada i ubistava. U maju 1881. godine ubili su cara Aleksandra II, kao što smo već pominjali u gore navedenom. Jedna od najvećih ironija, to je dovelo i do same propasti ove prve prave terorističke organizacije, kako piše Vajt. Da zaključimo da je sama organizacija Narodna volja propala, a veliki broj revolucionara prešao u ilegalu. Nikolaj II je vladao u periodu od 1894-1917. godine. Vajt kaže da je caru Nikolaju bilo sudbinski predodređeno da bude srušen revolucijom.

Perovićeva pominje dve nesavladive prepreke koje su u stvari postojale u samom revolucionarnom ruskom pokretu. To su: ravnodušnost naroda i represalije vlasti. Sada ćemo izložiti definiciju profesora doktora Dragana Simeunovića o samoj represaliji, kako bismo bolje razumeli bolje ruski revolucionarni pokret i same oblike političkog nasilja koji su tu izvršeni: „⁹⁹ Represalija je konkretna forma obične nelegalne nediskriminativne represije masovnih razmera od strane vlasti ili zavojevača na zauzetoj teritoriji nad mesnim stanovništvom, u cilju odmazde ili zastrašivanja, jer su moguće žrtve ne samo odrasli kao potencijalno sposobni da pruže otpor, već svi, što znači, npr i deca. “

Upravo se takav vid nasilja nad stanovništvom u Rusiji u to vreme i dogodio. Vlast je delovala, pa je preko četiri hiljada učesnika pokreta bilo uhapšeno, po podacima koje je dala Latinka Perović. Rusija se tada suočavala sa pasivnim narodom i represivnom vlasti. Bila je potrebna velika politička borba, da čitavu zemlju izvuče iz krize u kojoj se našla.

⁹⁹ Simeunović Dragan, *Teorija politike* , Udruženje Nauka i društvo, Božidar Adžije 11 a, Beograd, 2002, str 160

„¹⁰⁰ Početkom 1876. godine, petrogradski kružok braće M.A. i O.A. Natanson i A.D. Oboljševa poslužio je kao jezgro tajne revolucionarne organizacije Zemlja i volja. Zemljovoljci su ostali verni propagandi u narodu; svoj program nazivali su narodnjačkim, a sebe narodnjacima. Ali, suzili su svoje zahteve na realno ostvarive u najbližoj budućnosti, tj. na potrebe naroda, kakve one jesu u datom trenutku: prelazak sve zemlje u ruke seljaka, mirska samouprava, sloboda veroispovesti, samoopredeljenje naroda. “ Latinka Perović piše da svi ovi navedeni zahtevi mogu da budu ostvareni, ukoliko dođe do nasilnog prevrata.

3.5. Uloga žena u ruskom revolucionarnom pokretu

Sada ćemo se vratiti na sam ruski revolucionarni pokret. Ono što je jako zanimljivo jeste uloga žena koje su imale u samom ruskom revolucionarnom pokretu. O tome piše sama Latinka Perović i kaže da je Černiševski prvi put obratio ulogu žena u ruskom revolucionarnom pokretu. Černiševski govori o ulozi žena u njegovom kružoku u Orlu. Iz njegovog kružoka izašlo je nekoliko zapaženih narodovoljki. Pored Černiševskog, takođe je i Tkačov pisao o ženskom pitanju. Poznato delo o kome smo više puta već pisali u ovom delu, „*Katehizis revolucionara*“ koje se pripisuje Nečajevu, govori takođe o ulozi žena u ruskom revolucionarnom pokretu. On govori ženama: „¹⁰¹ Ali da bi revolucija uspela, piše on, moraju se organizovati naše snage. Priključite se i vi vašoj organizaciji, unesite u nju vašu snagu. Osobenosti vaše prirode, odlike vašeg karaktera i uma, upotpuniće našu delatnost, učiniće je svestranijom. Pođite sa nama u narod. Vaši interesi tesno su povezani sa njegovim interesima. Vi ste već ne jednom dokazale svoju odanost stvari narodnog oslobođenja, svoju srčanost i svoju nepokolebljivost. Mi vas pozivamo na zajednički revolucionarni rad i srešćemo se sa vama kao jednaki sa jednakima. “

Po mišljenju Nečajeva, rešenje za sve problem što se tiče žena, jeste da postanu deo socijalne revolucije. Latinka Perović piše o jednom događaju koji je zapravo bio presudan za formiranje „ženskog elementa“ u ruskom revolucionarnom pokretu. To je zapravo bila sama atmosfera u ruskoj koloniji u Cirihu. Knez Golcin je uočio kakvu je snagu dao taj jedinstveni element ruskom revolucionarnom pokretu.

Prva žena koja je bila pogubljena u Rusiji i nad kojom je izvršena smrtna kazna bila je Sofija Perovska. Svi heroji koji su bili pogubljeni, izazivali su veliko poštovanje i ponos u narodu.

¹⁰⁰ Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 125

¹⁰¹ Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 124

Žena koja je takođe odigrala veliku ulogu u ruskom revolucionarnom pokretu bila je, Vera Figner. Ona je bila jedini član Izvršnog komiteta Narodne volje. Latinka Perović piše da je umiranje Narodne volje kao organizacije, trajalo nekoliko godina. Poslednji kružioc koji su bili povezani sa Verom Figner, među kojima su bili i kružok Lenjinovog brata Aleksandra Uljanova, u kome je za 1. mart 1887. godine pripreman atentat na Aleksandra III, iščezli su kako kaže Perovićeva, tek krajem 1886. godine. Krajem 1883. godine, uhapšena je i Vera Figner.

Osuđena je na smrt vešanjem, ali promenom odluke ipak na doživotnu robiju. Latinka Perović piše da je to bila neverovatna žena. Bila je izuzetno lepa, sa odličnom energijom, obrazovna, iz plemićke porodice. Na studijama u Cirihu je došla u dodir sa idejama Bakunjin, Lavrova i Tkačova. Ispisala je kako se kaže poslednje poglavlje organizacije Narodna volja.

„¹⁰² Narodna volja, kao organizacija istrošila se- pisala je Fignerova. Ali, ona je potresla Rusiju nepokretnu i pasivnu; stvorila je pravac čija osnova od tog vremena nije prestajala da živi. Njeno iskustvo nije bilo uzaludno; svest o neophodnosti političke slobode i aktivne borbe za nju ostala je u umovima narednih pokolenja i postala sastavni deo sledećih revolucionarnih programa. Narodna volja je bila vodeći odred ruske inteligencije, iz sredine privilegovane i radničke klase. Taj odred počeo pre vremena, najmanje četvrt veka i ostao je usamljen. Njen su program, delom, nastavili eseri, ali su njena iskustva ušla i u Lenjinovu sintezu.

Ovo su delovi govora Fignerove, septembra 1884. godine „¹⁰³ Moj život je započeo pod veoma povoljnim uslovima. Zbog obrazovanja koje sam imala nisu mi bili potrebni voditelji: mene nije trebalo voditi na uzdi. Moja porodica je bila obrazovana i ispunjena ljubavlju, tako da nisam osetila borbu koja je tako česta između stare i nove generacije. Materijalno siromaštvo i brige za komad hleba ili potrebu za ekonomskom samostalnošću- nisam poznavala. Kada sam sa 17 godina završila Institut, u meni se prvi put rodila misao o tome, da nisu svi u tako dobrim uslovima kao ja. Maglovita ideja o tome, da pripadnem kulturnoj manjini, stvarala je u meni misao o obavezama, koje mi nalaže moj položaj u poređenju sa ostalom, nekulturnom masom, koja iz dana u dan živi životom utonulim u fizički rad i lišena onoga, što se obično zove dostignuće civilizacije. Zbog te predstave o kontrastu između mog položaja i položaja onih koji me okružuju, javila mi se prva pomisao o potrebi da postavim sebi cilj u životu, koji bi pretpostavljao dobro onih koji me okružuju. Ruska

¹⁰²Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 135

¹⁰³ Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 501

žurnalistika onog vremena i ženevski pokret, koji je bio u punom jeku početkom sedamdesetih godina, dali su gotov odgovor na pitanja koja su se u meni rodila, oni su mi ukazali na delatnost lekara, i na to, da ona može da zadovolji moje filantropske težnje. U to vreme je već bila otvorena ženska akademija u Peterburgu, ali nju je od početka odlikovala nemoć, kojom se i dosad odlikuje, stalno se boreći između života i smrti; pošto je moja odluka bila čvrsta, ja nisam htela da slučajnost bude razlog mog skretanja sa jednog zauvek odabranog puta i zato sam odlučila da krenem u inostranstvo. U inostranstvu, prenesena socijalističkim idejama, uključila sam se u prvi revolucionarni kružok u kome je bila i moja sestra Lidija. On je bio veoma slabo organizovan: svaki član je mogao da krene u akciju, kad god mu se prohte i na način koji mu padne na um. Delatnost se sastojala u propagandi socijalističkih ideja, u ružičastoj nadi da je narod, zbog siromaštva i svog socijalnog stanja već socijalista, da je dovoljna samo jedna reč, da prihvati socijalističke ideje. Ono što smo tada nazivali socijalnom revolucijom, imalo je pre karakter mirnog prevrata, to jest mislili smo da će manjina koja je neprijateljski raspoložena prema socijalizmu, videći bezizlaznost borbi, biti prinuđena da se povuče pred većinom, koja je shvatila svoje interese, tako da o prolivanju krvi nije bilo reči. Ostala sam u inostranstvu skoro četiri godine. Uvek sam se odlikovala nekom vrstom konzervativizma, jer sam sporo donosila odluke, ali kad bih se jednom odlučila teško sam se povlačila. Zato, kad se u proleće 1871. godine skoro ceo kružok uputio u Rusiju, ja sam ostala u inostranstvu i studirala medicinu. Moja sestra i ostali članovi društva završili su svoju karijeru veoma bedno. Dva tri meseca rada u fabrici u svojstvu radnika povukli su za sobom dvogodišnji i trogodišnji istražni zatvor, a zatim sud, koji je pojedine osudio na robiju, a druge- na Sibir, na deportaciju i progonstvo. Dok su se oni nalazili u zatvoru, meni je bio upućen poziv: ponudili su mi da se vratim u Rusiju da podržim kružok. Pošto sam već stekla dovoljno medicinskog znanja smatrala sam da će sticanje zvanja doktora medicine i hirurgije samo zadovoljiti sujetu i ja sam krenula u Rusiju. “

Fignerova je opisivala čitavu situaciju u tadašnjoj Rusiji, ali je nesumljivo žena koja je odigrala veliku ulogu u ruskom revolucionarnom pokretu i u prvoj pravoj terorističkoj organizaciji, Narodnoj volji. U svom govoru pričala je o svom odlasku na selo. Program narodnjaka je imao ciljeve koje zakon nije dopuštao. Počela je da radi kao lekarski pomoćnik. Pričala je da se na selu oko nje okomila čitava liga. Počeli su da izmišljaju priče o njoj, da je bez pasoša i nema lične isprave, da joj je diploma lažna i još mnogo toga. Okrivljivali su je za sve loše što se događalo u selu. Na kraju je sve ispalo kako treba i ostavili su je na miru.

„¹⁰⁴ Reći ću otvoreno: ja sam se nastanila u selu u uzrastu kad nisam mogla da činim grube greške u pogledu nepreciznosti; u uzrastu kad ljudi postaju mnogo tolerantniji, mnogo pažljiviji prema tuđim shvatanjima. Htela sam da ispitam tlo, da saznam šta misli seljak, šta je to što želi. Videla sam- protiv mene nema nikakvih činjenica, zapravo me progone zbog duha, zbog shvatanja: izgledalo im je sumnjivo i malo verovatno da se obrazovan čovek nastani u selu, bez nekih najužasnijih ciljeva. Na taj način, onemogućeno mi je da se čak i fizički zbližim sa narodom i ne samo da nisam mogla ništa da učinim- već ni da stupam u vezu povodom najobičnijih ciljeva. Onda sam se zamislila: nisam li činila neke greške, koje bih mogla da izbegnem ako se preselim na drugo mesto i da ponovim iskustvo? Bilo mi je teško da napustim planove koje sam imala. Četiri godine sam učila medicinu, i srodila sam se sa mišlju da ću raditi među seljacima. Razmišljajući o toj temi i prikupljajući podatke o drugim licima, uverila sam se da problem nije u mojoj ličnosti, niti u uslovima datog kraja, već u opštim uslovima, tačnije u tome, što u Rusiji nema političkih sloboda.“ Fignerova je takođe pričala o tome kako su joj nudili da bude član Zemlje i volje. Pristala je, bila je u rukovodstvu, kao što smo već i pominjali u ovom radu. Nesumljivo je žena koja je zaista imala veliku ulogu u ruskom revolucionarnom pokretu i čiji je rad ušao u istoriju.

3.6. Terorizam i ruski revolucionarni pokret

U knjizi „ *Međunarodni terorizam* “ Nenad Đorđević kaže da je terorizam u Rusiji krajem devetnaestog i početkom dvadesetog veka, karakterisala jedna izuzetna organizovanost. Takođe je bilo dobro organizovano izvođenje terorističkih akata od strane intelektualaca. Već smo pominjali u prethodnom delu rada Veru Figner, koja je upravo jedan od primera intelektualaca koji su sprovodili terorističke akte. Opisali smo ukratko njene motive za priključenje prve prave terorističke organizacije „ Narodna volja.”

Narodna volja je kako smo više puta pominjali, odigrala veliku ulogu u istorijatu samog terorizma. Ubistvom kralja Aleksandra, otvorila je jedno novo poglavlje u čitavoj ljudskoj istoriji. Sa druge strane, to ubistvo je dovelo samu organizaciju do propasti. Ova organizacija je izvršila seriju bombaških napada i ubistava.

Takođe smo pomenuli najveća imena ruskog revolucionarnog pokreta: Bakunjin, Nečajeva, Tkačova i druge. Njihove ideje će poslužiti kao inspiracija mnogim teroristima savremenog doba. Delo koje ćemo još jednom pomenuti, a čije smo delove i citirali u ovom radu je „ *Katehizis revolucionara* “, koje se pripisuje Nečajevu. Nastanak ovog dela spada u

¹⁰⁴ Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 502

događaj koji je uticao na stvaranje istorije terorizma. U tim delovima smo videli kakve je osobine trebao da ima jedan revolucionar po mišljenju Nečajeva.

Videli smo ulogu koje su imale žene u ruskom revolucionarnom pokretu i obradili šta su to sve one uradile.

U narednom delu rada ćemo se fokusirati na boljševike i na Lenjina. Objasnićemo razvoj ruske revolucije iz 1917. i opisati detaljno ovaj događaj. Takođe ćemo pomenuti jedan dokument koji je isto važan za razumevanje ruskog revolucionarnog pokreta. Njegovo ime je „*Deklaracija prava radnog i eksploatisanog naroda*.“

Nakon toga ćemo videti kako je to Ruska revolucija uticala na razvoj i na istorijat terorizma.

Četvrto poglavlje

4.1. Ruska revolucija 1917. godine

Kako piše Vajt, do 1917. godine ruski narod se umorio o čitave ekonomske situacije u zemlji i od svog cara. Bilo je potrebno preduzeti određene mere.¹⁰⁵ „ Za razliku od pobune 1905. godine, ovog puta se i Ruska armija pridružila radnicima i formirana je nova vlada. Rusi su uveravali svoje saveznike da će ostati u ratu i predviđali da će nastupiti period kapitalističke ekspanzije u kome će uništena ruska privreda biti spašena. Radnički saveti (Sovjeti), formirani su u svim većim gradovima Rusije.

¹⁰⁶ „ Dok se 20. vek primicao kraju, teško je bilo setiti se kako, u toliko dugom periodu, nijedna država nije sa tolikim uspehom centralizovala političku, društvenu i ekonomsku moć kao što je to učinila sovjetska Rusija. U njoj je, već do 1939. godine stvorena jedna dominantna partija poklonika, centralistička kontrola privrede, iskorenjeni su drugi vidovi lojalnosti i uspostavljena mašinerija policijskog terora. Međutim, Rusija nije izuzetan slučaj samo zato što je sve tako temeljno sprovedeno. Kakve god iluzije bile u pozadini ovog moćnog doktrinarnog identiteta, koliko god se on hirovito ispoljavao, kakav god da je bio moralni relativizam zvanične teorije, korupcija njegovih vođa-teorijsko i moralno opravdanje sovjetskog državnog sistema bilo je u veru u društveni napredak koji svoje krajnje ishodište ima u prosvetiteljstvu. Bez obzira na surove metode, i ma koliko da su ruske vođe ponekad bile slepe za zla koja su činile, ili za nesklad između sopstvenih načela i prakse, oni nikada neće napustiti mitove o racionalnosti i napetku, nalik onome što su činili nacisti. “

Roberts kaže za revoluciju u Rusiji iz 1917. godine, da se prema marksističkoj teoriji dogodila u zemlji koja je bila najmanje spremna za revoluciju. Rusija je u to vreme bila

¹⁰⁵ Perovic Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988, str 89

¹⁰⁶ Roberts Džon, *Evropa 1880-1945*, Clio Beograd, Beograd, 2002, str 462-463

najnerazvijenija velika sila. Ona je po njegovim rečima bila sklop u to vreme propast starog i uspostavljanje novog režima. Roberts piše da je Rusija iscrpela poslednju svoju snagu u ratu. Nije imala dovoljno oružja, nemačka armija joj je nanela ogromnu štetu. Jedan od najvećih problema u Rusiji je bio taj, što se u ruskim gradovima umiralo od gladi. Najveći predratni izvoznik žita na svetu, kako ju je nazivao Roberts, nije mogao da se prehrani.

„¹⁰⁷ Ključ opstanka Rusije bio je u železnici. Da je imala više pruga i vozova, saveznici su je mogli spasiti, ali 1917. godine, transsibirska železnica bila je dovoljna samo za transport u zapadnu Rusiju zaliha koje su već bile u Vladivostoku. Do kraja 1916. godine moral vojnika seljaka već je bio na izdahu. Skandali su podrli veru u autokratiju. Industrijski radnici prihvatili su socijalističko učenje i počeli su nemiri zbog gladi. Stoga nije čudno što je 1917. godine nastupio slom, za koji, ipak, niko nije bio pripremljen. “

Roberts piše da političari nisu bili spremni za revoluciju 1917. godine. Kaže da su u to vreme boljševici bili u zavadi sa socijalpatriotama, ili odbranašima koji su podržavali rat. Lenjin, najbeskompromisniji boljševički vođa, kako ga je nazvao Roberts, bio je u Švajcarskoj.

¹⁰⁸ „ Na ulicama Petrograda najpre su se čuli uzvici protiv rata, a zatim su sve češći bivali povici protiv carskog režima. Početkom 1917. godine, pojačali su se štrajkovi, demonstracije i protesti, a izgladnele ogorčene i preteće mase izmicale su kontroli vlasti. Velike fabrike i radničke četvrti ruske prestonice postali su žarišta smutnji. Od 8. marta (po starom kalendaru 23. februara), nemiri su se počeli pretvarati u otvorenu pobunu. Štrajkovi su prerasli u demonstracije kojima se traže hleb i mir, ali u kojima su sve glasniji i uzvici: „ Dole car ! “.

U sledeća dva dana bilo je jasno da je reč o revoluciji, a pošto je vojska otkazala poslušnost 12. marta i stala prelaziti na stranku ustanika- bila je odlučena sudbina cara Nikole II. Upravo je revolucija na petrogradskim ulicama učinila da Duma postane izvesna činjenica vlasti. Mada je car naredio njeno raspuštanje 11. marta, ona je odlučila da prkosi i da se ne rastura, a 12. marta je obrazovala svoj „ *Privremeni izvršni odbor* “ pod predsedništvom Mihaila Vladimiroviča Rodžjenka, telo koje je moralo voditi poslove. U noći 13. marta, Odbor se proglasom obratio narodima Rusije i objavio da preuzima inicijativu za ustanovljenje državnog i društvenog poretka. Bio je to korak ka stvaranju nove vlasti na osnovama revolucije, a u građansko- demokratskom duhu. “

Kao što smo u prethodnom delu rada pomenuli, stvoreni su Sovjeti. Tačnije rečeno, kako kaže Mitrović, na početku revolucije nastala su dva centra vlasti: Izvršni odbor Dume i

¹⁰⁷ Roberts Džon, *Evropa 1880-1945*, Clio Beograd, Beograd, 2002, str 463

¹⁰⁸ Mitrovic Andrija, *Revolucije socijalista*, str 89-90

Izvršni odbor Sovjeta. Dumin odbor, kako piše Mitrović, bio je povezan sa liberalnim i socijalističkim grupama. Uživao je poverenje građanstva i kapitala. Sovjetov odbor bio je povezan sa pokretom na ulicama Petrograda. Vođen je predstavnicima socijalističkih struja. Mitrović kaže da je u to vreme Duma bila složnija, a Sovjet je ostao neodučan. Duma je stvorila Privremenu vladu Rusije. Car Nikola II nije imao izbora, morao je da abdicira. Na njegovo mesto, došao je brat Mihailo. Međutim, videvši kakva je bila situacija u zemlji, Mihailo se, kako kaže Mitrović, zahvalio na kruni i to je praktično značilo da je dinastija Romanov sišla sa istorijske prestonice.

4.2.Lenjin i revolucija

Mitrović piše da je uloga boljševika bila takođe značajna. Svakog dana se povećavala sve više i više. Oni su predstavljali krajnje levo krilo čitave revolucije. „¹⁰⁹ Njihovi stavovi često su bili sadržani u radikalnim zahtevima koje je isticala pokrenuta ulica. Upravo su boljševički redovi naročito jačali povratnicima iz zatvora, progonstva i inostranstva, jer su stare vlasti izuzetno gonile baš njih i njima bliske. Tako je u martu iz Sibira došao Josip Visarinovič Džugašvili-Staljin, u aprilu iz Švajcarske Vladimir Iljič Uljanov-Lenjin, u maju iz Amerike Lav Davidovič Bronštajn- Trocki, itd.

Povratak Lenjina imao je poseban značaj, jer se u središtu revolucionarne pozornice pojavio najsposobniji čovek boljševičke grupe ruske socijaldemokratije, a sigurno i najsposobniji revolucionarni vođa među mnogobrojnim koji su, s većom ili manjom, kraćom ili trajnijom ulogom, svaki čas izlazili na površinu kovitlaca događaja, Lenjin se od samog dolaska najaktivnije umešao u politički život prestonice, nastojao da putem organizovanog, upornog i ideološki osmišljenog nastupanja boljševika usmeri događaje u skladu s vlastitim pogledima i procenama. U Petrograd je stigao 16. aprila, a već sutradan je istupio sa programskim govorom na gradskoj konferenciji boljševika; zatim je njegovo prisustvo postojalo sve uočljivije, a uticaj njegovog programa sve bitniji. Po Lenjinu, moralo se odbaciti uverenje o objedinjenosti svih revolucionarnih snaga i o jedinstvu njihovih osnovnih ciljeva, pošto, isticalo je, radnička stranka ima sasvim poseban zadatak da izvrši proletersku revoluciju. Otuda se ne sme gajiti svest i osećanje pripadnosti zajednici svih snaga usmerenih protiv samodržavlja. “

Sam Lenjin je smatrao da zbacivanje kralja, nije značilo pobedu revolucije, to je samo po njegovom mišljenju bila jedna etapa, kako kaže Mitrović. Ta prva etapa je dala vlast

¹⁰⁹ Mitrović Andrija, *Revolucije socijalista*, str 93-94

buržoaziji, a druga etapa je trebala da da vlast proletarijatu. „¹¹⁰ Privremenoj vladi nije se smela pružiti podrška, a pogrešno je bilo nastojati da joj se nametnu stavovi. Odvajanje od socijalističkih grupa koje podržavaju Privremenu vladu, raskid sa njom, samostalno nastupanje boljševika koji treba da teže da preuzmu vlast, to je pravac kojim je kretao Lenjin. „ Nikakva podrška Privremenoj vladi, objašnjavanje potpune lažnosti svih njenih obećanja, pisao je. „ Raskrinkavanje, a ne zahtev- koji je nedopustiv, jer seje iluzije- da ova vlada, vlada kapitalista, prestane biti imperijalistička “, sažimao je taktiku trenutka.

U zahtevu da Rusija istupi iz rata, Lenjin je tačno video kao najpogodniju tačku za agitaciju proti Privremene vlade, a možda i za njeno obaranje, takođe ono goruće pitanje koje se moglo najpogodnije iskoristiti da se privuku mase i vojska, unese u njih ideja mira nasuprot zvaničnih nastojanja da se podstiče borački moral. Zato je Lenjin u „ *Aprilske teze* ” na prvo mesto stavio: „ I pod novom vladom ostaje pljačkaški imperijalistički rat zbog kapitalističkog karaktera te vlade. Dosledno ovome, pozivao je da se ne čine ni najmanji ustupci „ revolucionarnom odbranaštvu “.

Međutim, Lenjin nikako nije smatrao da se Privremena vlada može odmah oboriti, nego se to može učiniti tek onda kad se u masama prošire simpatije za boljševike i njihov program. „ Mi nismo blankisti, mi nismo pristalice osvajanja vlasti od strane manjine. Mi smo marksisti, pristalice proleterske klasne borbe protiv sitnoburžoaskog zanosa, šovinizma-odbranaštva, fraza, zavisnosti od buržoazije. Drukčije rečeno, trebalo je raditi da sovjeti predvođeni boljševicima preuzmu svu vlast.

Pošto se Lenjin u „ *Aprilskim raspravama* “ izborio za svoj program i za svoje mesto vođe, stvorena je osnova za jedinstveno istupanje boljševika; otada će u njihovim redovima biti posebnih mišljenja i različitih procena situacije, ali će oni ipak nalaziti jedinstvenu liniju za svoje poteze i nastupe. Sve ovo je bilo od najvećeg značaja, jer je revolucija tako dobijala čvrstu i doslednu političku osnovu, organizaciju koja je postepeno, ali ipak brzo, za koji mesec, uspela da savlada stihiju ulice i da povede mase prema tačno određenim ciljevima. “ Mitrović piše kako se Privremena vlada polako suočila sa revolucijom. Ulice su 2. i 3. maja bile pune vojnika sa jedne strane, a sa druge strane pune radničkog besa i nezadovoljstva. Osnovna parola koja je pratila boljševike, kako je pisao Mitrović jeste „ Sva vlast sovjetima “.

„¹¹¹ Jedan strani poslanik je stanje rasula i demoralizacije ovako opisao svojoj vladi u izveštaju iz Petrograda 15. maja: „ Dvovlašće je izazvalo bezvlašće, Vlada je apsolutno nemoćna. Reči i saveti ne pomažu. Prinuda silom je iluzorna. Rasulo sve veće u zemlji i na

¹¹⁰ Mitrović Andrija, *Revolucije socijalista*, str 94-95

¹¹¹ Mitrović Andrija, *Revolucije socijalista* str 96

frontu, proces raspadanja raste. Vojnik se ne bori, radnik ne radi, seljak grabi imanje. U saobraćaju potpun slom. Načelnik generalštaba kaže: „ Ofanziva ne počinje jer je zlo verovatno obuzelo i armiju Brusilovljevu; hrana i rezerve ne mogu se slati železnicom, jer dezorganizacija je opšta, a ako se uputi ešalonima usput će iščeznuti kao prašina. Niko ne izvršuje naredbe, spasa nema. “

Mitrović piše da je 18. maja stvorena nova vlada, koja je imala devet građanskih ministara i šest socijalističkih (socijalrevolucionari i menjševici). Boljševici se nisu slagali sa ovom vladom i opet su samo potvrdili svoju parolu „ Sva vlast sovjetima “.

¹¹² „ Posebno važno bilo je pitanje rata. Poučena neredima s početka maja meseca, vlada je dala javnu izjavu da želi mir bez aneksija i kontribucija, a na osnovu prava naroda na samoopredeljenje, ali je ostala i na gledištu da se ova načela mogu neprijatelju nametnuti jedino oružjem, što je praktično značilo da se i dalje ostajalo u ratu. U svojstvu novog ministra rata, Kerenski je počeo da priprema veliku ofanzivu na frontu. Odsustvo borbenog morala hteo je nadoknaditi revolucionarnim oduševljenjem za rat u ime novih proklamovanih načela. Takođe je pokušao i da preduzme korake za umerenu demokratizaciju vojske, pa je 22. maja izdao „ *Deklaraciju o pravima vojnika* “ , kojom se donekle vratilo na Naredbu br. 1, koju je prethodna vlada stavila van snage. Sada je pri komandama umesto vojničkih sovjeta, uvedena institucija revolucionarnih komesara. “

Rat je bio u toku, a došlo je do velikih gubitaka. Boljševici su postali poznati, kako piše Mitrović, po uskliku: „ Dole rat ! “ Boljševici su stekli veliku popularnost u narodu. Kako kaže Mitrović, politička snaga prvog reda. Lenjin je jedan od najznačajnijih boljševičkih vođa, a pored njega tu su bili i : Kamenjev, Zinovjev, Sverdlov i Staljin.

¹¹³ „ Ukazujući na zadatke boljševizma u borbi protiv sitnoburžoaske revolucionarnosti, odnosno protiv partije Socijalrevolucionara, Lenjin ističe da je ta partija videla svoju „ naročitu revolucionarnost “, ili „ levičarstvo “ u priznavanju individualnog terora atentata, što smo mi marksisti odlučno odbacili. Razume se, mi smo odbacivali teror iz razloga celishodnosti. Socijal-revolucionari su početkom ovog veka odbacili teror kao sredstvo borbe, mada ga se nisu u potpunosti odrekli. Levo krilo ove organizacije stvorilo je tzv. „ borbenu organizaciju Partije Socijal- revolucionara, koja je i dalje nastavila da primenjuje teror kao sredstvo borbe. Partija Socijal- revolucionara, posle nekoliko uspešnih akcija Borbene organizacije, kao što je- na primer- ubistvo ministra unutrašnjih poslova Sipjagina, ukazuje na teror kao sredstvo političke borbe, što je rezultiralo nemogućnošću

¹¹² Mitrović Andrija, *Revolucije socijalista*, str 97

¹¹³ Đorđević Nenad, *Međunarodni terorizam* , Jugoštampa Beograd , Beograd, 1980, str 13-14

Partije da mirnim sredstvima i političkom borbom utiče na promenu vladine politike. Teror, dakle, ostaje pomoćno sredstvo političke borbe. U tom cilju, Partija preuzima kontrolu nad upotrebom terora, koordinirajući svoje planove sa Borbenom organizacijom. Oni ne žele da teror postane sam sebi cilj, niti da taktika terorističke aktivnosti dođe u sukob sa taktikom revolucionarne armije.

Teror izaziva teror. Svetozar Marković, ukazujući na terorizam kao pojavu vezanu za borbu oko vlasti između političkih partija, razlikuje „ crveni “ i „ beli “ teror. Beli teror je sredstvo borbe vladajuće klase protiv naprednih i progresivnih snaga društva. Iljade ljudi su izginuli od izmišljenih tužbi i lažnih svedoka. Cela akta i celi protokoli su izmišljeni samo da se satru „ buntovnici i zaverenici “. Čuveni nemački špijun- novinar Hence... izmislio je u to vreme čitavu komunističku zaveru, koja je koštala života toliko ljudi i tek se docnije doznalo- da je sve bila izmišljotina.

Isto tako poznati su slučajevi primene belog terora u Rusiji posle poljskog ustanka (1863-1864), kada su vojska i policija pokosili najnapredniji deo ruske omalidine pripisujući joj najrazličitija nedela, zločine, razbojništva i dr. U tom periodu kao žrtve belog terora pali su i Miahilov, Pavlov, Černiševski i dr.

Početak XX veka u Rusiji dolazi do novog talasa terora u vreme decembarskog ustanka, 1906. godine. Teror kao sredstvo političke borbe treba da bude povezan sa partizanskim akcijama, s jedne i da bude stavljen pod kontrolom Partije (esera), s druge strane. Oružana borba ima dva različita cilja koja treba strogo razlikovati, isticao je Lenjin. Ta borba je usmerena- prvo, na ubistvo pojedinih lica- starešina ili podređenih u vojnoj i policijskoj službi; drugo, na konfiskaciju novčanih sredstava kako vlade, tako i privatnih lica... Ova forma borbe široko se rasprostranila i razvila, nesumljivo tek 1906. godine, tj. posle decembarskog ustanka. “

Đorđević piše da su ovu borbu upravo prouzrokovali: beda, glad, nezaposlenost... Ovde imamo i anarhizam, balkanizam, teror, akcije pojedinaca koji su odvojeni od mase i koji nanose štetu samoj revoluciji.

„¹¹⁴ O nužnosti primene terora u socijalističkoj revoluciji, Lenjin ističe da ima situacija kada je nasilje neophodno i korisno, a ima i situacija kada nasilje ne može dati nikakvih rezultata. U situaciji razbuktalog građanskog rata primena terora kao taktike i metoda borbe bila je izazvana od strane reakcionarnih snaga koje su primenjivale razne oblike nasilja. Takva situacija stvorila je nužnost primene terora. “

¹¹⁴ Đorđević Nenad, *Međunarodni terorizam* , Jugoštampa Beograd , Beograd, 1980, str 15

4.2.1. Lenjin i „ Deklaracija prava radnog i eksploatisanog naroda “

Kada govorimo o Lenjinu u Ruskoj revoluciju, treba obavezno pomenuti i jedan dokument koji je izuzetno značajan za rusku revoluciju. Taj dokument se zove „ *Deklaracija prava radnog i eksploatisanog naroda* “. Navešćemo neke delove te deklaracije. „¹¹⁵ Deklaracija prava radnog i eksploatisanog naroda, bila je predložena od strane V.I.Lenjina na zasedanju Sveruskog centralnog izvršnog komiteta (VCIK), 16. (3) januara 1918. godine. Pominjeni tekst deklaracije razlikuje se nešto od prvobitnog Lenjinovog teksta. Boljševička frakcija podnela je ovu deklaraciju na razmatranje Ustavotvornoj skupštini. Kada je konrarevolucionarna Ustavotvorna skupština odbila da razmatra deklaraciju, frakcija je napustila zasedanje. Deklaracija je odobrena 12. (25) januara od strane Trećeg sveruskog kongresa Sovjeta i ugrađena u osnovu sovjetskog Ustava. “

U samoj „ *Deklaraciji prava radnog i eksploatisanog naroda* “, rečeno je da sva vlast, centralna, lokalna, pripada Sovjetima, kao što smo malopre napomenuli, da je to bila parola boljševika. Takođe piše u ovom dokumentu da je Rusija federacija sovjetskih nacionalnih republika. Odlučeno je takođe da se privatno vlasništvo nad zemljom ukida. Sva imovina je proglašena da pripada čitavom radnom narodu. Sve banke su proglašene kao vlasništvo radnika. U to vreme se uvela i opšta radna obaveza. Vrlo je interesantno što u članu 5 u drugom delu „ *Deklaracije prava radnog i eksploatisanog naroda* “, odlučeno da se potpuno razoružaju imućne klase. To je urađeno iz razloga da se osigura vlast radnim masama i da se spreči ponovono uspostavljanje vlasti eksploatatora. U trećem delu, već pomenute deklaracije,¹¹⁶ „ Ustavotvorna skupština se u celosti pridružuje politici koju sprovodi sovjetska vlast-politici raskidanja tajnih ugovora, organizovanja najšireg bratimljenja s radnicima i seljacima u zaraćenim armijama i postizanja, po svaku cenu revolucionarnim merama, demokratskog mira među narodima, bez aneksija i bez kontribucija, na temelju slobodnog samoopredeljenja naroda. “

Četvrti deo „ *Deklaracije prava radnog i eksploatisanog naroda* “ , deo koji je jako važan za rusku revoluciju i odluku koju je donela Ustavotvorna skupština: „¹¹⁷ U suštini, Ustavotvorna skupština smatra da sada, u momentu poslednje borbe naroda protiv njegovih eksploatatora, eksploatatorima nema mesta ni u jednom organu vlasti. Vlast mora potpuno i isključivo pripadati radnim masama i njihovim ovlašćenim predstavnicima- Sovjetima radničkih, vojničkih i seljačkih deputata. Podržavajući sovjetsku vlast i dekrete Saveta

¹¹⁵ *Deklaracija prava radnog i eksploatisanog naroda* , str 1

¹¹⁶ *Deklaracija prava radnog i eksploatisanog naroda* , str 2

¹¹⁷ *Deklaracija prava radnog i eksploatisanog naroda* , str 2

narodnih komesara, Ustavotvorna skupština smatra da se njeni zadaci iscrpljuju utvrđivanjem osnovnih principa socijalističkog preuređenja društva. Istovremeno, u težnji da stvori stvarno slobodan i dobrovoljan, a prema tome tim tešniji i čvršći, savez radničkih klasa svih nacija Rusije, Ustavotvorna skupština ograničava svoj zadatak na utvrđivanje osnovnih načela federacije sovjetskih republika Rusije, prepuštajući radnicima i seljacima svake nacije da na svom vlastitom i ovlašćenom kongresu sovjeta donesu samostalnu odluku da li i na kojim principima žele da učestvuju u federativnoj vladi i u ostalim federativnim sovjetskim organima. “ „ *Deklaracija prava radnog i eksploatisanog naroda* ” napisana je početkom 1918. godine. Već smo više puta pomenuli da se terorizam odnosi tj. upotrebljava protiv neke i nečije vlasti. U ovom slučaju, u samoj „ *Deklaraciji prava radnog i eksploatisanog naroda* “, naglašeno je da treba da se narod bori protiv eksploatatora. Potvrđeno je još jednom parola boljševika: „ Sva vlast sovjeta “. Inače prilikom pisanja ove Deklaracije, Lenjinu je bio uzor Džon Lok.

Već smo imali priliku da pomenemo Loka, kada smo obrađivali Revoluciju u Francuskoj i čuvenu „ *Povelju o ljudskim i građanskim pravima Nacionalne skupštine Francuske* “ i „ *Deklaraciju prava čoveka i građanina iz Ustava iz 1793. godine*. Kao i u Lenjinovoj deklaraciji, u pomenutim dokumentima isto su prisutne ideje Džona Loka.

Lok u svom delu „ *Dve rasprave o vladi* “ piše o samom konceptu zaštite svojine. On je bio uzor Lenjinu, dok je pisao o samoj svojini. Međutim, po Lenjinovom mišljenju nosilac svih prava je kolektiv, a po Lokovom mišljenju pojedinac. Tu negde dolazi do malih razlika, ali je važno reći da je „ *Deklaracija prava radnog i eksploatisanog naroda* “, poslužila kao zvezda vodilja za dalje ideje i razvoj sovjetske Rusije. Inače, sama ideja o jednakosti, preuzeta je iz revolucije u Francuskoj. Samo iz „ *Deklaracija prava radnog i eksploatisanog naroda* “, vidimo da se ta jednakost ne odnosi na sve, već samo na sovjete. Ta jednakost ne pripada eksploatatorima. Eksploatatori su lišeni prava. Sama opšta radna obaveza, dovela je do, kako kaže Lenjin, ukidanja parazitskih slojeva društva.

Međutim u samoj „ *Deklaraciji prava radnog i eksploatisanog naroda* “, možemo da vidimo koliko ima kontradiktornosti. Posebno kada govorimo o samim ljudskim pravima i slobodama. Sa jedne strane jedna grupa ljudi je uživala ta prava, a druge grupe ljudi se ipak lišavale tih prava, koje je imala većina stanovništva.

4.2.2. Dalji tok revolucije

Ustavotvorna skupština je donela mnogobrojne odluke, koje smo već naveli u samom radu. Pored levih snaga revolucije, treba pomenuti i desnicu, koja isto zasluđuje pažnju u

ruskom revolucionarnom pokretu. Vođa „mežrajonke“ zvao se Troicki. Za njega kažu da je bio, kako piše Mitrović, jedan od najbogatijih ljudi u vrtlozima ruskih događaja.

„¹¹⁸ Julski nemiri su počeli u Prvom mitraljeskom puku, pošto je stigla vest da se uskoro mora krenuti na front. Delegati ove jedinice uspjeli su da pobune većinu jedinica u Petrogradu, a od boljševika su zatražili da pođu sa njima. Lenjin je bio van Petrograda, ali pošto je obavešten o svemu, složio se sa rukovodstvom svoje stranke da nije vreme za riskantne poduhvate. To je bilo rečeno pobunjenim vojnicima, ali su oni s mornarima, radništvom i sirotinjom koji su im se pridružili, krenuli u naoružanoj povorci pred Sovjet tražeći da on preuzme svu vlast. Vrhunac je bio 17. jula, kad je od ranog jutra na ulicama bilo čak nekoliko stotina hiljada ljudi. Kerenski je, međutim, uspeo da sa fronta dovede verne trupe, a pošto su se demonstracije same od sebe počele smirivati, tim lakše je mogao preći u protivnapad. Uskoro su ulicama zagospodarile vladine jedinice, a najnepomirljiviji ustanici, uglavnom kronštatski mornari, bili su opkoljeni u Petropavlovskoj tvrđavi. Teže krvoproliće je tada ipak izbetnuto, jer se Staljin, koga protivnici nisu ubrajali u opasnije boljševičke vođe, posedovao po nalogu Centralnog komiteta partije i spasao mornare od smrti ubedivši ih da se predaju. Za Karenskog je sve bila prilika da se učvrsti na vlasti, ali tek pošto prethodno konačno onemogućući dalje jačanje boljševika. Vladine trupe su posele boljševička sedišta, među njima partijsko središte i uredništvo Pravde. Izdati su nalozi za hapšenje, pa se u rukama policije našao Kamenjev. Zinovjev je uspeo da se sakrije, Lenjin da se ilegalno nastani u Finskoj. Cenzura je strogo ograničila javna istupanja preostalih boljševika, a i pripadnika „mežrajonke“, čiji je vođa Troicki takođe uhapšen.“

Međutim, Kerenski je koncentrisao moć u svoje ruke, kako piše Mitrović. Vlada Karenskog je puno toga obećala, ali nije bila u mogućnosti da ispuni ta obećanja. Levica je jačala. Lenjin je bio u to vreme daleko od prestonice. Mitrović kaže da su boljševici brojno jačali. Boljševicima su se priključili Troicki i njegove pristalice. Sve je više rastao broj boljševika.

„¹¹⁹ Revolucionarni radnički pokret konačno se rascepio na dva nepomirljiva krila: komuniste, radikalnu stranku koja u diktaturi proletarijata vidi put korenitog preobražaja društva, i socijaldemokratiju koja je u građanskoj demokratiji videla stepenicu ka socijalizmu. Kroz ove procese su građanske partije bile potisnute na desno krilo, gotovo čitavo levo krilo zahvatili su boljševici, dok su menjševici i socijalrevolucionari dobili ulogu centra. Pred odlučnošću i snagom levice, većina ovog centra priklanjala se saradnji sa desnim krilom.

¹¹⁸ Mitrovic Andrija, *Revolucije socijalista*, str 98-99

¹¹⁹ Mitrovic Andrija, *Revolucije socijalista*, str 102-103

Radništvo i siromašno seljaštvo, a i sirotinja uopšte, podržali su boljševike; krupno građanstvo (industrijalci, bankari, veletrgovci), politički se ispoljavalo kroz ustavne demokrate, progresiste i oktobriste; srednje i sitno građanstvo i seljaštvo podržali su uglavnom menjševike i socijalrevolucionare. Politika je kao retko kad sasvim jasno nosila pečat društvenih odnosa. Usled pretnji leve, koja je tražila „ drugu etapu revolucije “ i diktaturu proletarijata, desnica se počela okupljati kako bi prekinula takav razvitak. Istovremeno su se ukazivale mogućnosti da se ponovo pojave pristalice cara, istina za trenutak suzdržano, čak prikriveno i samo kao saveznici desnog krila revolucije čiji su protivnici bili još pre nekoliko meseci. Tu su osnove aktivnijeg političkog istupanja višeg oficirskog kora. Kerenski potpuno razočarao, prvenstveno zato što nije slomio boljševike, nade je trebalo uložiti u glavnokomandujućeg, spremnog da diktaturom uništi pokušaje i uslove „ druge etape revolucije “.

Vrhovna komanda vojske postala je u tim danima značajna politička činjenica. Ovo tim pre što je, sa druge strane, i sam Kerenski nameravao da se posluži vojskom kako bi učvrstio svoje pozicije. Kerenski uveče 8. septembra primio zahtev Kornilova da na njega prenese punu vlast, a za to mu je obećana ministarska fotelja u vladi. Po svoj prilici, sve je počelo nespretnim potezom, pokušajem da se Kerenski, još uvek najmoćniji čovek Rusije, privoli na saradnju. Međutim, predsednik vlade se odlučio na otpor i naredio Kornilovu da odmah preda dužnost i smesta dođe u prestonicu. General je odgovorio proglasom narodu u kome je optužio Privremenu vladu da je u dogovoru sa boljševicima smišljeno predala Rigu Nemcima.

*

„ Svečano izjavljujem- proklamovao je vođa pobune- da ću narod voditi kroz pobjedu nad neprijateljem do ustavotvorne skupštine, u kojoj će on moći da sam odluči o svojoj sudbini i da izabere formu vladavine koju želi. “ Trupe su pokrenute, a zadatak osvajanja prestonice dobio je III konjički korpus, tzv. „ divlja divizija “, pod generalom Krimovim. Prvi put od početka revolucije, desnica je krenula da izvede udar. Istoričari s pravom ističu da je Kornilovljeva pobuna konačno označila da je prošlo vreme političkih borbi u Sovjetu i nagovestila skori građanski rat. “

Mitrović piše da su crveni gardisti, naoružani radnici i vojnici, a među prvima opet mornari Kronštata, bili su na ulicama. Na čelu su bile vođe boljševika, a među njima bio je i Troicki, koji je, kako piše Mitrović tek izašao iz zatvora.

„¹²⁰ Čete Kornilova nisu izdržale, počele su jedna za drugom da se kolebaju, a zatim i da otkazuju poslušnost. Konačno, pokolebala se i „divlja divizija“, a general Krimov je, suočen sa tom činjenicom, izvršio samoubistvo. Pokušaj državnog udara propao je, a Kornilova su zajedno sa štabom uhapsili pobunjenici iz redova njegove vojske. Da bi ovoj pobjedi dao naročit politički značaj, Kerenski je svečano proglasio republiku 14. septembra. Takođe, da bi pojačao svoj položaj, za sebe je uzeo zvanje glavnokomandajućeg vojskom; tada je zakazao i izbore za ustavotvornu skupštinu za 25. novembar 1917. godine.”

Međutim, sam Karenski nije znao za sebe, od same situacije u zemlji. Privreda je bila u potpunom rasulu, rat se nastavljao sa porazima i velikim gubicima. Zima je polako dolazila, a za samog Lenjina to je bio čas za preuzimanje vlasti, kako piše Mitrović.

„¹²¹ Talenat za usmeno nastupanje, on nije više računao na stihijski i širok pokret, nego na smišljenu oružanu akciju, organizovan ustanak dobro politički pripremljen, zasnovan na trenutnom raspoloženju masa koje treba da povede, usmeri. U aprilu mesecu, on je suviše nestripljive partijske drugove opominjao da makrsisti ne mogu slediti balkanističke recepte, ali je sada ocenio, i to odlučno dokazivao svojim saradnicima, da se ustanak mora izvesti, pa je podsećao na to da je Marks govorio o ustanku kao veštini preuzimanja vlasti.

Uistinu, Lenjin je bio ubeđen da su se stekli svi povoljni uslovi za uspešan poduhvat: boljševici su u sovjetima veoma ojačali, a u Petrogradu dobili većinu; njihov uticaj na mase posebno industrijsko radništvo, posato je izuzetno velik; posle sloma Kornilovljevog pokušaja, široko stanovništvo veoma se politizovalo, odnosno stvoren je „svenarodni revolucionarni polet“, u redovima vladajućih stranaka postoje kolebanja „u ozbiljnim političkim razmerama“, socijalrevolucionari i menjševici su izgubili ugled u narodu, pa treba iskoristiti postojanje „tako zverske, tako duboke mržnje“ prema Kerenskom, Certeliju i Černovu. Sve to, tvrdio je Lenjin, pruža izvanrednu priliku da se preuzme vlast: „Postoje svi objektivni preduslovi za uspešan ustanak. U Lenjinu je, međutim, već bila konačno uobličena ideja državne diktature proletarijata, čije će političke temelje činiti jedina disciplinovana, organizovana i za političke akcije visoko osposobljena stranka, oslonjena na podršku radništva i sirotinje i on je ostao nepokolobljiv.

„¹²² Boljševička revolucija odjeknula je u celoj Rusiji, pa je uskoro vlast u najvećem delu zemlje bila u njihovim rukama. Istina, u Moskvi su socijalrevolucionari uspeli u prvom trenutku da ih potisnu, ali pošto su boljševičkom vođi Buharinu stigla pojačanja, prvenstveno

¹²⁰ Mitrovic Andrija, *Revolucije socijalista*, str 104

¹²¹ Mitrovic Andrija, *Revolucije socijalista*, str 105

¹²² Mitrovic Andrija, *Revolucije socijalista*, str 111

iz Petrograda, boljševici su ponovo nastupili i, posle uličnih borbi, preuzeli vlast 13. novembra. Počelaj je istorija prve zemlje socijalizma u svetskoj istoriji.

„¹²³ Veće narodnih komesera, osnovana na Kongresu, bilo je u potpunosti sastavljeno od boljševika. Međutim, iako je ono predstavljalo polugu vlade, partija je imala snažnu opoziciju. Mogla je da računa samo na 200.000 članova, rasutih po čitavoj Rusiji, premda je većina njih bila u blizini Petrograda i Moskve (gde se vlada preselila u martu 1918). Jedan od prvih problema bila je predstojeća izborna skupština. Najveći suparnik boljševika na izborima svakako je bio Savez socijalrevolucionara (SR), koji je uživao široku podršku među seljacima. Ovo se i pokazalo na izborima za skupštinu, koji u isto vreme pružaju i jedine brojčane podatke o podršci boljševicima na demokratskim izborima. SR je osvojio 370 od 707 mesta, dok su boljševici dobili 175. Sada je bilo izvesno da će izborna skupština, koju su toliko hitno zahtevali od Kerenskog, predstavljati problem. Kada se ona sastala (18. januara 1918.) i odbila revoluciju boljševika, njihovi delegate su se povukli, a narednog dana vojska je sprečila ponovni sastanak skupštine. Nešto kasnije, Kongres sovjeta, izabran pod velikim pritiskom boljševika, odobrio je ovu akciju. Ovo je bila druga podela tokom revolucije. Boljševici su zbacili privremenu vladu; sada je uništena i problematična koalicija sa SR-a. Međutim, od ovog trenutka revolucija je postala svojina jedne partije. Zaboravljena su prethodna obećanja o slobodi govora, cenzura je pojačana, a svima koji nisu bili uz boljševike zabranjeno je izdavanje dnevnih novena. U decembru, čak i pre nego što se sastala izborna skupština, osnovana je Čeka kao zamena za staru carističku tajnu policiju. Neki su bili ogorčeni: „ Nikada nismo pomislili da se ideja o revoluciji može razdvojiti od slobode. “ Ovo skretanje u diktaturu ipak je bilo donekle manje surovo do sredine 1918. godine, kada je ponovo uvedena smrtna kazna, ukinuta prethodne godine. Prvi sovjetski ustav, objavljen u julu, lišio je prava glasa „ neradne “ klase i nalagao javne, a ne tajne izbore. Mir koji je nastupio doneo je nove nevolje, dovodeći do prvih ozbiljnih razdora među samim boljševicima. Jedan pokazatelj bio je takozvani „ Levi komunizam “ Buharina i drugih koji su želeli da odbiju nemačke uslove i nastave revolucionarni partizanski rat. Lenjin je bio čvrsto rešen da zaključi primirje, jer je znao da će, ako to ne bude učinjeno, vlada izgubiti kontrolu nad vojskom. Unutar parijte vladala je velika napetost; uslovi primirja odbili su i levu struju SR-a, daleko više tradicionalne partije, što je ubrzalo početak građanskog rata. Ovim je počela kriza režima koja je trajala od 1918. godine do 1921., u kojoj su se ispoljavale mnoge opasnosti, a građanski rat i razdori bili su praćeni sve većim ekonomskim nevoljama.

¹²³ Roberts Džon, *Evropa 1880-1945*, Clio Beograd, Beograd, 2002, str 466-467

Građanski rat bio je suviše složen da bi se mogao ukratko opisati. On je predstavljao čitav niz lokalnih ratova protiv čitav niz lokalnih ratova protiv separatizma i reakcije, dodatno komplikovan najpre nemačkom intervencijom (u Ukrajni), a zatim intervencijama bivših saveznika Rusije i ratom sa Poljskom. Ruska vlada dugo je polagala uzaludne nade u evropsku revoluciju; na kraju ju je spasla nesloga među protivnicima, kao i energija i okrutnost Trockog, organizatora oktobarskog udara. Najteži trenuci nastupili su 1919. naredne godine zaključeno je primirje sa Poljskom, a građanski rat je okončan. “

4.3. Uticaj Ruske revolucije na istorijat terorizma

Pominjali smo čitav ruski revolucionarni pokret u prethodnom delu ovog rada. Videli smo šta se sve događalo, koliki je Lenjin imao uticaj na revoluciju, a i ostali. Sada ćemo se vratiti na našu temu- istorijat terorizma. Videćemo kako je to ruska revolucija uticala na razvoj terorizma.

Vajt nam daje objašnjenje na tu temu. „¹²⁴ Glavna greška nosilaca februarske revolucije, koji su se zvali Menjševici, bila je što je Rusija i dalje ostala u nepopularnom ratu. To je odmah imalo dve posledice. Došlo je do nemira u zemlji i inspirisalo je Nemce da potraže način da izbace Rusiju iz Prvog svetskog rata. Nemci su u Vladimiru Iljiču Lenjinu našli osobu koja će im pomoći u ostvarenju njihovih težnji. On je obećao da će izvesti Rusiju iz rata, ako mu Nemci budu pomogli da dođe do vlasti. Pošto je nemačka Vrhovna Komanda pomogla Lenjinu da se vrati u Rusiju i dobije kontrolu nad Boljševicima (revolucionari-komunisti i protivnici Menjševika), Lenjin je oktobra 1917. godine pripremio i organizovao drugu revoluciju i izvukao Rusiju iz rata.

*

Ruska revolucija koristila je terorizam na novi način i to je delovalo na način na koji su ljudi posmatrali terorizam u dvadesetom veku. Lenjin i jedan od njegovih pomoćnika Lav Trocki, smatrali su da terorizam treba koristiti kao oruđe za rušenje srednje klase, ili buržuja i vlada. Kada su došli na vlasti, počeli su da se zalažu za upotrebu terorizma u kontrolisanju unutarnjih neprijatelja i u borbi na međunarodnom planu. Posle revolucije Rusija je bila veoma slaba. Pretila joj je intervencija spolja, a unutar nje besneo je građanski rat. Lenjin i Trocki nadali su se da će pretnjom da će izvesti terorizam van zemlje, držati na distance svoje neprijatelje, a iznad svih zapadnu Evropu i Sjedinjene Države.

Postoje dva razloga zbog kojih je vrlo važno shvatiti vezu između Ruske revolucije i terorizma. Prvo, pretnjom da će izvoziti terorizam van granica Rusije, Lenjin i Trocki su u

¹²⁴ Vajt Džon, *Terorizam*, Alexandria press, Beograd, 2004, str 89-90

umove mnogih ljudi na Zapadu uneli strah od komunističke revolucije. Za neke od njih terorizam i komunizam postali su sinonimi. Iako Rusi, a kasnije Sovjeti, nikad nisu bili mnogo uspešni u nastojanju da prenesu pobunu na druge zemlje, zapadni lideri počeli su da se pribojavaju da se svaki čas može desiti da komunistički teroristi obore demokratske vlade. Uprkos činjenici da su Lenjin i njegov naslednik Josif Staljin (koji je vladao od 1922. do 1953.) bili najuspješniji u sprovođenju druge vrste terora, ubijanju svog sopstvenog naroda, strah od komunističke pobune trajao je većim delom dvadesetog veka, a mnogi ljudi još uvek imaju strah. U tu doktrinu veruju i neki anličari terorizma. Nil Livingston je, na primer, 1986. godine opisao terorizam kao oblik rata, koji lansiraju satelitske države Sovjetskog Saveza. Iste godine novinarka Kler Sterling piše da je terorizam u potpunosti deo komunističke zavere. Iako nema sumnje da su Sovjeti pokušavali da podrže terorističke grupe kadgod su za to imali prilike, mišljenje da jedan tako kompleksan problem kao što je terorizam može da se pripiše samo jednom izvoru, grubo je pojednostavljivanje. Da bismo bili fer prema Livingstonu, moramo istaći da su se Sovjeti malo trudili da izmene taj način mišljenja. “

Vajt kaže da je Livingstonova analiza o državnom terorizmu jako dobra. Ruska revolucija se uzima kao uzročnik terorizma, jer je još od 1917. godine, pa sve do danas, sve što je Lenjin napisao i njegova pobeda, kako piše Vajt je uticalo na teroriste, da im posluži kao inspiracija. „¹²⁵ Iako komunistički terorizam nije bio deo orkestrirane zavere, on je ipak uticao na neka ponašanja. Neki teroristi kopali su po delima Lenjina i Trockog, kao i nekih drugih ruskih revolucionara, da bi formulisali teorije, taktiku i ideologiju. Taj uticaj, iako nije bio prosta zavera zla, ipak još uvek postoji. ”

Peto poglavlje

5.1. Terorizam pred sam početak Prvog svetskog rata

U knjizi „ *The history of terrorism from antiquity to al Qaeda* “, Gerard Chaliand i Amaud Blin, kažu da je kasni devetnaesti vek i rani dvadeseti vek video rast nekoliko terorističkih pokreta. Najbolji primeri za to se mogu videti u: Rusiji, anarhistima u Italiji i Francuskoj, kao i na Balkanu, Indiji, Jermeniji i u drugim zemljama.

Decenije koje su prethodile Prvom svetkom ratu su bile ispunjene dubokim političkim i ekonomskim promenama. To je bilo vreme industrijske revolucije i ekspanzije kapitalizma. Prvi svetski rat je prouzrokovao na neki način početak kraja evropske hegemonije. Ova dvojica već pomenutih autora, kažu da je rast nacionalizma i pojava ideologija leve i

¹²⁵Vajt Džon, *Terorizam*, Alexandria press, Beograd, 2004, str 90

desnice, prouzrokovao nove forme nasilja: terorizam. Terorizam je u to vreme najčeće bio praktikovan od strane ekstremne levice. Za sam terorizam se i kaže da je dete ekstremne levice. Pored već pomenutog nacionalizma, veliku ulogu u oblikovanju terorizma su odigrali anarhizam i nihilizam.

U već pomenutoj knjizi „ *The history of terrorism from antiquity to al Qaeda* “, pominje se čuveni nemački radikal Karl Heizen, koji smatra da je terorizam legitimno sredstvo revolucionarne borbe. Napisao je knjigu koja se zove „ *Ubica* “.

Talas terorizma od 1870-1914, završio se sa ubistvom sa ogromnim posledicama. Autori već više puta pomenute knjige, kažu da je atentat na Franca Ferdinanda i njegovu suprugu, 28. juna 1914. godine, poznat kao jedan od najvećih konflikata, koji će prouzrokovati Prvi svetski rat. Atentat nije bio delo anarhista, već srpskih nacionalističkih revolucionara. Era anarhističkog terorizma je bila završena, počela je era nacionalista.

5.1.1. Terorizam i tehnologija

Terorizam ima psihološki i politički uticaj. Sama tehnologija ima sekundarni značaj, kada je u pitanju terorizam, jer je primarni resurs čovek i psihološki efekat koji se izaziva kod njega.

Sa druge strane, tehnologija je dosta napredovala, kako bi poslužila teroristima devetnaestog i ranog dvadesetog veka. Autori više puta pominjane knjige „ *The history of terrorism from antiquity to al Qaeda* “, kažu da je iz teroirstičke perspective, veliki tehnološki proboj bio izum dinamita. Inženjeri i naučnici su napravili eksploziv koji je bio lakši za rukovanje, efektniji i lakši. Dinamit je odigrao veliku ulogu u napredovanju tj. rastu samog anarhističkog pokreta, koga smo dosta puta već pominjali u ovom radu (misli se na Rusiju). Takođe je uticao na pokrete u Sjedinjenim Američkim Državama, Francuskoj i drugim zemljama.

Dinamit je bio pouzdan, što je bilo odlično za teroristički napad. Pravi puno buke, može da ubije grupu ljudi, što pomaže teroristima da seju strah, a to je njihov cilj. Veza između terorizma i oružja je velika, jer je oružje jedno od glavnih sredstava za postizanje ciljeva terorista, a to je uterivanje straha kod što većeg broja žrtava.

ZAKLJUČAK

U ovom radu smo izučavali istorijat terorizma od Francuske revolucije do Prvog svetskog rata. Naravno, tema je dosta opšta i široka, tako da samo obuhvatili samo one događaje koji su znatno oblikovali istoriju ove pojave.

Počeli smo sa samim definisanjem pojma terorizma i došli do zaključka da ne postoji svetski prihvaćena definicija terorizma, koja može da u celosti objasni ovaj pojam.

Takođe smo obradili same preteče terorizma. Počevši od Zilota, Taga i Asasina. U knjizi profesora dr Dragana Simeunovića, koja je jedna od glavnih podloga ovog rada, profesor kaže da su glavne preteče terorizma Asasini.

Bilo je neophodno da prvo objasnimo problematiku definisanja terorizma kao pojave, pa zatim da se baziramo na same preteče terorizma.

U radu smo jedan deo posvetili Francuskoj revoluciji. To je bilo neophodno, jer se tada prvi put upotrebljava termin terorizam, krajem 18. veka. Međutim, javlja se kao termin koji ne objašnjava ono što mi danas nazivamo terorizmom, već kao nasilje revolucionarne vlasti. Još jednom ćemo pomenuti da je sam izraz terorizam prvi put zabeležen u delu Graha Babefa, 1794. godine u njegovom listu „*La Tribun de peuple*“.

Isto tako, pomenuli smo revoluciju iz 1848. godine, koja takođe objašnjava terorizam, kao nasilje revolucionarne vlasti. Ono što je važno za ovu revoluciju, koja se velikom brzinom širilila Evropom, jesu njeni predznaci levičarskih ideja. Više puta u ovom radu smo pomenuli da je terorizam rođen kao dete ekstremne levice, kako pominje profesor Simeunović.

Najveći akcenat smo stavili na ruski revolucionarni pokret. Ono što je jako interesantno, a to je pojava anarhizma i njegove veze koju ima sa terorizmom. Kaže se da je anarhizam jedno važno ideološko zaleđe terorizma, kako kaže profesor Simeunović-prvo ideološko tlo terorizma. Ruski anarhisti su odigrali veliku ulogu u oblikovanju istorijata terorizma. Ono što je jako važno za ruski revolucionarni pokret, jeste pojava faktički prve prave terorističke organizacije „*Narodna volja*“, koja će kasnije poslužiti mnogim savremenim teroristima kao uzor. Takođe dokument, koji je odigrao veliku ulogu u oblikovanju ideja ruskog revolucionarnog pokreta, *Katehizis revolucionara*, koji se pripisuje Nečajevu.

Isto smo akcenat stavili na Lenjina i Rusku revoluciju. Ono što smo već rekli, a opet ćemo pomenuti, sama Ruska revolucija, koristila je terorizam na novi način. Lenjin i njegove

pristalice, smatrali su da terorizam treba koristiti kao oruđe za rušenje srednje klase, ili buržuja i vlada. Takođe, jedna od knjiga koja je poslužila za izradu ovog rada, jeste „*Terorizam*“, Džonatana Vajta. Vajt kaže, kako smo već pomenuli, da sve što je Lenjin pisao, uticalo na današnje teroriste, da im posluži kao inspiracija. Taj uticaj i dalje postoji.

Pomenuli smo takođe Gavrila Principa, atentat koji je izvršio na Franca Ferdinanda. Ovaj trenutak na samom pragu dvadesetog veka je važan, jer je označio kraj ruskog anarhističkog pokreta i početak nacionalističkog. Ovaj događaj će samo još više zaoštriti sukobe, što dovodi do izbijanja Prvog svetskog rata. Na samom zapadu, zapravo postoji tradicija da je sam terorizam motivisan na ideologiju ili nacionalizam, kako primećuje Vajt, a i mi dolazimo do takvog zaključka na osnovu izloženog.

Terorizam se razvijao od Francuske revolucije, pa sve do Oktobarske revolucije, usred Prvog svetkog rata. Međutim, ono što mi danas nazivamo terorizmom, poprimilo je znatno drugačije karakteristike.

Iako je tema rada „Istorijat terorizma od Francuske revolucije do Prvog svetskog rata“, jako je važno da pomenemo upravo tu razliku, koju današnji terorizam ima u odnosu na već više puta pominjani period.

U knjizi „*Terorizam*“, Vojin Dimitrijević govori o kršenju ljudskih prava. Kaže da su teroristički akti nepredvidljivi, što smo više puta i zaključili tokom samog rada. Neki veliki teroristički poduhvati iz dvetnaestog veka, izgledaju bezazleno u odnosu na dvadeseti vek, a napad 11. septembra 2001. godine je čak i ceo dvadeseti vek bacio u senku. Izvršen je veliki broj ubistava. Samoubilački napadi, kako kaže Dimitrijević, su postali nešto na šta se svet navikao. To znači da određeni pojedinci, žrtvuju svoje živote, kako bi naudili što većem broju ljudi i uterali im strah u kosti.

*

I da napravmo mali rezime još jednom. Istorija terorizma koju smo obrađivali u ovom radu u periodu od Francuske revolucije do Prvog svetkog rata, nam govori koliko se terorizam kroz istoriju menjao. Menjao je svoje značenje, faktore koji su uticali na njegov razvoj. Najveći značaj mu je dat nakon jedanaestog septembra 2001. godine. Neki kažu da je to dan kada se ceo svet promenio.

Ono što je važno i što ćemo još jednom pomenuti jeste da svi ovi revolucionarni pokreti koji smo obradili u ovom radu, ne objašnjavaju pojavu današnjeg terorizma. Oni su samo bili

uvodi i inispiracija za mnogobrojne teroriste. Činjenica koja stoji jeste je sam termin terorizam, nastao u toku Francuske revolucije, krajem osamnaestog veka.

Da bismo razumeli bilo koju pojavu nephodno je proći kroz njenu istoriju razvoja, zato je i tema ovog rada istorijat terorizma.

Terorizam je i danas pojava, kako smo napomenuli, koju je teško definisati, jer ne postoji svetski prihvaćena definicija koja je prihvaćena od strane organizacije Ujedinjenih nacija. Međutim, činjenica jeste, da su svi ovi događaji dosta pomogli prilikom oblikovanja pojave, kao i razmatranja mnogobrojnih stručnjaka. Broj definicija terorizma stalno raste, ali će u jednom trenutku sigurno doći do nekog događaja, koji će pomoći da se jednom stavi akcenat na ovaj pojam.

LITERATURA:

1. Anderson Sean K, Sloan Stephen, *Historical Dictionary of Terrorism*, The Scarecrow Press, Inc. Lanham, Maryland Toronto Plymouth UK, third edition, 2009
2. Berk, Edmund, *Razmišljanja o revoluciji u Francuskoj*, Filip Višnjić Beograd, 2001
3. Chaliand, Gerard, Blin, Arnaud - *The History of Terorism from Antiquity to al Qaeda*- University of California Press, 2007
4. Ćorović, Vladimir, *Istorija Srba*, Makibook, Bački Petrovac, 2010
5. Dimitrijević, Vojin, *Terorizam*, Beograd
6. Đorđević, Nenad, *Međunarodni terorizam*, Jugoštampa Beograd, 1980
7. Hejvud, Endru, *Političke ideologije*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Beograd, 2005
8. Ljušić, Radoš, *Istorija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Beograd, 2007
9. Mitrović, Andrija, *Revolucije socijalista*
10. Miller, A. Martin, *The foundations of modern terrorism*, Cambridge University Press, 2013
11. Marks, Karl i Engels, Fridrih, *Komunistički manifest*, Centar za liberaterske studije, Beograd, 2009
12. Roberts, Džon, *Evropa 1880-1945*, Clio Beograd, 2002
13. Perović, Latinka, *Planirana revolucija*, Bigz, Beograd, 1988
14. Ruso, Žan, Žak, *Društveni ugovor*, Filip Višnjić, Beograd, 1993
15. Simeunović, Dragan, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009
16. Simeunović, Dragan, *Teorija politike*, Beograd 2002
17. Stern, Džesika, *Ekstremni teroristi*, Aleksandria press Beograd, 2004
18. Vajt, Džon, *Terorizam*, Aleksandria press Beograd, 2004
19. Walter, Laquer - *A History of Terrorism*, 2001

Prilozi:

1. Deklaracija prava čoveka i građanina iz Ustava iz 1793. godine
2. Deklaracija prava radnog i eksploatisanog naroda iz 1918. godine
3. Nova enciklopedija, Vuk Karadžić izdavačka radna organizacija, Beograd
4. Povelja o ljudskim i građanskim pravima Nacionalne skupštine Francuske

Popis korišćenih skraćenica, slika i tabela

1. **Tabela Google Hits-** Simeunović D. „, *Terorizam* “ Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009, str 15